

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

27

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2021

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

27
(40)

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНИК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2021.

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
С А Д Р Ж А Ј
ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA“ БРОЈ 27 (40)
2021.

Предговор	10
Уводне слово	11
Preface	12

I
30. ДАНИ МИКОЛЕ М. КОЧИША
6. НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП
„Русински језик, књижевност, култура, просвета и публицистика“

04. 12. 2020. године, Нови Сад

Други део
Кратка русинска приповетка:

Мр Славомир Олејар, Канада: Лимена кутија за шиваћи конач	15
Јулијан Пап, Нови Сад, Тура из Крстура: Наше нарави - Никоме немој говорити!	19
Ирина Харди Ковачевић, Нови Сад: Емилко	22
Михал Симуновић, Футог, Срца каменог	24
Љубомир Међеши, Канада, Свађа и договор	25
Терезија Кубањијова, Словачка, Код Јуханке у сватовима	29

Русински језик, књижевност и публицистика:

Др Јулијан Рамач, Нови Сад, Два објашњења уз народну песму, <i>Кед сам вчера вечар при капурки стала</i>	35
Др Михајло Фејса, мср. Сенка Бенчик, Нови Сад, Језички слој турског порекла у русинском језику	43
Мр Славомир Олејар, Канада, Турцизми у русинском језику	53
Мр Славомир Олејар, Канада, Лемовићи (Lemovices) и Лемки (Lemkos)	60
Желимир Пап, Аустралија, Информативна технологија у функцији информисања Русина, Русини и дигиталне технологије	67
Љубица Отић, Нови Сад, Овековечен завет на „лудом камену“, Друштвено- историјски саджај венчаних портрета у Музеју Војводине.	72
Јулијан Пап, Нови Сад, Верни пријатељи <i>Старогрчка легенда</i>	83

II
31. ДАНИ МИКОЛЕ М. КОЧИША
50 година Правописа Миколe М. Кочиша

Мр Хелена Међеши, 50-годишњица излажења <i>Правописа русинског језика</i> Миколe М. Кочиша (1971)	89
Мр Хелена Међеши, Правописна норма у сакралним и секуларним текстовима	94
Упитник о Правопису за наставнике основних и средњих школа који организују наставу на русинском језику	108

III
Новија издања, рецензије и прикази

Др Михајло Љикар, Компјутерска прецизност у речнику, проф. др Михајло Фејса, Речник компјутерске терминологије, 2020	113
Мр Славомир Олејар, Рачунарска терминологија: преведена, описана или прилагођена, Михајло Фејса, Речник компјутерске терминологије, 2020	118
Мр Хелена Међеши, Језици као мостови спајања, 2020	122
Мр Хелена Међеши, мр Славомир Олејар, Поезија у сликама, слике у поезији Соња Папуга, <i>Думки ми лсца / Мисли ми лете</i> писнї - песме, 2020	126
Ирина Папуга, Три језика у једној књизи, Сенка Бенчик <i>Лексички паралелизми</i> , 2020	129
Ирина Папуга, Зборници радова <i>Studia Ruthenica</i> 25, 2020 и 26, 2021	132
Блажена Хома Цветковић, Језички аларм, Поуке из језика, 2021, Изводи из рецензија: Михал Симуновић, др Јулијан Рамач и др Михајло Фејса	137

IV
Сећања

Јанко Холик (1949-2020)	143
Јанко Барна (1955-2020)	144
Блаженка Кохут (1944-2020)	146
Јулијан Камењицки (1938-2020)	147
Владимир Дудаш (1933-2021)	149
Ирина Нађук (1948-2021)	151
Иван Пап (1946-2021)	152
Сенка Бенчик (1973-2021)	154

V

Хроника Друштва за русински, језик, књижевност и културу

Списак награђених научних и стручних сарадника, институција и организација за подршку активностима Друштва у протеклом 50-годишњем периоду	159
Активности Друштва за русински језик, књижевност и културу 2020 и 2021. године.....	165
Нови чланови Друштва	179
Издавање „Studia Ruthenici“ 26 и 27 за 2021. годину помогли:	180

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
З М И С Т
**ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA“ ЧИСЛО 27 (40)
2021.**

51 РОК ОД СНОВАНЯ ДРУЖТВА (1970-2021)

Предговор	10
Уводне слово	11
Preface	12

30. ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША
6. НАУКОВО-ФАХОВИ СХОД

„Руски јазик, литература, култура, просвита и публицистика“
04. 12. 2020. року, Нови Сад

Друга часц
Кратка руска приповедка

Мр Славомир Олеяр, Канада, Плехова шкатулка за цверни	15
Юлијан Пап, Нови Сад, Дюра з Керестура, Нашо норови - Нікому не гутор!	19
Ирина Гарди Ковачевич, Нови Сад, Емилко	22
Михал Симунович, Футог, Шерца каменого	24
Любомир Медеши, Канада, Звада и порада	25
Терезия Кубанійова, Словацка, У Юганки на свадзби	29

Руски јазик, литература и публицистика

Др Юлијан Рамач, Нови Сад, Два толкованя гу народней шпиванки <i>Кед сом вчера вечар при капурки стала</i>	35
Др Михайло Фейса, мр. Сенка Бенчик, Јазичне пасмо турского походзєня у руским јазуку	43
Мр Славомир Олеяр, Канада, Турцизми у русинским јазуку	53
Мр Славомир Олеяр, Канада, Лемовичи (Lemovices) и Лемки (Lemkos)	60
Желимир Пап, Австралија, Информацијни технологиј у функциј информованя Руснацох, Руснаци и дигитални технологиј	67
Любица Отич, Нови Сад, Овиковичена пришага на „шаленим камену“, Друштвено-историйни змист винчаних портретох у Музею Войводини	72
Юлијан Пап, Нови Сад, Вирни приятеле <i>Старогреческа легенда</i>	83

II
31. ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША
50 роки Правопису Миколи М. Кочиша

Mr Гелена Медеші, 50-рочниця виходження <i>Правопису руского языка</i> Миколи М. Кочиша (1971)	89
Mr Гелена Медеші, Правописна норма у сакралних и секулярних текстох	94
Питалник за наставнікох основних и штредніх школах хтори організую наставу по руски	108

III**Новши виданя, рецензії и прикази**

Dr Михайло Лікар, Компютерска прецизноц у словніку, проф. dr Михайло Фейса, Словник компютерскей терминології, 2020	113
Mr Славомир Олеяр, Рахункарска терминология: преложена, описана чи прилагоджена, Михайло Фейса, Словник компютерскей терминології, 2020	118
Mr Гелена Медеші, Язики як мости злучованя, 2020	122
Mr Гелена Медеші, mr Славомир Олеяр, Поезия у малюнокх, малюнки у поезії. Соня Папуга, <i>Думки ми леца / Мисли ми лете писні /</i> <i>песме</i> , 2020	126
Ирина Папуга, Три язики у єдней кнїжки, Сенка Бенчик <i>Лексични паралелизми</i> , 2020	129
Ирина Папуга, Зборніки роботох Studia Ruthenica 25, 2020 и 26, 2021	132
Блажена Хома Цветкович, Язични аларм, Поуки з языка, 2021 - Виводи з рецензийох: Михал Симунович, dr Юлиан Рамач и dr Михайло Фейса:	137

IV**Здогадованя**

Янко Голик (1949-2020)	143
Янко Барна (1955-2020).....	144
Блаженка Когут (1944-2020).....	146
Юлиан Каменіцки (1938-2020).....	147
Владимир Дудаш (1933-2021)	149
Ирина Натюк (1948-2021).....	151
Иван Пап (1946-2021).....	152
Сенка Бенчик (1973-2021).....	154

V

Хроніка Дружтва за руски, язык, литературу и культуру

Список наградзених науковцох, фаховцох, институцийох и организацийох за потримовку активносцох Дружтва у прешлим 50-рочним периодзе	159
Активносци Дружтва за руски язык, литературу и культуру 2020. и 2021. року	165
Нови члени Дружтва	179
Видаванє „Studia Ruthenici“ 26 и 27 за 2021. рок помогли	180

ПРЕДГОВОР

Друштво за русински језик, књижевност и културу (основано 1970. године у Новом Саду) издаје свој гласник од 1975. године. Гласник је до 1987. године носио назив *Творчосц* (*Стваралаштво*), а од 1988. године излази под називом *Studia Ruthenica*. Објављено је 13 бројева часописа *Творчосц* и 26 *Studia Ruthenica* (укупно 39 гласника). Од трећег броја, *Studia Ruthenica* излази као зборник радова.

У 27. броју зборника *Studia Ruthenica* (40. гласнику) објављује се други део прилога са 6. Научно-стручног скупа који је одржан 4. децембра 2020. године у Новом Саду у оквиру Програма обележавања 50 година од оснивања Друштва (4.12.1970) и 30. Дана Миколe М. Кочиша (1990-2020) под називом „Русински језик, књижевност, култура, просвета и публицистика“, уз напомену да је због обимности радова први део објављен у 26. броју, а други део се објављује у овом, 27. броју.

Наиме, Шести научно-стручни скуп због актуелне епидемиолошке ситуације корона-вируса није одржан као уобичајено у сали са учесницима, већ као он-лајн информација у оквиру које су аутори током новембра и децембра 2020. године путем интернета достављали Друштву као организатору скупа научно-стручне и књижевне прилоге. У том периоду је пристигао значајан број радова који су прегледани и 4. децембра 2020. године представљени.

Скуп је имао два дела: у првом је представљен 31 рад 29 аутора и ти радови су објављени у 26. броју, а у другом делу је било речи о кратким русинским приповеткама које је доставило 6 аутора и оне се објављују у овом 27. броју, с тим да ја у међувремену пристигло још неколико радова из области русинског језика, књижевности и публицистике који се исто тако објављују у овом броју.

У 27. зборнику *Studia Ruthenica* се објављују и прилози о 50-годишњици *Правописа русинског језика* Миколe М. Кочиша (1971), прикази и рецензије новијих издања и сећања, а у Хроници Друштва је преглед активности из 2020. и 2021. године, као и списак награђених сарадника и институција за подршку раду Друштва у прошлом 50-годишњем периоду.

Уредништво

УВОДНЕ СЛОВО

Дружтво за руски язык, литературу и культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) выдава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок мал назву *Творчосц*, а од 1988. року виходзи як *Studia Ruthenica*. Обявени 13 числа *Творчосци* и 26 *Studia Ruthenica* (ведно 39 глашніки). Од трецого числа *Studia Ruthenica* виходзи як зборнік роботох.

У 27. чишле зборніку *Studia Ruthenica* (40. глашніку) ше обявює другу часц прилогох зоз 6. Науково-фахового сходу, хтори отримани 4. децембра 2020. року у Новим Садзе у рамикох Програми означованя 50 рокох од снованя Дружтва (4.12.1970) и 30. Дньох Миколи М. Кочиша (1990-2020) под назву „Руски язык, литература, культура, просвита и публицистика“, зоз надпомнуцом же пре обсяжност роботох перша часц обявена у 26. чишле, а другу ше обявює у тим, 27. чишле.

Шести науково-фахови сход пре актуалну епидемиологийну ситуацию корона-вирусу не отримани як звичайно у сали зоз учашніками, але як он-лайн информация у рамикох хторей авторе у новембру и децембру 2020. року преїг интернету посилали Дружтву як организаторови сходу науково-фахово и литературни прилоги. У тим периодзе сцигло значне число роботох хтори препатрени и 4. децембра 2020. року представени.

Сход мал два часци: у першей представена 31 робота 29 авторох з обласци руского языка, литератури, культури, просвити и публицистики. Тоти роботи обявени у 26. чишле, а у другей часци було слова о авторох шейсцох кратких руских приповедкох хтори ше обявює у тим, 27. чишле, зоз надпомнуцом же у медзичаше сцигли ище даскельо роботи з обласци руского языка, литератури и публицистики хтори тиж обявюєме у тим чишле.

У 27. зборніку *Studia Ruthenica* обявени прилоги о 50-рочніци *Правопису руского языка* Миколи М. Кочиша (1971), прикази и рецензиї новших виданьох и здогадованя, а у Хроніки Дружтва препатрунок активносцох зоз 2020. и 2021. року, як и список наградзених сотруднікох и институцийох за потримовку роботи Дружтву у прешлим 50-рочним периодзе.

Редакция

PREFACE

The Society for Ruthenian Language, Literature and Culture (founded in 1970 in Novi Sad) has been publishing its bulletin since 1975. Until 1987, the bulletin was called *Tvorčosc* (Creativity), and since 1988 it has been published under the name *Studia Ruthenica*. Thirteen issues of the *Tvorčosc* bulletin, and 26 issues of the *Studia Ruthenica* (39 issues in total) were published. From the third issue, *Studia Ruthenica* was published as a collection of texts/works.

The second part of the submitted texts for the 6th Scientific-Professional Meeting which was held on December 4, 2020 in Novi Sad, was published in the 27th issue of the *Studia Ruthenica* (40th issue) within the Program of marking the 50th anniversary of the founding of the Society (December 4, 1970), and the 30th anniversary of the Days of Mikola M. Kočiš (1990-2020) entitled “Ruthenian language, literature, culture, education and journalism”, noting that due to the volume of works, the first part of the submitted texts was published in the previous, 26th issue.

The Sixth Scientific-Professional meeting, due to the current epidemiological situation of the corona virus, was not held as usual in the meeting hall with the participants, but as online informative meetings during November and December of year 2020 when the authors submitted their scientific-professional and literary contributions via the Internet to the Society as the organizer of the meetings. During that period, a significant number of papers have arrived, and were reviewed, and presented on the meeting at December 4, 2020.

The meeting had two parts. In the first one, there were presented 31 works by 29 authors and those works were published in the 26th issue of the *Studia Ruthenica*. In the second part, there were discussions about short stories written in Ruthenian language which were submitted by 6 authors, and they were published in this, 27th issue. Meantime, several more works in the field of Ruthenian language, literature, and journalism were submitted, and those were also published in the same issue.

Contributions with regard to the 50th anniversary of the Ruthenian Language Orthography by Mikola M. Kočiš (1971), are also published in the 27th issue of *Studia Ruthenica* together with reviews and memories about the author and his work. In the *Chronicle of the Society*, there is an overview of activities during 2020 and 2021 years as well as a list of awarded contributors and institutions for supporting the work of the Society in the past 50 years period.

Editorial Board

I

КРАТКА РУСКА ПРИПОВЕДКА

Мр Славомир Олеяр

ПЛЕХОВА ШКАТУЛКА ЗА ЦВЕРНИ

Шветова война лем цо ше пред даскеліма роками закончала и шицки, окрем даскеліх у валале, були худобни и худи, але оштри у бешеди и швидки у роботі. Не було часу приповедац, а ище меней одпочинуц ше, окрем кед шніг завял, а витор го так нанесол на дильови же ані санки не могли прејсц прејг наношеніскох. Сушеди лебо родзина ше вечарами знали зисц у дакого, дзе ше при шветле витрионовей лампи хлопи звичайно картали лебо приповедали о подійох зоз прешлей войны, а жени штрикали, огваряли дакого, а дакеди, поцихи же би дзеци не чули, починали приповедац и о «нечистих» случайох.

– Знаце гевту тлусту, най ей не споминам мено, та, гевту цо сцела одняц мужа гевтей, знаце на кого думам...

– Гей, цо було з ню?

– Нашли ю гинто розпукнуту на гною у цудзим обисцу.

– ???

– Випатра же ей хтошка дал наврачац при гевтей Циганки.

– Так ей и треба. Цудзого мужа би сцела, га?

До Ирини ридко хто заходзел шедзиц, а и сама не любела ходзиц до других, та ше найчастейше з людзми стретала у церкви дзе ходзела кажди дзень до вечурні одкеди остала сама, або суботами на пияц кед мала дацо предац лебо купиц. На предай не мала вельо бо мала двох одроснутих синых и три дзивки, та цо ше зродзело у згради, цо кури нанесли и крава дала, найбаржей ше и похасновало дома. За тото цо остало, достала би на пияцу даскельо динарчки и то було досц праве на соль, цукер, попер, квас, витрион до лампи... Од того ище цали рок знала шпоровац же би з дачим поновела дзеци за Вельку ноц. Дакому ше ушли нови ботоши, дакому панталони, блузна, сукенка, та аж и нови сандали кед стари не могло навиксац же би випатрали як нови. Але, нігда ше и нікому не поносовала. Найважнейше було же ей дзеци здрави, рошню и радуоу ше каждому паку цо им голем раз рочне сциговал од оца Василя з Америки, дзе пошол робиц ище пред войну. Писма не приходзели, але по пакох знали же є живи и дума на ніх як и вони на нього. У пакох було обовязне писемко у хторим Ирини по руски, же би ніхто не розумел, пояшнел дзе и кельо пенежу скрил, як и список шицкого цо у паку и цо кому припада. О дзецох ище вше роздумовал як о малих, та дзивком, двойнятом, хтори уж

доросли на одай, раз послал два исти бабки, а хлапцом, тиж двойнятом, раз послал пластични пиштолі на воду, клайбаси у фарбох и нотеси. Кед було даяке облечиво за ніх, звичайно им то було мале, та ше Ирина черала з гевтима цо мали менши дзеци, за дацо инше.

По познатих цо доходзели дому з Америки посилал дакеди и векши суми пенсжу, а вона йому по тих истих, кед ше врацали назад, посилала писемка о дзехох, хвалела ше же за нашпоровани пенсж докупела ише два гольти жеми та тераз маю досц на жито и на кукурицу, же мали досц муки по нову, же з власну кукурицу викармела два швині, же єдну предала бо єдного хлапца требало школовац, а дзивчтом рихта лади за одаванку. През жиму вишивала ручніки за дружбох и свашки, рихтала пирнаги, шила сламячи, кошулі на спане... Озда сцигне назад, дому, на свадзбу даедней дзивки...

Случело ше, праве по ей остатнім писемку, же до сина, хтори остал з ню дома, конь раз копнул у хліве. Пришол дохтор, препатрел го, кивал з главу и одредзел же муши пойсц до шпиталю, и то цо скорей. Сушеди попрагали коні, положили слами до коча, закрили ю з покровцом и положили покаліченого на ню. О два-три години сцигли до варошского шпиталю, але було позно. Не витримал драгу, а Ирина не мала мужов атрес и не могла му ніч о тим писац. Ховане було наисце вельке.

О два-три мешаца були у ніх питанки, и то два одразу. Обидва дзивки, двойнята, як кед би були повязани з исту судьбу, нараз пошли з дому. Ирина остала лем з наймладшу, бо ше други син нігда не врацел по законченой школи. Приходзел вон два-три раз рочне обисц ю, питац ше за здраве и звичайно однесц мех кромплі, мешок пасулі, шунку и даскельо колбаси. Перше приходзел сам, потим зоз супругу, а познейше и зоз сином хторому ше покус шицко гадзело у баби и ледво чекал врациц ше назад. Дзивки ю частейше обиходзели бо жили у валале, але лем на кратко, бо и вони мали своєю фамелиї и помагали ей кус попораїц у хижі и франтовац з наймладшу, за хтору начули же ма фрасера. То и було правда, бо ше каждой соботи рихтала на танец. З бренайзлом зогратим на жирячки у шпоргеце або на витрионовей лампи вибреновала би власи, а потим их окруцала на контю коло хторей тиж вивязовала баршоньову машлічку. Лем раз ей ше случело же бренайзло було барз горуце та стлела власи и не могла пойсц на танец, але од теди го вше перше пробовала на старей новинки. Кед новинка покафовела, мушела причекац най ше охладзи. Оберва би звичайно нагаравела зоз гаром ширки цо остал на верху палічки кед ю загашела, а ліца и гамби начервенела зоз червеним

бренованим папером хтори преше дакус замачала до води лебо пошліїнела же би пуцел фарбу. Блядобелави гадвабни шос, біла блузна зацагнута на першох и способ як ше пред одходом на танец опатрала у жвератку на муре, гуторели же и ей час уж пришол.

Так и було. Неодлуга и вона як намладша дзівка пошла з дому, а праве тидзень по свадзби сцигол ище єден пак з Америки. У нїм звичайни дарунки дзecom и єдна швицаца плехова шкатулка з белавима цифрами и полна з чолокадовима бомбонами. На верху бомбонах його слика: моцни, баюсати хлоп облечени до шматох з білу кошулю и машлю, а на глави наш, руски калап, исти таки яки мал на глави кед одходзел и то було перше по чим го препознала. Пременил ше, остарел покус, але у писемку написал же ше о два-три мешаці враці дому и пояшнел ей дзе скрил пенежи.

Не сцела Ирина ані єдну бомбону коштовац док дзеци не пришли по дарунки з Америки, а потим, кед ше шкатулка випражнела, тримала ю на облаку у предней хижи дзе вонка, з другого боку допатрала мушкатли. У шкатулки тримала цверни, игли и игліці, та ше и так, кед мала дацо зошиц лебо поплатац, здогадовала на Василя од хторого уж вещеї як шейсц мешаці не сциговали ніяки вистки. Ані людзе по хторих дакеди знал послац даєден долар, не знали ніч о нїм.

Жем хтору мали ведно обрабяц док ше враці, дала под аренду и з того жила, а вжиме вше частейше брала до рукох плехову шкатулку до хторей на верх з нукашнього боку з клийом заліпела його слику и при лампи, шедзаци коло літного мурованого пеца, виберала з ней игліці и починала по хто зна хтори раз штрикац Васильови шал.

Идуцей жими ей сцигол ище єден пак, а у нїм Васильово ствари и писмо на англійским, оверене з печатом держави Пенсилванії, хторе преложене и на сербски: же ей зоз жальом явяю о Васильовим страданю при експлозії у рудокопе антрациту. За собу не охабел ніяки маєток, а трошки коло хованя и посиланя паку падаю на терху держави. Поховани є на теметове до заєдніцкогo гроба дзе ше ховало бидних.

Сушеди лебо родзина ше теї жими знова вечарами знали зисц у дакого и при шветле витрионовей лампи приповедац о збуваньох у прешлим чаше.

- Чули сце цо було з Ирину?
- Хтору Ирину?
- Ша знаце, гевту Васильову.
- ???

– Задумайце лем, пошол давно до Америки и нігда ше не врацел. Випатра же там нашол другу и оженел ше, а Ирини охабел пецero дзеци.

– Сегинь жена.

Васильово шмати Ирина подзелела жобраком, а швицацу плехову шкатулку з белавима цифрами у хторей були цверни, игли, игліци и Васильва слика, ище длуго тримала на облаку у предней хижи дзе у чоле вишел Исусов образ хторому ше кажи дзень у вечурні предлужела модліц, уж ані сама вещей не знала за цо.

Юлиян Пап

ДЮРА З КЕРЕСТУРА: НАШО НОРОВИ НІКОМУ НЄ ГУТОР!

НЄ ЗНАМ чом то так, але цо сом старши, роки ми якош швидко преходза. Нє же иду, але леца, сцекаю! Видзи ше ми же лем тераз бул Нови рок, а вон уж стари. Ша кед сом бул млади, лєдво сом чекал соботу, же бим пошол до дружтва, на танец. А тераз, док ше обрациш, кажди други дзень субота, а мало-мало та Крачун и Велька ноц.

Мой дїдо Петро знал повесц: *Скорей було полно старих людзох у церкви, а тераз ані єдного нє видзим!* Та и я уж так гварим. Гинто сом вишол на ковруш, дзе сом од легињства ставал, лєдво сом ше виграбал, пооглядам ше, а воно сами хлапчиска коло мнє. Реку, ту уж нє мам кому двоїц... А знаце як нашо стари гуторели: *Дакеди зме були млади и красни, а тераз зме уж лєм красни!*

ГОДЗИНА. Хториш дзень сом накруцел годзину на муре, тоту з кулями, цо ми ю Ганя до талу принесла. Подзвигал я кулі же, реку, тераз мир до тижня. Кед воно – днюга! Войдзем ютредзень до хижи, а годзина стої, кулі виша аж по жем. Но цо за божа годзина, думам себе, озда ше нє погубела? Та сом пошол по Елемира годзинкара. Вон роками робел у варошу, а тераз є у пензії, та кеди-некеди придзе до валалу. Пришол вон, поцагнул годзину, а вона – идзе.

– Дюро, кеди ши подкруцал тоту годзину? – пита ше ми.

– Га, вчера – гварим.

– Е, якбачу то було гевтого тижня!

– Но, озда нє? Ша прешло ми окомгнуц!

– Е-е, Дюро, годзина идзе, а ми вше на єдним месце.

– Нє же зме на истим, додавам я, але идземе назадок. У рикверцу зме, майстор, и вше нас баржей цага гу жеми. И видзи ше ми же гоч як обрациш, вше нам идзе якош наруби, лебо наспак, або горєбздом.

ГАНЯ. Думам же заш лем шицко завиши од того як ше у шерцу чувствуєме. Поведзме, моя Ганя и тераз, кед ше поприбера и на два ключки под браду вивяже, ані єдна млада невеста ей нє докаже! Окреме кед идзе дагдзе до валалу, а поготов кед ше вирихта гу дзецом до варошу. А вец ме вола най станєм гу ней пред жвератко. Гвари, най видзимо яка зме пара. Ганя ше випнє, а я при ней скруцени як льовч. Якош сом ше зменшал. Випатра же то од тих пестицидох, думам себе. Або од теди як

сом злопоцел з пойда, кед ше карфа подо мну подламала, а дзвери до пойда ми на главу спадли. А правда же ми до крижох става од теди як сом спаднул з коча кед конї зо мну сцекали...

Иншак, моя Ганя добра душа, як хлѣб, лем два ствари ненавидзи – швиню у загради и мнѣ кед дакус попиѣм. Вец, и кед ей сѣм дацо помочи, гвари же цо сом ей вше под ногами. А кед сом цихо и не мишам ше, гвари же сом упрекосни. А мнѣ кед уж так допиѣ, видзем вонка, отворим кармик и пойдзем до шовґра Миколи. Ми ше двоѣмє найлѣпше розумимє, та вец пойдземє – до карчми.

ПОРАДИ. Ми хлопи на валалѣ мамѣ два места дзе ше можемє шлѣбодно зисц, на мирѣ побешедовац и порадзиц ше – у карчми и у байбернї. Ту ше шицки розумимє, у шицким ше складамє, а и вше мамѣ кворум. Претрешемє так цалу валалску, општинску, церковну, державну и шветову политику. А дакеди, бомѣ, принѣшемє и даяки важни одлуки.

Хторуш недзелю змѣ одправели цалу Вельку службу, бо бул збор гражданох о снованю новей задруги у валалѣ. Не памѣтам же кеди була така полна сала у Мироньовой карчми. Як на даякей свадзби! Под жвератком шедзели тоти панове под машлями цо людзох радзели, а людзе ше койцо випитовали, мудровали, надкривчали ше. Єдни були „за”, други „против”, док поладнѣ не видзвонело.

Наостатку, чи було з тей задруги дацо чи не – не знам. Знам лем же змѣ ше шицки розишли задовольни, бо кажде мал свойо думанѣ, а дахто и два. Лем паноцови було дакус неправо же тей недзелї у Велькей служби не було анї єдного хлопа. Шицки були – у карчми.

Од теди ше вельо того пременело у валалѣ. Позаверани скоро шицки карчми. Гваря, то прето же людзе не маю кеди, анї пенѣжи. Кажде лем понагля, бежи за динаром. Не знам чом, алѣ заварти и байбернї. Просто не маш дзе висц до дружтва як дакеди.

Та кед так, мой шовґор Микола и я обрацели – до пароха. Вон нас вше вислуха и мудро порадзи. Най би затримал таки красни обичай. И най би зачувал тото вино цо го ноши зоз Сриму за причасц. Боже дай здраве! Дай Боже!

ПЕРШИ ХЛѢБ. Пришол шор на младу невесту хлѣба печиц. Нїґда то не робѣла сама, лем ше припатрала як то робя ей мац и баба, ище док була дома.

Вечар пред тим порихтала *заправку* зоз *квацком*, а вчас рано замишѣла цесто у ванґли. Додала добру гарсц квасу, а вец кладла раз муки, раз води, мишѣла, прицискала з песцами, премишовала. На концу,

закрила цесто з *рчками* и *хлебовку*, прежегнала, та охабела най кишне. Натопела до пеца, розшпиртала жирячку з *ожогом*, а потим ю збила з *кочергу*.

Цесто так наростло же го невеста мушела преложиц з вангли до корита, а з корита до купачки! Вишли ей штири вельки хлеби и даскельо менши. Аж вистало и на *тацки* и даєден *варгоч*. Шицко тото *посадзала* до пеца и заварла пец з *брилу*, як спада.

Чула од швекри и од баби, же хлеб упечени кед *бугнує*. То значело же кед ше хлеб винє з пеца и подурка од сподку, треба же би мал таки звук як кед бугную. А дакеди бугновали по драже о тим цо нове у валале. Прето невеста ровно вибеговала на драгу же чи не бугную! Щєсце же швекра була дома. На час винали хлеб з пеца и шицко ше добре закончело. Було хлеба на два тижні! И за сушедох. Правда иста!

ВИНЧОВАНКА. Озда раз будзе хлеба и за нас, селянох. Озда ше и у нас збудзе чудо же з тим нашим хлебом накармимє цали швет. А потамаль, мамє витримац. Най нам Бог у тим будзе на помоци!

ПС: Щиро жадам же би ше ніхто нігда вецей не вадзел. Не маю ше вадзиц ані тоти горе, ані тоти долу, ані тоти на штрєдку! Не шлєбодно ше ані гнівац, муштроваци, прєскаковици, прєклапковици, прєкачоваци, верєстоваци, огваряци, собчици, оначици, тараздовици, браци на ограбкє, вируцоваци на очи, спричкаци ше, видрижнєци, викриковици, упрєкосцици, мєраци язики, одповєдаци, надмудроваци, крижом ставаци, боком патрици... Най би вше так було!

Ирина Гарди Ковачевич**Е М И Л К О**

И нешка сом нароком ишла до предавальні купиц миделко. На треци завод идзем по исте, а вец купим шицко друге, а миделко забудзем. Нешка сом ше на то дала же не забудзем, та сом у предавальні перше пошла гу миделком и ознова, як и вше, побановала же ше их пакуе у луксузних шкатулкох и целофану, же би не пушала запахи, а то ми перше условие вибору – муши пахнуц на давни миделка хтори ше куповало лем на вельки швета, бо за роботни дні добре було и домашне мидло.

И нешка ми, як и вше кед купуем миделко, пред очми вишла слика дробенкей жени хтора на ліву ногу надибовала, талпа ей була менша як права. Хтошка ми дакеди гварел же себе ище мала, кед копала, одрубала з лівей ноги... Видзим ю и teraz як, лапаюци ше за удзверя неволького дутяну на Вельким шоре, зиходзи на тоти три-штири гарадичи вше перше з праву ногу, а ліву лем прицагне гу ней, у цмей фарбарскей шмати и такей хусточки, ошмихнута, приходзи гу синову цо ю сцерпезліво чека при удзверйох, як приближуе миделко гу його твари, целове, длуговасте, а вон обрадовани - паха го и напредок ужива у задовольстве луксузного купання пред Вельку ноцу.

Видзим ю старенку, а вона то, нешка патрене, сигурно не була така, бо теди ей син не могол мац вецей як 12 роки, я була младша од нього, и шицки ми випатрали старши...

Стара Горнякданканя, так зме ю волали, була наша сушеда. Поцихи приходзела раз-двараз у тижню з кантичку по млеко, дакеди ю провадзел син, ище цихши и дробнейши од ней и послушно оставал вонка ю чекац кед му гварела:

– Емилку, чекай ме ту.

Мац би ей наляла млека не мераюци, жена би збунето закукла до кантички и скоро шепла:

– Заш сце ми преполнели...

– Сушедо, притримаце ми тоту тачку най гу ней завяжем ружу, бо ше цошка кляга – замодлела би ю мац. Або:

– Кед преходзице коло Югика, скричце на Ганю най понагля по млеко бо бим мушела до валалу – або би ше ей питала чи би могла нарано натаргац лободи у ей загради за нашо прашата... Углавним, якош вше за

ню мала даяки задаток. Кед сом ше ей опитала чом ю вше з дачим прата, а я ту, ни-а, геверна, лем ми одповела:

– Ніч ти не знаш!

И наисце сом ніч не знала. Анї теди кед ми було неправо же Горнякданковей дала ципели цо сом их забула у приклеце кед сом одходзела з дому (тераз ми неправо же ми теди було неправо). Анї теди кед сом ю видзела як на своєї малей, спуканей дланї, як даяку швеценїну ноши цеплу бухту, чи погачик же би их подзелела з Емилком... И нїяк не приставала вжац еден себе, еден йому.

– Не треба, сушедо – унїмала ше – досц нам, подзелїме...

Не знала сом ніч о ней, як цо шицки не знаме яки квецики у трави коло дражки по хторей ходзиме, яки мотиль злетнул на лісток опрез нас, яка птица чвиринка медзи конарами и яки хмарки правя хладок над нами... Я и нешка не знам зоз чого тоти двойко жили, як остали без мужа, оца, анї хторе з нїх кого охабело на тим швецце самовац и смутковац чекаюци же би знова були ведно.

Михал Симунович

ШЕРЦА КАМЕНОГО

Стретли ше у варошу двойо стари хтори себе у младосци на валале були барз мили.

– Яй, мила єдна, сто роки зме ше не видзели – гвари ей вон, щешлїви же ю стретол.

– Вера же так, а я була у вельким страху же чи ме препознаш. Пре хороту, барз сом остарела – гвари му вона з благим смутком за прешлосцу.

– Та як бим це не препознал, ша у очох ци и тераз тот прекрасни одблїск зоз младосци. Не лем же ши була прекрасна дзивка, але и умилна, вибивала з тебе радосц живота. Обидвойо зме остарели, а ти ми и тераз на шерцу – рознїжел ше вон.

– Мала сом щесца же сом це стретла у младосци. Кажда дзивка шнїла праве такого легиня: же би бул мегкого шерца и твардого характеру – рознїжела ше и вона.

– Ша то можебуц теди и було так, але у старосци при мне тот процес рушел у противним напряме: шерцо ше ми скаменело, а характер, як би ше поведло – омегчал – гвари вон през ошмих.

– Ни-а, видиш же и у це остал тот млади дух, ша вше ши бул порихтани на франту – ошмихує ше и вона.

Розишли ше, а вон ше ище длуго оглядал, пред очми ше му шоровали красни слики з младосци, аж ше му на хвильку привидзело же є ознова млади. Пришол гу себе аж кед ше становел на семафоре, бо не знал анї дзе рушел, анї по цо го домашнї послали до варошу.

Деменция не опасна, але барз допита хорота.

Любомир Медєши

ЗВАДА И ПОРАДА

Млади дrevка гестинї уж були шицки посадзени у порти и требало добре мерковац не стапшац младнїки. То парох надумал полєшиц коло церкви, а людзом не требало два раз розказац. Садзиц ше згарло вецей як требало, чи хлопох, чи жени, бо кажде чувствовак же то обовязка спрам Бога, а по дзеки Владики. Гоч не бул з валалу, анї тадзи блїзко народзени, владика випатра найдзечнейше заходзел праве тадзи, як знак повєсц, „медзи своїх”. Кед го уж на генциї дочекало громаду його побожного, християнского народу, вше ше перше озвал зок словами „Мили браца и шєстри у Христу, дзеци Божо...”. Пачело ше людзом чуц таки слова од Найвисшей глави своєй Церкви и верели же су праве йому змесцени як поштрєд першох. Нїгда им крижом слово не гварєл, нїгда не погандровал, бо не мал прецо. Даскєльо бугєре у валалє, правда, стирчєли покус, як коровчє у заградки з квєцом, алє и вони людзе, так себе валалчанє пригваряли. Кед на яр требало спуцовац воду, подзвигнуц дильови до поля, справиц валов за статок на пажици, и бугєре участвовак вєднак як и шицки други. Лєм крижи на уходзе и у самим цєнтрє вони не дзвигали. Народ дал справиц. Та и вони, бугєре, крашнє ше прєжєгнак кєд прєходзєли коло нїх, а то людзом досц було. Твардо ше верєло же прєд крижом кажде єднаки. Ёу тому, владика вецей раз у благословєню народа знак, так як за себе повєсц, же гоч то мала грудка, зна ше збиц до сира.

Остатнїраз кєд окончована владичєска визитация, горучава була як у пєклє. Пєкло кажди дзєнь. Почало вчас того року, ищє у априлу, прєд Пасху, и од тєди слунко пражєло дзєнь за днєм. Людзе припоминак же прєшли сєдєм жимни роки и тєраз починаю сєдєм иншак. По тєй горучави владика як и вше, у богатих ризох и под коруну, не дал ше и витримал полни два годзини у обходу коло церкви и мированю силнєй чєлядзи. Тєди то парох видєл же другє нєт, алє полєшиц порту. Зда ше добрє дрєво каждому, свящєним як и богобожним. И людзе прилапєли зразу, накадзи виглашєл у Служби же трєба дац хто кєльо можє купиц дрєвка, вєц ше зорганізовац з кочми пойсц на генцию зок гайзибану прєвєзц до порти. Жєни пришли тиж з ашовами, лопатами, грабєлками, даєдна з мотику або голоруч помогнуц, алє парох жєном не дал копац долїнки. Твардо стал на тим же копац до жєми то хлопска робота и жє

хлопи буду копац, а жени тримац младніки и загартац. На женох остало тиж залівац и витаргац коровче най не пребере засадзени дзетка.

Тей недзелі у порти, дораз по Служби, Хома стрегол за Пабянком од самих дзверох на коврुш, та по сам камень при крижу. Трєбало му заобиходзиц посадзени млади гестині, а и людзох тиж так, уж позбиваних до групох чекаюци цо ма буц виглашене. Нє сцел буц насилни, але ришел же тєраз час, або нїгда, прєгвариц зоз Пабянком по теліх рокох як упрєкосцели єден другому. Насамо, єден другому до оч не мали цо повєсц, але кєд трєбало о ришованю валалских проблємох, обидвомє мали цо мудровац, крижом єден другому. Цо вєцєй, и єден и други мали за собу истих таких и на громади шє кєждє виказовал же ма право и жє лєм його попатрунок на валалски швєт то правдивє ришенє за шицки заєдніцки бриги.

– Янку, знам жє нє бєшєдуємє мєдзи собу, алє мойо слово гу цє нє приватнєй природи, гоч сцєм з тобу на приватно побєшєдовац.

– Нє мамє ми цо на приватно бєшєдовац. Кєд маш дацо повєсц, повєдз прєд людзми, наглас. Ша и так твоею надмудрованя нанєсли надосц зла на цали валал.

– Я ту нє о сєбє, алє правє о тим, о валалє, о тєбє и мнє, о кєждому.

– Та кєд то так, о кєждому, цожє вєц ту шєпташ и криєш шє – тєраз уж з мочнєйшим гласом Пабянка сцєл дац до знаня своім прихильніком най шє приблїжа, а жє би трєбало, най би го и помогли надвисшиц шє над тим бидним, вшє у думкох розтрєшєним Хомом.

– Нє трєба явно, Янку, нє ищє. Док шє ми двомє порадзимє, док шє зрозумимє, позбєрамє людзох коло сєбє, и моїх и твоїх, кєждого кому до того. Потамаль, май дакус сцєрпєня и вєслухай прєшє.

Хома дал сєбєшєднікови знак зоз главу най шє поцагню на бок, побєшєдовац на само, и рушел шє гу роштєлю. Роштєль бул тиж нє так давно поставєни коло порти, так як и тоти загарнути дзетка, гестині. Як є поставєни, зоз риштєльом шє такой створєли два швєти. Прєд роштєльом, на дражє, могол члєвєк цо сцє, алє нє, зачувай божє, залац. Лац нє шлєбодно, а хто би залал ищє и прєд цєркву, то би бул пєкєльни грїх. Но, лярмац шє могло на дражє, даєдна жєна аж и викриковац кєд сєбє нє могла дац ради. Нука у порти, з нукашнього боку роштєлю, кєждє кєждучки поставал иншаки члєвєк. Ту шє нє шмєло надвисшєовац єден над другим, нє шмєло шє огваряц и вишмєйовац. Єдини на цали глас з камєня при крижу у порти виглашовал тот хторого валалски бирєв послал и дахто з власцох на дєржавни швєта.

Пабянка бул газда староставни. Не научел же би му дахто розказовал, але кед видзел же ше роби о озбильним, вше патрел загартушиц власни чувства на хасен резултату. Так ше и змогол, же знал видриліц шицко друге з глави, а умапрямиц ше лем на роботу. Кед ше куповало, розпитал ше о квалитету и цени, кед ше предавало – гледал найлепшого купца. У таких нагодох не патрел хто кому цо, хто одкаль, чи є родзина чи не. Раз му єден з Пиньвиц, познати, понукнул туні швині, але не купел док ше добре не розпитал чи шлінявка не запановала у сушедних або дальших местох. Туня цена зна буц ценки ляд.

– Знаш, Хома, дзекеди и мнє придзе повесц ци попросто же ши хомичка, так як ци людзе за хрибтом гуторя – почал Пабянка уж як ше застановел и вон такой коло самей огради, зоз шпижи вилятого роштелю. Придзе ми дзекеди повесц ци шицко, бо ши такой-таки упарти. Чловеку придзе плювнуц на жем, обраиц ше и пойсц гет, без дальшого слова. Паметаш, гинто, кед приходзел нови новтаруш. Цали ши ше спенел же нач нам Сакача кед ти мал когош другого на розуме. Натаргал ши нам на главу аж и власц Бановини у Зомборе, а крашне сом ци гварел най ше не мишаш до роботох хтори не розумиш.

– Ти не гварел. Ти одредзовал, ягод кед би ми шицки други були непевни же Сакач твой чловек. Твой и твоїх у Кули. Прето нам валал вше так преходзи як Кулянцом одвитує. Знаш як одцаговали зоз калдерму. Завадзало им нашо жито на їх пияцу, та най ше цо длужей трапиме з кочми по коляйох.

Знал то Пабянка барз добре и не було му право. Кулянци наисце упрекосцели и розцаговали ше заплациц свою часц, а висша власц не дзбала чи зоз валалу мож вивезц за пияц чи не. Кед не мушела, Бановина радше затримовала одредзени пенєж з Бейчу за свойо потреби. Власци було єдино до збераня порції, а вожиц жито до державних маґазинох у Кули ше мушело, та гоч кочи лезли до блата по саму осовину, а коні падали з ног.

– Кулянци нам вецей помогли як одмогли. Вше так було, а не як тоти твойо зоз Пешту. Твой стари биров их привед позберац жито од наших людзох за дробни пенєж. Дознали ше же будзе одкуп за войско та куповали туньо, а попредали драго. Згарли пенєж на хрибце неупутених. А кед о рок потим требало куповац, кед не було муки на хлеб, кед цена була висока, цоже ши теди не нашол дакого зоз Пешту з полним мехом та най дава за туньо? И хто ше збогацел? Кренїцки, бо знал кому ше кельо зродзело и зберал жито за торговцох. Ти ше не збогацел. Не знам чи ци ше

вообще дацо и ушло з тей тарговини. Так то преходзи тот цо ше сплече зоз странима медзи своїх оголени косци порозтресац. Но, не будземе тераз о тим. Цо ши мал на розуме кед ши ме помкнул тадзи набок?

– Будзе ше лицитирац жем на Билей – Хома розпочал поцихучки. Знова держава дава жем под аренду. Кед ше добре не порихтаме, прейдземе як и вше по тераз. Знова ю вилицитираю тарговци Новосадяне. Вони маю громаду пенєжу нато.

– Єрмене з Нового Саду – виправел го Пабянка. Новосадски Єрмене нам вше вицагли добру жем спред носа, а вец ю праве нам давали робиц за вецей як вони заплацели. Тарговци су, и то добри. Пробовали ше вони уцагнуц и на Державку, а вец далей на Яраш, але Шимко ше не сцел дац. Вони би радо мац у своїх руках вецей як половку нашого хотара. Понукали му красну суму, але им скресал попросто, же його жем не на предай. Чловек не дал одберац им од устох своїх дзецох. Так и требало, бо кед би бул предал, даякого моцнейшого газди у валале би вецей не було. Газда над цалим валалом би були Єрмене. За ніх би ше робело, не за себе, вера.

Прето сом и ступел до бешеди зоз тобу. Цо було медзи нами двома було, але коло Билей мушиме поступиц як еден. Мушиме Єрменох одбиц од Билей. Мам план, же док придзе лицитация, най ніхто з валалу не лицитира, цалком ніхто. Анї най ше ніхто Єрменом не приобеца же знова вежне робиц їх аренду. А кому же вец даю робиц жем, кед нашо людзе не зосцу? З далека рисарох не достаню. Кед ше укажеме же зме, ніби, вецей не заинтересовани за Билу, анї арендовац, анї робиц їх жем, добре ше роздумаю чи им Била потребна, чи буду мац даякого хасну. Єрмене одступя, а вец ми на новей лицитациї достанеме вельо туньше бо не будзе цудзого ношиц ше зоз нами.

Пабянка на хвильку опушел твар, подопар ше на свою ногу баржей назадок, з пальцом дорушел крису на калапе.

– Знаш, Хома, дакеди сом себе гварел же зоз тобу красне слово вецей не прегварим, а тераз ци давам свою руку. Дай да ше порукуєме. Мудри ти чловек. Добре ци роздумованє и добра намира. Пустара Била припада нашим людзом и лєм здружени Билу и достанєме. Од давна уж требала буц часц нашого хотара. Я розглашим медзи газдами най ше ніхто не усудзи лицитирац з тай нагоди, а ти ше постарай най ше рисаре сцерпя, най не бежа опрез друка. Уйдзе ше каждому з Билей кед розум медзи нами превлада. Пришол час.

– Пришол – зложел ше Хома.

Терезія Кубанійова

У ЮГАНКИ НА СВАДЗБИ...

Юганка була уж вецей як дзешец роки гдовица и сама ховала тройо дзеци – два дзівчата, найстаршу Марчу, штредню Юганку и наймладшого хлапца Ёжча.

Кед найстаршей Марчи прешло дваецц роки, бул час же би ю мац одала. Марча фраера ніякого не мала, але їх родзина з мацериной страни им раела єдного барз роботного и небриджкого легиня. Вон на око випатрал крашне, але мал дакус у бешеди хибу, бо ше досц загаковал, но але кед шпивал – не.

Та так их родзини сочетали, бо ше Палийови Марча такой, накадзи ю першираз видзел, спачела. Та так неодлуга були и у церкви списац оглашоване, а неодлуга мала буц и свадзба.

Пред саму свадзбу гутори Марча так своєю мацери Юганки:

– Та, слухайце ту, мамо, требало би нам цо скорей пойсц до варошу, до Шечовцу, же бизме себе покупели даяки нови шмати, але найбаржей нови ципели би нам требало, и то не лем мне як млодей, але и вам як свадзбной мацери, бо моя свадзба уж пред дзверми!

А Юганка ей нато:

– Та вера, Марчо, дзівко моя, же маш ти святу правду, ша голем ми два себе мушиме купиц, бо твоя шестра Юганка, гоч є од це вельо младша, ма з нас найбекшу ногу, та вона после нас ніяки ципели ношиц не може, але ище ше родзинема з тоту нашу нину „Американку“, та ей дава ципели по ей дзівчатох. Но, а Ёжчови заш дава ципелки наша нина Верунка по своіх двох старших хлапцох, та голем так себе даяку корунку пришпоруеме, но не?

Та так ше вони обидва, Марча и ей мац, вибрали єдного дня до Шечовцу ципели куповац, але не походзели добре, щесца там не мали, бо у дутяну було ципели превельо, лем таки числа як на їх ноги требало, та вера не мали. Зобрали ше назад на автобусу дому до Керестура, а кед зишли при Сполку з автобуса, та Марча гутори мацери:

– Слухайце ме ту, мамо, а цо кед бизме так ище вибегли ту горе по гарадичох до «Бати» гу нини Ракані, можебуц би и вона мала даяки ципели!

Юганка пристала, а кед вошли до дутяну, нина праве викладала ципели цо ей рано на авту привезли.

Поцешели ше, бо вера и мали щесце. Нина Раканя им такой почала вшелїяки ципели указовац, але їм ше з тих шицких спачели лем єдни шумни чарни полуципели на предку з прецку, а нина мала и таки числа як лем праве їм требало. Обидва пари були єднакей чарней фарби, мали исти фазони на предку, лем з тоту розлику же Марчово були дакус на висшу запетку, а Юганково були з ровну талпу, без запетки. Ципели ше им обидвом спачели, а Марча так гутори мацери:

– Та то ніч, мамо, же маю на предку єднаки фазон и прецку, ша будземе их себе познац, бо мойо маю висшу запетку, а вашо з ровну талпу. Но не?

Та так и зробели, ципели себе купели, але дома их такой вони не обували, же аж тот дзень док будзе свадзба. Марча мала своєю обуц до пришаги, а мац Юганка, тиж як свадзедна мац, аж на свадзбу, теди ище пред пришагу.

Но, але цо ше стало: Марча ше уж помали и почала на пришагу облекац, а кед обувала били ботоши, найлонки, та якош нещеслїво увадзела з нохцом на пальцу до ботоши, та – „шмик“. Такой ше справела на найлонки перше мала дзирка, але вец з ней и очко почало сцекац по цалей ботоши. Марча фришко бежала гледац до другой хижі даяку цверну, бо дома други ботоши били не мала, але нігдзе не могла найсц билей цверни, та так кед видзела на ноги же очко барз швидко сцека, хвацела чарну цверну, хтору мала под руку, фришко ю удзала до игли и очко на ботоши раз-два зашила.

А ані би ей, вера, на розум теди не пришло же то ей так барз будзе на тей билей ботоши чарну цверну видно. Вец ше и облекла спокійно далей до пришагованих билих шматох, до кабата.

А ей мац Юганка? Тота тиж мала пред пришагу вельо вшелїякей роботи, та тиж ше швидко пооблекала до нового анцугу, до нових шматох цо ей пред свадзбу сваха ушила, а уж ше ей лем обуц требало, бо звонка на ню уж кум кричал же свадзедни госци ше схадзаю, та их треба присц привитац до шатру цо бул поставени на дворику. Юганка ище рано наказала своєї младшей дзівки Юганки же би тоті ципели цо завчером себе з Марчу купели, най их повибера зоз шкатулох и най им их такой порихта гу прагу. Юганка так зробела як ей мац казала, але їх мали Йожчо сцел тиж тоті парадни ципели опатриц, та як их попатрал, та їх положел на место, але так их попречеровал же обидва гоч були на око єднаки, каждая з ніх мала при себе иншаку: Марчова була єдна, а друга

при ній мацери́на з ровну талпу, а мац мала тиж єдну Марчову, а другу свою.

Так Юганка, кед уж була облечена, прибегла гу прагу дзверох, фришко обула на ноги ципели, а у тим вельким понагляню, ані вера не збачела же єдну обула свою, а другу Марчову. А гу тому ище и єднаки числа обидва ношели, так же ніч єй не було чудне, швидко вибегла вонка з хижи гу госцом привитац их, та так вец уж и вона обута на пришагу пошла.

Лем людзе свадзєбни вше якош попатрали на Юганку, бо ше цошка чудовали же цо так вона вше надibuє на єдну ногу, и роздумовали же цо ше єй могло стац, кед ище лем недавно пред випитованьом єй ніч не було. Кед уж було по пришаги и почали з церкви виходзиц, пришла гу нєй кума и так єй поцихи шепта на ухо:

– Яй, кумочко моя злата, та цоже ше вам лем пре Бога стало з тоту ногу же так пребарз на ню храмеце, ша ище нєшка рано кед сом у вас була та вам ніч не було!

А Юганка єй нато:

– Яй, та цоже би було, ша озда знаце же тоти мойо нови ципели ме так наглодали, бо лем нєшка першираз их мам на ногах.

А ту кум цо бул з куму при церкви попатра раз на Юганку, раз на єй ципели, а вец нато гутори и вон куми, але уж дакус гласнєйше бо бул дакус наглухи:

– Яй, кумочко, знаце ви же яки ципели маце обути? Ша єдна з ровну талпу, а друга зоз запетку!

Ту Юганка попатрела на ноги, а добре же такой не замлєла, и такой себе подумала же цо уж, вера, вона як вона, але же таке исте ма и єй Марча, а ище гу тому млода, а вона сегинїца цалу тоту длугу драгу мушєла исц шкинтяюци до церкви, та цо лем себе подумаю тоти свадзєбни людзе, а цо лем людзе, але млодого цала родзина, же себе їх Пали бере млоду цо храме на єдну ногу!

Но, але ніч ше з тим зробиц не дало, аж док ше не пришло з пришаги дому назад до млодей на полудзенок. А аж вецка фришко дома себе з Марчу ципели зачерали.

Но, а Марча як млода тиж, вера, була ище яка сегинїца. Бо и єй дружки ше якош чудовали же чом Марча кед крачала зоз старшим дружбом попод руку до церкви, та фурт лем на тоту праву ногу надибовала, а ище и на тєй правєй ноги мала билу ботошу вецєй як на длань зошиту з чарну цверну!

Кед уж стали пред церковними дзверами, а уж и помали мали исц нука до церкви, и лем паноца чекали же би их уведол до церкви, та ище пред тим обидва свашки мали однесц паноцови єдну вельку торту и фляшку паленки и то теди, ище пред пришагу, бо вше ту бул таки обичай. Та так то було и тераз, же єдна свашка несла на високим тортаніку парадну торту, а друга несла под пазуху фляшку з паленку. Обидва свашки ше тримали под руки, а вец нараз єдна свашка, тота цо несла паленку, збачела же млода Марча не ма єднаки ципели, а гу тому же ма билу ботошу зошиту з чарну цверну. Енки порвала свою пайташку свашку за руку, хтора тримала на тортаніку торту и скричала:

– Яй, Ганчо, ша лем попаць як ше тота наша млода випарадзела до пришаги, та як то вона пре того єдиного Исуса випатра!

Ту ше ей пайташка свашка сцела фришко огляднуц на млоду, та нараз – „Трас!“: торта ше ей з тортаніка зошмикла и просто на жем до праху пред церковни дзвери. Тота цо мала под пазуху паленку, кед то видзела, сцела ей торту влапиц, а забула же и вона трима под пазуху фляшку з паленку, та вера и вона пуццела на жем тоту свою фляшку. Та так, торта спадла свашки з тортаніка на жем до праху, а другей свашки ше тиж фляшка з паленку розтrepала, нота, цо то будзе тераз?

Паноец уж мал пошвидко присц по млодята же би их увед до храму, а ту ше тераз таке нещесце стало. Кед тото шицко видзел староста, такой пошол гу видавачови и гварел му же най енки идзе на драгу пред церкву бо там стої коч з коньми запрагнути, цо по пришаги мал одвесц млодого з млоду до дому млодийового, а най фришко бере зоз собу и обидва свашки до коча, та най з німа понагля принесц другу торту и паленку за паноца.

Та так, паноец мушел дакус почекац з пришагу док ше обидва свашки не врацели зоз свадзєбного дому з другу торту и з паленку. Но, потамаль дзивки, легине и други свадзєбни шпивали пред церкву вшелїяки свадзєбни шпиванки, хтори ше од давна у Керестуре шпивали пред пришагу и по пришаги. А медзи німа була и тота:

А керестурски поп не вельки, не мали, лем при пецу шедзи, кромплї себе вари.

Єдни себе вари, други себе пече, а так их смачне є, аж му з носа чече.

А керестурски поп не плаци аренду, мог би себе купиц нову реверенду!

**РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРА И
ПУБЛИЦИСТИКА**

Др Юлиан Рамач

Универзитет у Новим Садзе

Филозофски факултет

Одделене за русинистику, Нови Сад

ramacyu@gmail.com

ДВА ТОЛКОВАЊА ГУ НАРОДНЕЙ ШПИВАНКИ *КЕД СОМ ВЧЕРА ВЕЧАР ПРИ КАПУРКИ СТАЛА*

Абстракт. У *Studia Ruthenici* ч. 25/2020. обявели зме зборник *Руски народни писнї*, у хторим позберани 473 нашо народни писнї*. Рукопис зредаговани, але у нїм ище ест писнї гу хторим потребни толкованя редакції або у хторих потребни редакторски интервенції (пре неясни або звишни пасуси и под.). Пре читачох треба таки места потолковац, а даедни писнї знова зредаговац.

Ключни слова. Руски народни писнї, лексика: *зарекац ше* „одрекац ше”, *дац дакому по волї*

I

Так повесц шицким любительом нашей народней поезиї позната шпиванка *Кед сом вчера вечар при капурки стала*. Тоту шпиванку зме не нашли у Гнатюковим Етнографским зборнїку. Рахуеме же вона настала по нашим приселеню до Бачкей, цо можеме заключиц и по словку *ягда* (од серб. *као да*) у шестим стиху. Пречитайме шпиванку:

Кед сом вчера вечар

1. Кед сом вчера вечар при капурки стала,
питал ше мой мили чом сом так плакала.
2. „Як бим не плакала и не нарикала,
ти другу облапаял, я ше припатрала.
3. Кед ши свой калапчок на бочок приложел,
ягда ши ми шерцо з каменьом приложел“.
4. Шерцо мойо, шерцо, з каменя твардого,
зарекай ше, дзивче, фраера першого.
5. Так *ше го зарекай: не дай му по волї*
най и його шерцо за тобу заболї.
(Žganec, 59. б.; StRuth 21, 59. б.)

(Надпомнуце: Пята строфа тей шпиванки нешка уж скоро цалком забута и ридко ше шпива.)

Други стих пятей строфи глаши: **зарекай ше, дзивче**, фраера першого. Цо ту дієслово *зарекац ше / зарекнуц ше* значи? У сучасним языку воно значи „**пришагац, давац слово, заклінац ше**“, напр.: *Почал [ше] зарекац же не вон то зробел* (= почал ше заклінац же вон то не зробел) (РН). Але з таким значеньом дієслова *зарекац ше* (и то з обектом у генитиве) наведзени стих постава цалком неясни: *пришагай (дай слово, заклінай ше) дзивче, фраера першого*. Цо то значи? Прето опатьме цо дієслово *зарекац ше / зарекнуц ше* значело у нашей народней писні у Гнатюковим запису од 1897. року:

Кед сом ишол вчера вечар з любованя,
спаднул ми конь, спаднул ми конь до Дуная!
Помож, Боже, зоз Дуная, – **зарекнем ше любованя!**
Кед сом ишол вчера вечар од фраерки,
спаднул ми конь, спаднул ми конь до студзенки.
Помож, Боже, зо студзенки, – **зарекнем ше тей фраерки!**
(Гнатюк, ч. 262; исте и у StRuth 21, 59–60)

Дієслово *зарекац ше, зак. зарекнуц ше* (дакого, дачого), як можеме з контекста заключиц, у тей писні значи «одрекац ше, одрекнуц ше (дакого, дачого), охабиц (дакого, дацо): легинь ше нашол у неволі, та бул готови *зарекнуц ше* тє. одрекнуц ше любови и дзивки. Исте значене ма и паралела *zareknuc se* «одрекнуц ше» у карпатским ареалу: *maseginėj gešj se nezarekne nihdaj* «мацеровой бешеди ше нігда **не одрекне**» (Галага). (У бешеди старших дієслово *зарекац ше / зарекнуц ше* хаснує ше и з применовніком *од: зарекол ше од алкогону* «одрекол ше од алкогону»). Значи, у шпиванки под I (*Кед сом вчера вечар при капурки стала*) дієслово *зарекац ше* у 4. и 5. строфи значи «одрекац ше / одрекнуц ше (дакого, дачого):

4. Шерцо мойо, шерцо, з каменя твардого, **зарекай ше, дзивче**, фраера першого „одрекай ше од першого фраера“.
5. Так **ше го зарекай** „так ше од нього одрекай“: **не дай му по волі** най и його шерцо за тобу заболі.

Други проблем у тей писні тот же пята строфа писні *Кед сом вчера вечар* глаши: **Так ше го зарекай: не дай му по волі, // най и його шерцо за тобу заболі**. Роздумайме добре: дзивка охабела легиня, одрекла ше го

пре його невірносц, але му и далей *не дава по волі*, тє. не допущує му ходзиц з другима дзивками; вона ше, значи, цалком нерозумно справує: охабела свойого легиня, але го и далей чува за себе, не дава му шлебоду, та можеме заключиц же вона ище не розчисцела зоз своїма чувствами, же и далей сце затримац „першого фраєра“. Од розумней дзивки бизме, напроцив, обчековали же, кед охабела невірного легиня, *зарекла ше го* (тє. одрекла ше го), вона го пуци най идзе гет каркиламаюци, та кеди-теди за ню побанує.

II

Таке исте нерозумне справованє дзивки маме и у писні *Гора є висока* у Гнатюковим зборніку (Гнатюк, ч. 96). По стиху *гора є висока* предпоставяме же зме тоту писню принесли зоз Горніци. У тей писні место нешка архаичного дієслова *зарекац ше / зарекнуц ше* „одрекац ше / одрекнуц ше“ маме тиж архаичне синонимске дієслово (*не*) *опуциц ше* (дакого, дачого), тиж зоз значеньом „(не) одрекнуц ше дакого, дачого, (не) охабиц дакого, дацо“:

Гора є висока

1. Гора є висока з дробного каменя.
2. „**Не опуц ше**, дзивче, **першого фраєра!** (= не охаб першого фраєра)
3. Кед **ше го опуциш** (= кед го охабиш), **не дай му по волі**,
4. скорей його шерцо за тобу заболі“. (Гнатюк, ч. 96)

У тей писні ше дзивки совитує, процивно як у предходней писні: **же би не охабяла** першого легиня (други стих), але кед го охаби, най му, як и у предходней писні (ту заш маме дзивково нелогичне справованє), не да подполну шлебоду (треци стих: **не дай му по волі**), та вец вон за ню побанує.

Не да ше нам вериц же пред 100–200 и вецей роками, кед тоти писні настали, анализовани стихи так глашели як их нешка шпиваме. Нагадуєме же перши стих пиятей строфи першей шпиванки можебуц глашел: *Так ше го зарекай: дай ти му по волі*, тє. пуц го най идзе гет, най идзе каркиламаюци, та раз побанує. Тиж так и треци стих писні *Гора є висока* предпоставяме же глашел: *Кед ше го опуциш, дай ти му по волі, // скорей його шерцо за тобу заболі*.

III

Прето пречитайме и шпиванку *З Карловского поля* у Жганцовим зборніку. У той шпиванки маме вирази *карловске польо* (1. стих) и *карловска гора* (5. стих), хтори ше вируютно одноша на околїско Сримских Карловцох, дзе нашо стари дакеди ходзели на надїцу. Тота шпиванка, значи, могла настац у Бачкей як и шпиванка *Кед сом вчера вечар*.

З Карловского поля

1. З карловского поля мац ме дому вола:
2. „Гибай, дзивко дому, шак це ручки боля.“
3. Не боля ме ручки роботу робяци,
4. лем ме боля ножки по горох ходзацц,
5. бо карловска гора з твардого каменя,
6. **не опуцуй, дзивче, першого фраера.**
7. **Кед це вон опуци, ти му дай на волю,**
8. скорей його шерцо за тобу заболї.

(Žganec, ч. 70)

У той шпиванки зоз значеньом „охабця / охабиц“ похасноване дієслово *опуцовац / опуциц* (дакого, дацо) (з истим значеньом старши и нешка хасную того дієслово, напр. млодята на винчаню гуторя: *и же це не опуцим аж до шмерци*). Шести стих шпиванки глаши: *не опуцуй, дзивче, першого фраера*, тє. значи, як и у предходней писні: не охабй першого фраера. Але седми и осми стих глаши: ***Кед це вон опуци, ти му дай на волю, // скорей його шерцо за тобу заболї***. И у тим стиху бизме, як и у предходних двох шпиванкох, обчековали гевтот нелогични стих: ***не дай му по волї***. Як же ше могло случиц же у той трецей шпиванки седми стих ма противне значене од значеня у предходних двох шпиванкох?

В. Жганец у своїм зборніку обявел шпиванки хтори позберали поет Михал Ковачи о. Инокентий Тимко. Од Ковача Жганец достал 58 шпиванки (Жганец наведол порядкове число каждой шпиванки у зборніку). Медзи нїма ше не находзи шпиванка хтора у Жганцовим зборніку з насловом *З Карловского поля* под числом 70. Прето предпоставяме же тоту шпиванку достал од Инокентия Тимка. Понеже нам не познати оригинал текста той шпиванки яки И. Тимко записал од народного шпивача, не знаме чи вон тоту шпиванку записал „зоз гришку“ з яку записани и предходни два шпиванки, тє. чи му шпивач вишпивал стих: *А кед го опуциши, / не дай му по волї...*, а И. Тимко седми стих у своей редакції заменел зоз стихом: ***Кед це вон опуци, ти му дай на волю...*** (бо му логика гуторела же тот

стих так треба же би глашел), – або му шпивач вишпивал седми стих праве у тей форми: *Кед це вон опуци, ти му дай на волю*. Вериме, заш лем, же тот стих „виправел“ И. Тимко.

Согласно тей, логичней варианти, перши стих пятей строфи шпиванки *Кед сом вчера вечар* требало би же би глашел:

5. *Так ше го зарекай: дай ти му по волі,
най и його шерцо за тобу заболі.*

Треци стих писні *Гора є висока*, по логики як у предходней шпиванки, глашел би:

*Кед ше го опуциши, ти му дай (або: дай ти му) по волі, // скорей
його шерцо за тобу заболі.*

На концу тей анализи мушиме констатовац же зме ище вше не дошли до одвиту на питанє хторе нас од самого початку интересовало: Кеди, як и прецо пришло до тих пременкох у анализованей шпиванки? Пременку у значеню дієслова *зарекац ше* «одрекац ше», те. траценє його першобутного значеня ище можеме похопиц, бо зме по приселеню з Горніци велім словом у нашим язичу забули першобутни значеня. Але як пришло до того же у двох шпиванкох у истим контексту маме два вирази зоз цалком противним значенєм: *не дай му по волі* и *дай ти му по волі*? Гоч нам прилапліва варианта яку зме предпоставели и яку маме и у запису И. Тимка (*дай ти му по волі*), ище не положиме точку на нашо намаганя дознац жридлову форму анализованих стихох.

Як би вец мала глашиц штварта и пята строфа шпиванки *Кед сом вчера вечар при капурки стала*? Не инсистуюци же би нашу анализу и, по нашим, логични вименки у тей шпиванки прилапели любителе нашей народней поезиї, конєчни текст шпиванки видзиме у двох вариантах:

1. Понеже народ уж навикнул на вираз *зарекай ше, дзивче* у другим шорику штвартей и першим шорику пятей строфи, гоч не зна цо тот вираз значи, най би у тих двох стихох остало дієслово *зарекац ше*, а на концу писні дайме толкованє: ***зарекац ше / зарекнуц ше* (архаичне) – одрекац ше / одрекнуц ше. Перши стих пятей строфи най би глашел: *Так ше го зарекай: дай ти му по волі...*

2. Тоту шпиванку можеме и осучасніц: место архаичней форми *зарекай ше* можеме похасновац сучасну форму *одрекай ше*, та би перши стих пятей строфи глашел як и у Тимковой варианти: *Так ше го одрекай: дай ти му на волю або дай ти му по волі.*

По зробених корекцийох текст тей нашей популярней народней шпиванки глашел би:

1. варианта (наводзимо лем 4. и 5. строфу)

Кед сом вчера вечар

4. Шерцо мойо, шерцо, з каменя твардого,
одрекай ше, дзивче, фраэра першого.
5. Так *ше го одрекай: дай ти му по волі* (або: *на волю*)
най и його шерцо за тобу заболі.
(Або: *скорей його шерцо за тобу заболі*.)

У тей варианты место архаичного дієслова зарекац ше «одрекац ше» похасновали зме його сучасни синоним одрекац ше, цо цалком у духу нашого сучасного языка. Медзитим, не жадаюци терховац читачох з вименками у стихох, предкладаме и другу варианты. У ней охабяме архаичне дієслово зарекац ше „одрекац ше“, а за читачох даваме толковане того дієслова у фусноти. У тей варианты охабяме шпивачом на паметане лем вираз дай ти му по волі.

2. варианта

Кед сом вчера вечар

1. Кед сом вчера вечар при капурки стала,
питал ше мой мили чом сом так плакала.
2. „Як бим не плакала и не нарикала,
ти другу облапал, я ше припатрала.
3. Кед ши свой калапчок на бочок приложел,
ягда ши ми шерцо з каменём приложел.“
4. Шерцо мойо, шерцо, з каменя твардого,
*зарекай ше***, дзивче, фраэра першого.
5. Так *ше го зарекай: дай ти му по волі*,
(або: *дай ти му на волю*)
скорей його шерцо за тобу заболі.
(або: *най и його шерцо за тобу заболі*.)
Толковане

** *зарекац ше* (архаичне) „одрекац ше“

У зборнікох *Руски народни шпиванки* (Studia Ruthenica, ч. 21, 59. б.) и *Руски народни писні* (Studia Ruthenica, ч. 25, 22. б.) тотя шпиванка обявена у невименсней варианты яку зме дали на початку тей статі.

*У текстох о народней поезіі термин *писня* хаснуеме за шицки твори народней поезіі без огляду чи маю свою мелодию чи су без мелодіі. Под термином *шпиванка* подрозумюеме писні хтори маю и свою малодию.

Жридла

Гнатюк – В. Гнатюк: Етнографічний збірник Наукового товариства ім Шевченка – т. IX: Етнографічні матеріали з Угорської Руси, т. III, Пісні Бач–Бодрогського комітату. У Львові, 1900, 117–227.

РН – Руски новини 1924–1941, виданє РНПД.

Хор дружтва „Гавриїл Костельник“ зоз Кули.

Halaga – Východoslovenský slovník, I–II. Zredagoval Ondrej R. Halaga. Košice – Prešov, 2002.

StRuth ч. 21– Studia Ruthenica ч. 21, 2020. Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад.

StRuth ч. 25 – Studia Ruthenica ч. 25, 2021. Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад.

Žganec – dr Vinko Žganec: Pjesme jugoslavenskih Rusina. Tisak nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1946.

Др Јулијан Рамач

ДВА ОБЈАШЊЕЊА УЗ НАРОДНУ ПЕСМУ КЕД СОМ ВЧЕРА ВЕЧАР ПРИ КАПУРКИ СТАЛА

Резиме

У часопису Studia Ruthenica бр. 21, 59. с. и Studia Ruthenica бр. 25, 22. с. објављена је народна песма *Кед сом вчера вечар при капурки стала* (= Кед сам синоћ крај капијице стајала). У 4. и 5. строфи употребљен је архаичан глагол *зарекац ше* (са генитивом) са значењем „одрицати се кога, чега, остављати кога, што“) (у савременом језику овај глагол значи „заклињати се“). Први стих пете строфе гласи *Так ше го зарекај: // не дай му по волі* „тако га се одрекни: не дај му слободу“. Закључујемо да се девојка нелогично понаша: одрекла се момка, а жели да га и даље задржи за себе. Поређењем ове песме са другим двома народним песмама на исту тему дошли смо до претпоставке да је подвучени израз у петој строфи некада гласио: *Так ше го зарекај: // дай ти му по волі* „тако га се одрекни: дај му ти слободу (па ће пре да зажали за тобом)“. Поређењем ове три песме са њиховим паралелама у карпатском ареалу можда ћемо моћи да утврдимо правобитан облик анализираних стихова.

Dr Julijan Ramač

TWO INTERPRETATIONS OF THE FOLK SONG
КЕД СОМ ВЧЕРА ВЕЧАР ПРИ КАПУРКИ СТАЛА

Summary

The folk song *Кед сом вчера вечар при капурки стала* (= When i was standing by the gate last night) was published in the 21st issue of the journal *Studia Ruthenica*, p. 59, and in the 25th issue of the same journal, p. 22. The archaic verb *зарекац шэ* (with a genitive) meaning “to give up, renounce somebody, something” was used in the fourth and fifth stanzas. In modern language this verb means “to swear, take an oath”. The first verse of the fifth stanza reads: *Так шэ го зарекай: // не дай му по волі* “thus give him up: do not give him freedom”. We conclude that the girl is behaving illogically: she has given up the guy, but she wants to keep him for herself. By comparing this song with two other folk songs on the same topic we came to an assumption that the underlined expression in the fifth stanza once read: *Так шэ го зарекай: // дай ти му по волі* “So give him up, give him freedom (so he will miss you soon). By comparing these three songs with their parallels in the Carpathian area we might be able to determine the original form of the analyzed verses.

Др Михайло Фейса, мр. Сенка Бенчик

Филозофски факултет, Универзитет у Новим Садзе

ЯЗИЧНЕ ПАСМО ТУРСКОГО ПОХОДЗЕНЯ У РУСКИМ ЯЗИКУ*

Абстракт: У руским язике єст коло 400 турцизми. Векшина з нїх вошла през сербски язик, а менша часц през мадярски язик. Руски язик бул у директним контакту зоз турским язиком лем у Карпатским ареалу по стредок 18. вѣку, по преселене Руснацох до Бачкей. Штири пиятини турцизмох меновніки. Мож розликовац даскельо суфикси турского походзєня у меновнікох-турцизмох (напр. *-лия, -лук, -джия*), хтори представляю иновацию у рускей морфологийней системи. Векшина меновнікох-турцизмох директни реплики. Шицки дієсловни турцизми (ц. 35) не представляю директни реплики понеже здобуваю законченя хтори характеристични за руски дієслова. Сущєствую и даскельо присловніки хтори барз части. Їх значєня у руским язике исти як и у турским язике, або су редуковани.

Ключни слова: руски язик, турцизми, турски уплїв, сербски уплїв, културно-историйни пожички, язики у контакту

Тема тей роботи ше находзи на маргинох проблематики *язичного пожичованя*, хтора у вязи з общеязичним феноменом познатим як *язики у контакту*. Анализуючи пошлїдки контактох медзи двома язиками, Ейнар Гауген розликує: 1. *заменьованє кодох* (алтернативне хаснованє двох язикох); 2. *интерференцию* (медзиязична идентификация те. значєньске або функциейне преклопїованє елементох двох язикох); 3. *интеграцию* (адаптация превжатих елементох до системи язика) (Haugen1956:40). Предмет тей роботи спатраме у рамикох интеграції. Предмет и циль того вигледованя то представляне турского лексичного фонду хтори у русинистики не видзельовани, а хтори у каждодньовой комуникації бєшєднїк руского язика найчєстєйше анї не свидоми, и анализа того язичного пасма.

Колегиня проф. др Радмила Шовлянски компиловала *словнїк* турцизмох на основи даскелїх литературних ділох Иви Андрича (*На Дрини мост, Драга Алиї Дерзелєза*) и Борисава Станковича (*Позберани твори*), як и на основи *Велького словнїка странских словох и виразох* Ивана Клайна и Милана Шипки и *Курана чесного*. Од хаснованих жридлох лем діло *На Дрини мост* доступне Руснацом на руским язике.

Словнік турцизмох Шовлянсковей, хтори творя 1.200 одредніци, дати студентом Одзеленя за русинистику у форми питальніка же би означели гевти турцизми хтори хасную у каждодньовой комуникації и же би наведли їх значеня.

Термин *турцизем* хаснуєме у основи у складзе з Абдулахом Шкалічом котри под турцизмами подроумює слова або вирази хтори до сербского языка вошли преїг Туркох Османлийох. Вон, медзитим, до турцизмох уключел и даєдни слова и вирази хтори преїг турского языка пришли з арабского або персийского языка (Škaljić 1973: 23). Як резултат свойого вигледованя Шкаліч у языку хтори свойчасово наволовал сербскогорватски / горваткосербски утвердзел даскельо тисячи турски слова. У його словніку турцизмох находза ше 8.742 слова/вирази за 6.878 поняца. Тоту нумеричну розлику Шкаліч толкує з тим же за досц вельке число поняцох существую два або вецей вирази. Велі бешедніки сербского языка не могу ані предпоставиц же хтори то вообще лексеми турского походзеня або хтори то лексеми турски язык пренесол з других азийских языкох. До таких можеме уключиц напр. *боја, бубрег, вез, ђон, занат, јоргован, калуп, кутија, ракија, сапун, сат, топ, ћела, чекић, чесма, цеп, шећер* и велі други. Лексеми *будала* и *бена*, як и *спрат* и *кат*, класификовани и як сербизми и як кроатизми, а медзи німа, у ствари, превладую турцизми.

Руснаци и Турци на просторох нешкайшей Сербії / Войводини нігда не били у директним контакту.

У русинистици лем Юлиан Рамач дал одредзену увагу турским елементу своїм ділу *Руска лексика*, у поглавию „Словнік сербокroatизмох” (Рамач 1983: 28–47), у рамикох одредніцох даєдних сербокroatизмох указал и на їх турске походзене, але на основи дзешец таких лексемах не видзелел и окремене лексичне пасмо. Генерално патраци, дотични лексеми у русинистици третирани як сербокroatизми або, познейше, сербизми, з оглядом на то же велька векшина з ніх до руского языка вошла преїг сербского языка. Даєдни, медзитим, могли войсц и преїг мадярского языка та их находзиме и медзи гунгаризмами (напр. *бетяр, бичак, кайса, олдомаш, тепша, хасен, чижма*) (Рамач 2002; Бенчик 2014).

Понеже на Одзеленю за русинистику мале число студентох, до идентификованя фреквентних турцизмох зме уключели двацечерих бешеднікох руского языка. На основи того вигледованя настал солидни словнік турцизмох у руским языку. До словніка зме уключели

лем турцизми хтори потвердзели пецero або вещей зоз дваццeрих информаторох. Словнік зме публиковали зоз наводзеньом значеньох достатих од информаторох (Fejsa 2016: 235–248), а з тей нагоди лем начишліме лексеми хтори вошли до нього прето же вони у сущности представляю корпус вигледованя.

По спомнутим вигледованю Рускинї и Руснаци у значней мири хасную шлїдуюци турцизми: *аба, абаджия, аван, ада, ага, айвар, Алах, алал–вера, алат, алва, алева, алкар, амайлия, антерия, апс, арпаджия, аришин, аспида, ашиковац, Байрам, байрамовац, бакар, баклава, баксуз, бакиши, балзам, бангави, баш, базар, баждариц, барем, барут, барутана, баталїц, безобразлук, бетяр, бетярец, бетяровац, бетяруша, бет, беса, Бечлия, бичак, бичачкац ше, бина, бинїш, бонбонджия, бостан, боза, бре, брош, будак, будала, буджак, була, булюк, буразер, бурек, бурекджия, бурма, бурмут, вайда, везир, вересия, вилаєт, вишия, гаджилук, гаджия, гайдамак, гайде, гамбар, ганджар, гарамбаши, гарамбияш, гарач, гарачлия, гарем, гасура, гатишериф, гатлас, гашиш, годжа, гайтан, талама, таламджия, таламиц, гурабия, гурбета, гурба, дахия, даири, дармар, дембелия, дервиш, деспот, девер, дерма, джабе/джаба, джамбас, джамия, джезва, джезвочка, джиджа–миджа, джин, джомба, джомбасти, джон, джумбус, дибидус, димїи, див, диван, диваниц, дудук, дурбин, душек, дустабанлия, дюбре, дювеч, дюмбир, дютором/дютуром/дютуре, емир, ергела, еснаф, еснафлия, еспап, евнух, єлек, занат, занатлия, зейтин, зорт, зумбульки, зурла, имам, инат, инациц ше, йогурт, йок, йортан, оро, кабасти, кавияр, кадифа, кадия, казан/казань, каймак, кайса, калай, каламиц, калдерма, калдермовац, калирац, калтак, калуп, калуповац, калфа, кама, кана, капак, карабатак, караван сарай, караула, касаба, катарка, катран, кафа, кафана, кафански, кафенисац, кафтан, каяк, килим, киоск, кирия, кобаяги, кобура, кобуриц, корбач, кубе, кубура, кула, кулак, кулен, кундак, Куран, курталїсац ше, кусур, лала, леблебия, левента, ленгер, лиман, лимунтус, маджун, маджунїк, маймун, майсторлук, мамурни, мамурлук, мангал, мангун, марияш, мезе, мелез, мелем, ментели, мермер, мрамор, марма–камень, минаре/минарет, миндюша/мендюша, минтан, мисирка, муезин, мукте, мумия, мусака, муслиман, муфтия, мушема, муштерия, муштулук, мунтлак/мутлак, награйсац, наджакбаба, намчор, нанули, нар, натенане, нафта, нахия, нишианджия, новайлия, обашка, ока, олдомаши, ортак, ортаклук, Османлия, отоман, пазар, пазариц, пазуха, памук, пандур, папучи, пара, патлиджан, паши, пашалук, пилав, пиляр,*

помаранче/помарандже, попишманіц ше, простаклук, пубертетля, Рамазан, ратлук, раф, рахат–локум, рубин, русвай, риум, саламура, сарач, сафир, сач, сачма, сачмарка, седеф, седефасты, седефны, седефовы, сезам, сермия, сиктерисац, сиктеруша, силеджия, сиридджик, скела, софа, спахия, султан, султания, сурла, сутлияш, табак, талисман, таман, таманіц, тамарис, тамбура, тамбуровац, тандара–мандара, тарифа, тезга, текія, телал, тепша, тефтер, топджия, трамвайджия, трампа, трампиц, туліпан/туліпан, тулюмба, тумбац, турбан, туршия, урма, учариц, ушичариц, ушур, факир, факултетля, фереджа, ферман, фес, филджан, фитиль, фишек, фишекля, фукара, хасен, хасновац, чага, чай, чакансц, чанколиза, чамец, чарапи, чардак, чаршия, чаторня, чауш, чевапи, чевапчичи, чела, черга, чергар, чефнуц, чивияш, чижма, чилаш/чилаша, чилибар, чобан, чобански, чорба, чорсокак, чосави, чочек, чукун, чумур, чуп, чуския, чутора, чуфта, шал, шалвари, шамар, шаргия, шах, шах–мат, шетерт, шерет, шеретски, шербет/шербе, шерият, шишти, шиндлі, шкембичи, шпинат, шуги, яничар, ямин, ятаган, ятак, явашлук.

На тим списку ше находза коло 400 турцизми. Вецей од половки з ніх уключени и до капиталних словнікох рускей лексикології, до двотомного *Сербско-русского словніка* (Рамач 1995–1995) и єднотомного *Руско-сербского словніка* (Рамач 2010), у хторих вони третовани як сербизми. Можліве предпоставиц же кед сербски язык предлужи мац вельки уплїв на руски язык, звекша ше и число турцизмох.

Медзи начишленима турцизмами найвецей єст меновніки, хтори углавним єднаки з турцизмами у сербским языку (нпр. *баклава, бакшиш, бурек, гамбар, гарем, джамбас, джезва, кулен, маймун, мангуп, мендюши, отоман, пазар, русвай, фереджа, чардак* и велї други). Менше число меновнікох ше поклопоє з числом турцизмох у мадарским языку (напр. *тепша, чижма, доган* и др). Найвекше число медзи німа творя основни меновніки. Єст и даскельо зложени слова (напр. *караван сарай, наджак баба, рахат–локум, шах–мат*), але їх составни елементи бешедніки руского найчастейше не препознаваю.

Мож при меновнікох–турцизмох видзелїц и даскельо суфиси турского походзєня: *-ля* (*Бечля, гарачля, дембеля, душтабанля, еснафля, занатля, новайля, Османля, пубертетля, факултетля, фишекля* и др.); *-лук* (*безобразлук, гаджилук, майсторлук, мамурлук, муштулук, ортаклук, пашалук, простаклук, явашлук* и др.); *-джия* (*абаджия, бонбонджия, бурекджия, гаджия, галамджия, нишанджия, силеджия, топджия, трамвайджия* и др.). При даєдних лексемох

новшого походження основа славянського походження, а лем суфікс турецького (напр. *факултетля, простаклук, силеджия*).

Находзиме и коло трицец дієслова, напр. *ашиковац, баждарци, байрамовац, баталіц, бетяровац, бичачкац ше, каламиц, калуповац, кобуриц, пазариц, пошшманіц ше, учариц, ушичариц* и др. При дієсловох-турцизмох мож видвоіц суфікс *-иса-* (котри походзи од греческого аориста), напр. *кафенисац, курталісац ше, награйсац, сектерисац* и др.; тот суфікс ше у стандардизованим руским заменює з руским суфіксом *-ова-* (напр. *калдермовац, тамбуровац*), до чого не приходзи у бешедним руским.

Зоз других файтох словох видзелює ше малочислена група присловнікох медзи хторима ше находза барз фреквентни *баши, джаба/джабе, дибидус, дютором/дютуром/дютуре, мукте, натенане, таман* и *тандара–мандара*.

Же бизме одвитовали на питанє до хторих сферох живота Руснацох вошли турцизми, послужели зме ше з класификацию базовану на тематских обласцох Снежани Петрович, хтора вигледовала турцизми у сербским языку (Петрович 2012: 351–356). Турцизми у руском языку зме углавним нашли у 5. (державна, войско, оружє, титули), 6. (заніманя, ремесла, тарговина, алат), 7. (дружтвени живот, обичаї, бависка, музика), 8. (религија, вереня), 10. (хижа, мебель), 11. (облечива, обуй, платна), 12. (пожива, напой, доган) и 15. тематскей обласци (урбани живот, транспорт). Кед же додаме и даєдни турцизми хтори пре малу фреквентносц не уключени до горнього списку, у 5. обласци ше находза напр. *ага, апс, баждарени, буздован/буздовань/бузотвань, булюк, вилаєт, джелат, емир, кадия, кама, левенте, нишан, паша, санджак, сачма, сачмарка, спахия, тапия, топуз, фишек, ятаган, ятак* и др.; у 6. обласци: *абаджия, бичак, вайда, вересия, гайдук, джаба/джабе, дутян, еснаф, еспап, занат, занатля, кусур, куюнджия, ментели, ортак, пазар, ренде, сайджия, сарач, сермия, табак, табла, теразий, тефтер, чириз, чобан, шегерт* и др.; у 7. обласци: *аманет, ашиковац, бичачкац ше, бакиши, бетяр, джумбус, ефендия, зулум, зулумчар, зурла, конак, маскара, султанат, уйдурма, челик, чемани, явашлук* и др.; у 8. обласци: *аждая, амайля, Байрам, белай, була, гаджия, дервиш, имам, кадия, каур/каурун, минаре/минарет, муфтия, Рамазан, годжа* и др.; у 10. обласци: *аван, бакар, бограч, бурма, бурмутица, ибрик, йорган, казан/казань, казанчок/казаньчок, калай, кат, килим, конак, кубе, мушема, олак, памтур, раф, сач, софа, софра, сундер, тепша, теразий, чумез, чуския,*

филджан, фитиль, фуруна, чардак, чивилук, чутора/чутура, шатор и др.; у 11. обласци: *аба, антерия, гатлас, тайтан, елек, калпак, кафтан, кече, минтан, памук, папуча, торба, турбан, фереджа, фес, чижма, чоя, шал, шалвари/шаровари* и др.; у 12. обласци: *айвар, алва, баклава, боза, бурмут, гурабия, доган, догањош, деврек, юфка, кафа, каймак, качкаваль, леблебия, папазяния, пилав, ракия, ратлук/рахат–локум, сарма, сутлияш, чевап/чевапчич, чуфта, чибук, шербе/шербет, тулюмба* и др.; у 15. обласци: *амам/гамам, калдерма, караван сарай, скела, джамия, махала, мермер, чаршия, черга, чергар* и др. На основи того препатрунку мож повесц же турцизми при бешеднікох руского языка найзаступенши у 5, 6, 10. и 12. обласци. Генерално патраци, турцизми у руским языку могу буц учишлени до *культурно-историйних пожичкох*, бо у велькей векшини означую поняца прилапени з приходзеньом османлийскей цивилизації на Балкан. Термин *культурно-историйни пожички* хаснуеме спрам Десницкей (Десницкая 1988: 134–135).

Вигледованене указало даяки иновациї на фонологийним уровню, але фонема /г/ виволує одредзени неодлучносци у писаню. Понеже глотального фрикатива /г/ нет у сербским языку, вон ше заменяє зоз веларним фрикативом /х/, а турцизми хтори вошли до руского языка преїг сербского затримую /х/. Турцизми хтори вошли преїг мадярского языка, у хторим егзистує фонема /г/, чуваю жридлове вигваряне. То причина зявеня дзепоедних дублетох (напр. *гарамбаша/харамбаша, гарач/харач, гарем/харем*). До словніка турцизмох, заш лем, определели зме ше водзиц их под букву г, маюци у оглядзе же вона одвитує фонеме хтора характеристична и за турски и за руски язык.

Вигледоване недвосмыслово потвердзело предпоставку же у руским языку з множества лексемох хторе традиційно третоване як множество сербизмох, односно сербокroatизмох, можливе видзелїц и множество турцизмох.

Вигледоване, медзитим, превозишло рамки поставених цильох за потреби тей роботи и отворело ряд нових питаньох. Воно указало на потребу дальших вигледованьох лексемох у хторих ше обачує уплїв турского языка. Даєдни з тих питаньох то: 1. Чи на турцизми у руским языку, попри сербского и мадярского, уплїв мал и даєдни треци язык (напр. у лексемах *чаторня* и *бограч*)?; 2. Хтори шицко шлїди турски язык охабел на каждым уровню лингвистичней анализи?; 3. Хтори турцизми маю у себе елементи арабского або персийского походзения?; 4. Хтори турцизми означую цалком нови поняца и незаменлїви су (напр. *бостан*,

буджак, зулуфи, мєндюши), а хтори виволую синонимию и заменлїви су у сучасним руским язїку (напр. *покрутки* : *бубреги*; *шаркань* : *аждаја*; *дюбре* : *гной*), цо характеристичне за стрєдки дзе Руснаци не жию гомогенизовано. Необходне у дальших вигледованьох уключиц и етимологию.

У руским язїку єст коло 400 турцизми. Вєкшина з нїх пришла преїг сербского язїка, а лєм малє число преїг мадярского язїка.

Штири пиятини турцизмох мєновнїки. При мєновнїкох-турцизмох мож обачиц даскельо суфикси турского походзєня (напр. *-лия*, *-лук*, *-джия*), хтори предстваяю иновацию у рускеї морфологийней системи. Вєкшина мєновнїкох-турцизмох директни реплики. Шицки дїєслова-турцизми (коло 35) не предстваяю директни реплики; вони доставаю закончєня характеристични за руски дїєслова. Малочислєни присловнїки барз фреквєнтни.

Турцизми у руским язїку углавним находзимє у тематских обласцох хтори ше одноша на державу (администрацию, управу), войско, оружиє, титули; занїманя, ремєсла, тарговину, алати; дружтвени живот, обичаї, бависка, музику; религию, верєня; хижу, мєбель; облєчиво, обуй, платна; пожива, напой, доган; урбани живот, транспорт. Вєкшина турцизмох руского язїка ма мєсто у культурно-историйних пожичкох. Їх значєня у руским язїку найчастєйше исти як и у турским язїку, або су редуковани.

ЛИТЕРАТУРА

Бенчик, С. (2014). *Гунгаризми у руским језику*. Нови Сад: Дружтво за руски језик, литературу и културу.

Десницкая, А. В. (1988). Типы лексических взаимосвязей и вопросы образования балканского языкового союза. У: *Славянское языкознание, X Международный съезд славистов*. Москва, 131–150.

Fejsa, M. (2014). The Influence of International Relations on the Status of the Ruthenians, Their Language and Culture. In: G. Rađa, H. Arslan, P. Runcanand and A. Akdemir eds., *Interdisciplinary Perspectives on Social Sciences*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 157–165.

Фејса, М. (2016). Турцизми у русинском језику. У: Ивана Живанчевић Секеруш и Небојша Мајсторовић ред., *Сусрет култура 8*. Нови Сад: Филозофски факултет, 235–252.

Haugen, E. (1956). *Bilingualism in the Americas: A Bibliography and Research Guide*. University of Alabama Press.

Перовић, С. (2012). *Турцизми у српском призренском говору*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Рамач, Јо. (1983). *Руска лексика*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Институт за педагогију, Катедра за руски језик и литературу.

Рамач, Јо., Фейса, М. и Медеши, Г. (1995). *Српско–русински речник / Србско–руски словник, I, А–Њ*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски језик и литературу – Дружтво за руски језик и литературу.

Рамач, Јо., Фейса, М. и Медеши, Г. (1997). *Српско–русински речник / Србско–руски словник, II, О–Ш*. Београд: Завод за учебници и наставни средства – Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски језик и литературу – Дружтво за руски језик и литературу.

Рамач, Јо. (2002). *Грамматика руског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Рамач, Јо., Тимко–Дитко, О., Медеши, Г. и Фейса, М. (2010). *Руско–србски словник / Русинско–српски речник*. Нови Сад: Универзитет у Новом Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски језик и литературу и Завод за културу войводянских Руснацох.

Škaljić, A. (1973). *Turcizmiusrpskohrvatskom–hrvatskosrpskomjeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

Шовљански, Р. (2010). *Речник турцизама*. Рукопис није објављиван.

Др Михайло Фейса, мр. Сенка Бенчик

**ЈЕЗИЧКИ СЛОЈ ТУРСКОГ ПОРЕКЛА
У РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ**

Резиме

У русинском језику има око 400 турцизама. Већина их је дошла преко српског језика, а мањи део преко мађарског језика. Русински језик је био у директном контакту са турским језиком само у Карпатском ареалу до средине 18. века, до досељења Русина у Бачку. Четири петине турцизама су именице. Могуће је разликовати неколико суфикса турског порекла у именицама-турцизмима (нпр. *-лия*, *-лук*, *-джия*), који представљају иновацију у русинском морфолошком систему. Већина именица-турцизама су директне реплике. Сви глаголски турцизми (око 35) не представљају директне реплике; добијају наставке који су карактеристични за русинске глаголе. Има и неколико прилога који су врло чести. Њихова значења на русинском су иста као у турском језику или су редукована.

Кључне речи: русински језик, турцизми, турски утицај, српски утицај, културно-историјске позајмљенице, језици у контакту.

Dr Mihajlo Fejsa, MA Senka Benčik

**THE LINGUISTIC LAYER OF TURKISH ORIGIN IN THE
RUTHENIAN LANGUAGE**

Summary

There are about 400 turkisms in the Ruthenian language. Most of them have come through the Serbian language and a smaller part through the Hungarian language. The Ruthenian language was in direct contact with the Turkish language only in the Carpathian region up to the middle of the 18th century, to the Ruthenians' settlement in Bačka. Four-fifths of the turkisms are nouns. It is possible to distinguish several suffixes of Turkish origin in the noun-turkisms (for ex. *-лия, -лук, -джия*), which represent an innovation in the Ruthenian morphological system. The majority of noun-turkisms are direct replicas. All verb-turkisms (about 35) do not represent direct replicas; they acquire the endings that are characteristic of Ruthenian verbs. There are several adverbs that are very frequent. Their meanings in Ruthenian are the same as in Turkish, or reduced.

Key words: Ruthenian language, turkisms, Turkish influence, Serbian influence, cultural-historical loanwords, languages in contact.

*Робота настала як резултат проектох *Язики и култури у часу и простору* (хтори финансије Министерство просвити, науки и технолошког развоја Републики Србији, ч. 187002) и *Русинистични вигледовања як одвит на вимоги дигиталней ери* (хтори финансије Покрајински секретаријат за високе образовање и научно вигледовацку діялносц, ч. 142-451-2968/2020-01).

Мр Славомир Олеяр, Канада

ТУРЦИЗМИ У РУСИНСКИМ ЯЗИКУ

Абстракт: У карпаторусинским и у нашим руским язика турцизми прилапени на вецей способи: 1. у контактох медзи Русинами и Туркама у войнох на гранічних територіях медзи Польско-литовску унию дзе предки Русиных жили (сиверни часци Мадярскей, Трансилванія, часци Галичини, Буковина и Подоле), але и у їх медзисобней тарговини; 2. прејг польского язика; 3. прејг мадярского язика; 4. прејг сербского язика.

Ключни слова: турцизми, карпаторусинки јазик, руски јазик, способи прилапјованя

Отоманске царство ше, по успишних войнох на својх восточних граніцох и заберању територіях у Африки, почало шириц на заход и заберац територіи у Европи. Так 1354. року завжати Константинополь и преименовани на Истамбул. Завжати Београд 1521. року, а у битки при Мохачу 1526. року, султан Сулейман Велічествени однесол побиду над мадярским кральном Лайошом II и так отворел драгу дальшей турскеј експанзиі. Циљ му бул завжац Беч, потим Венецију и Рим и так зламац християнство место хторого сцел поступне увесц исламску виру до покорених жемох. Року 1541. австријски император Фердинанд бул примушени поцагнуц ше зоз Будиму и шейсц роки познейше почал плациц Турком јак дань по 30.000 дукати рочне же би му було допущене затримац заходни часци Мадярскеј.

Християнски швет у цалей Европи ше тресол пред незастановлїву силу отоманского немилосердного войска хторе зоз своју моцну флотилу контроловало Чарне и лем цо не цале Штредожемне морїо. Шпанија и Португалија чувствовали присуство отомнскеј морнарици и у Индийским океане на својей драги до Индиі, одкаль привожели попер и други присмачки.

Кральновина Польска водзела битки зоз Туркама од 1485. по 1503. рок, а помогли ей вельке Литовске князовство, Мазовске князовство и Держава теутоного шора, док Турком помагали Кримски канат, Молдавія и Влашка, хтори були вазални держави. У гранічним подручу медзи Польску и Молдавію жили Русини. Понеже Турки брали до свойого войска и хлопох зоз завжатиx територіях, можлівосц же ше у турским войску находзели и Русини зошицким можлїва.

Перша правдива війна між Отоманською імперією і Польсько-литванською унією ще одвивалася од 1620. по 1621. рік під контролем над Молдавину у хтрей Турки мали свої інтереси, як і під неперервними нападами козаках на турецькі кордони. Козаки були переважно Русини під команду Польсько-литванської держави. Війна закончена так же ще Польсько-литванська держава одреклася інтересом у Молдавії.

Шлідуюча війна між Отоманською імперією і Польсько-литванською унією одвивалася ще од 1633. по 1634. рік. Почалася так же Татарам, турецьким поданими, напали Кам'янець Подільський, зарабровали велих жителюх хторих мали предаць як рабом, побрали з собою статок і щизко цю могли однесць і рушили ще до Молдавії. Командант Польсько-литванської армії ще рушє за ними з 2.000 вояками, сцигол их при ріці Прут і ведно з собою додатними козацькими моцями хтори мали коло 8.000 вояках, побил их щизких і врацєл назад зараброваних і їх рухоми масток. Між зараброваними, як і між козаками, віроятно було вельо Русином з оглядом на край дзе ще тоти події случовали.

Польсько-козацько-татарська війна ще вєдла од 1666. по 1671. рік, а у ствари була війна з Татарам і Гетманщину познату у літературі як Русинська держава лебо Войско Запорозьке. Гетманщину основал Богдан Хмельницький під час повстання од 1648. по 1657. рік, але ю з пактом у Переяславе 1654. року дал під заштиту царської Русії. Гетман Петро Дорошенко, у намаганьох контроловаць Правобережну Україну (праве побережє ріки Дніпру з городами Київ, Черкаси, Житомир, Вінниця, Кіровоград) і одбранїць ю од Польсько-литовської унії і царської Русії, підписал пакт з султаном Мехмедом IV з хторим Гетманщина постала вазал Оттоманської імперії. Татарам, хтори неперервно нападали на Польсько-литовську унію, одкаль брали жителюх до рабства, удружели ще з козаками Петра Дорошенка. Таке здруженє войско Польсько-литовської унії побєдзєло даскєльо раз. На території Правобережної України тиж жили Русини.

Ріку 1672. почала нова війна між Польсько-литовською унією і Оттоманською імперією, у хторей султан Мехмед IV з 80.000 турецькими вояками напредовал аж по Львов хтори бул обколєшєні. Війна престалла з собою підписаньом мира у Бучачу і обовязку Польсько-литовської унії плациць Турком як дань 22.000 дукати річне. Турки завжали Подольське войводство, а Київське і Братиславське войводство припадло Гетманщині. Війна вибухла знова 1673. року, кєд Сейм не прилапєл плациць таку дань Турком, бо би то П-Л унію привєдло до вазального положєня. Формована

нова армія зоз 37.000 вояками и коло 40.000 реєстрованима козаками. Гетман Собески успішне поциснул Отоманске войско, завжал Молдавию и ошлебодзел часц українских жемох хтори були под Турками. П-Л унія не мушела вецей плациц Турком 22.000 дукати, а велі заробровани були ошлебодзени.

Остатня война медзи Польско-литовску унію и Отоманску імперію тирвала 16 роки, од 1683. по 1699. рок. Битки водзени у рижних крайох Австрії, Мадярскей, Сербії, Молдавії и Україні. Войско П-Л унії помогнул такволани Святи Союз (Царска Русія, козацка Гетманщина, Република Венеція, Горватске кральовство, Мадярске кральовство и з повстанїками зоз Сербії, Албанії, Греческей, Болгарскей и Чарней Гори). У даскелїх биткох, спомедзи хторих найважнейши битка за Беч (1683. року), Мохачска битка (1687. року) и битка при Сенти (1697. року), Отоманске царство страцело моц и нігда ше вецей не окрипело, але ше так и Польско-литванска унія почала помали розпадавац.

Турки спадаю до туркийскей групи народох, ведно зоз Азербейджанами, Казаками, Киргизами, Уйгурами, Узбеками и Татарамі. Сами Турки то мишанїна рижних племенох, а найзначнейши з нїх то Огузи, чийо потомки формовали Отоманску імперію. У ствари, племе Каї, хторе припадало ширшей групи племенох з єдним меном Огузи, були тоті зоз хторих походзи султан Осман I, снователь династії Османлійох цо пановали у Турскей од 1299. по 1922. рок. Турски язык найрозширенши медзи туркийскіма языками и з нїм ше нешка служба коло 75 милиони людзе. Спада до алтайскей групи уралско-алтайскей фамелії языкох и повязани є з монголским, кореанским, а можліве и з японским языком.

Синтакса у турским языку иншака як у индоевропейских языкох. Наприклад, виречене „Я читам кнїжку” (субект + дієслово + обект) у турским языку випатра так: „Ben kitap okuyum” те. „Я кнїжку читам” (субект + обект + дієслово).

Пре розличну синтаксу, турски язык у Европи не прилапело локальне жительство, та не зохабел глібоки шліди у бешеди покорених народох хтори бешедовали на языкох з индоевропейскей фамелії языкох. Остали лем шліди у словах, а число турских словох пропорциональне часу за хтори тот народ бул под Турками. Так, наприклад, у сербским языку єст вецей турски слова як у польским, прето же Турки були присутни у Сербії длужей як у Польскей.

У таблічки приказани лем дзепоедни турски слова хтори мож найсц и у русинским языку, а детальнейше вигледоване би напевно принесло ище векше число. Пре думаня же ше тоти слова нашли у нашим языку так же су превжати з малярского лебо польского языка, приказани паралелно малярски и польски слова, як и слова карпаторусинского языка. Там дзе еквиваленти у карпаторусинских словах не найдзени, положени знак питаня (?).

Консултанти:

др Юлин Рамач – карпаторусински

Пирошка Младенович - малярски

Войводянско– русинске слово	Турске слово	Мадярске слово	Карпаторусинске слово	Польске слово
тезга	tezgah	pulton, pult	прилавок	blat
бичак	çakı	bicska	бичак	scyzoryk
торба	torba	táska, tarisznya	торба	torba
шатоп	çadır	sátor	шатоп	namiot
корбач	kırbaç, kamçı	korbács	корбач, кербач	korbaç
алат	aleti	szerszámok, szerszám	серсам, серсама	narzędzie
гасура	hasır	gyékényfonás, gyékény	рогожа	asura
лампа	lamba	lámpa	лампа	lampa
шапка	şapka	sapka	шапка	czapka
чижма	çizme	csizma	чижма, чижма	buty
лата	lata	léc	лата	łata
айвар	ayvarı	ajvár	баклажанна(я) икра	ajvar
гамбар	ambar	istálló, góré	?	stodoła
баба	babaanne	nagyanyánk, anyó	баба	baba
алдомаш	aldomaš	áldomás	алдомаш	aldomas
чардак	çardak	çardak	?	çardak
баряк	bayrak	zászló	прапор	barjak
гайде	haydi	gyere, gyerünk	айде	chodź
шатоп	çadır	sátor	шатоп	namiot
гайдук	haydut	bandita, hajdúk	гайдук	hajduk
алва, галва	alva	alva	халва	chałwa
памук	pamuk	pamut	памут	bawełna
хотар	atar	atar	?	atar
бакар	bakir	réz	мідь	miedź
баклава	baklava	baklava	?	baklava
балта	balta	balta	балта	balta
барут	barut	por, poskapor	порох	barut
бостан	bostan	bostan	?	bostan
боза	boza	boza	?	boza
буджак	budzak	budzak	?	budzhak
будала	budala	bolonddá	дурак	głupiec

По думаню др Иштвана Удвария (Udvari István), слова хтори ше закончую на -ар, як наприклад *бакар*, *гамбар*, *айвар*, *хотар* итд. славянского, у ствари русинского походзена. Можливе же тоти слова превжати з русинского до турского, та би ше могло бешедовац и о русинизмох у турским языку.

Єст вещей можлівосци як ше турцизми нашли у русинским язичу.

Основна можлівосц то же турцизми прилапени у медзисобних контактах медзи Русинами и Турками не лем у войнох на гранічних територіях медзи Польско-литовску унию у хторей Русини були равноправни конститутивни народ, але и у медзисобней тарговини на територіях цо були населенени и зоз Русинами, а хтори завжала Отоманска империя. То насампредз сиверни часци Мадярскей, Трансильванія, часци Галичини, Буковина и Подоле.

Друга можлівосц то же турцизми вошли до русинского язича преїг польского.

Шлідуюца можлівосц то же турцизми пришли до русинского преїг мадярского язича. Тиж можліве же турцизми прилапени у русинским преїг сербского язича.

З другого боку, вироятно же векшина турцизмов у русинским язичу не првжата ні од кого, але є директни уплів турского язича на завжатих територіях и на територіях дзе ше тарговело з Турками, тє. турцизми то историйни шліди подійох яки зазначени и у нашим язичу.

Кед єдно слово исте у войводянско-русинским и карпаторусинским язичу, то може значиц же вироятно настали источашне, на истей території, пред миграцию Русинох до Панонскей ровніни.

Кед єдно слово розличне у тих язичох, и то так же у войводянско-русинским представя турцизем, а у карпаторусинским язичу не, то би могло значиц же тот турцизем прилапени по лебо под час миграції Русинох з Карпатах на Панонску ровніну, и то зоз мадярского лебо сербского язича.

За точнейши одвит на питанє одкаль ше у русинским язичу нашли турцизми, бул би потребни детальнейши, мултидисциплинарни приступ гу вигледованю тей теми з боку науковцох специализованих у лингвистики, историйї, социолонгвистики, а окреме историйно-компаративней лингвистики.

Мр Славомир Олејар

ТУРЦИЗМИ У РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ

Резиме

Неколико векова Турци су били присутни у Европи где су, након повлачења, остали трагови њиховог језика. Трагови турске културе на освојеним територијама и у пограничним областима, где су се често одвијале битке и трговине, пропорционални су времену њиховог присуства. У овом раду су прелиминирани могући утицаји турске на русинску лексику и обрнуто, утицај русинске на турску. Такође су поменути и вероватни начини увођења турских речи у русински језик.

Кључне речи: турцизми, карпатскорусински језик, русински језик, методе усвајања

Slavomir Olejar, M. Sc.

TURKISMS IN THE RUTHENIAN LANGUAGE

Summary

For several centuries, the Turks were present in Europe, where, after the withdrawal, traces of their language remained. Traces of Turkish culture in the conquered territories, as well as in the border areas where battles and trades often took place, are proportional to the time of their presence. In this article, the possible influences of Turkish on the Ruthenian vocabulary, and vice versa, the influence of Ruthenian on Turkish are preliminarily examined. The probable ways of introducing Turkish words into the Ruthenian language were also mentioned.

Key words: Turkisms, Carpathian–Ruthenian language, Ruthenian language, methods of adoption

Мр Славомир Олеяр¹*, Канада

ЛЕМОВИЧИ (LEMOVICES) И ЛЕМКИ (LEMKOS)

Абстракт: З методу компаративней анализи у тим тексту направени свойофайтови експеримент з цильом указац як иншака интерпретация иснующих историйних текстох може привесц до заключеньох хтори ше розликую од общеприлапених становискох яки ше, кед давна история єдного народу за хтору нет достаточни, лебо єст лєм фрагметарни шлїди, часто приноша зоз консензусом хтори може буц под уплївом политики лебо национализма, та прето таки заключения мало виродостойни, цо отвера простор за нови вигледованя и ншаки роздумованя.

Ключни слова: Лемки, Лемовичи, Келти, Били Горвати, Анти

Од прадавних часох чловечи род жиє у групох, а тенденция гу спонтаному групованю по гоч якей основи (язичней, интересней, вирскей, националней итд.) уткана до нашого єства, такповесц до генох. Сами групи найчастейше гетерогени, тє. єдна група може представяц множество членох з рижнма прикметами. Наприклад, група формована по вирскей основи може уключиц членох рижних националносцох але истей вири, а друга група формована по националней основи, може уключиц членох рижних вирох, але истей националносци.

Сама тотя рижнородносц основох групованя надрилює питанє: цо то народ?

Єст велї дефинициї поняца „народ”. Спрам єдних, то „менована и самодефинована людска заєднїца чийо члени пестую заєднїцки мити, символи вредносци и паметаня, перебуваю и притулени су гу историйней дїдовщини, творя и ширя препознатлїву явну культуру и почитую взаємни закони и звичаї.”² Спрам других, „народ то каждодньови референдум, а народ засновани не лєм на тим кельо взаємно забува, але и на тим кельо ше здогадує”.³

¹ slavomir.olejar@gmail.com

² James Stinson, Elizabeth Lunstrum, Biocultural nation making: Biopolitics, cultural-territorial belonging, and national protected areas, York University Canada, (<https://doi.org/10.1177/2514848621995189>)

³ Ernest Renan, "Qu'est-ce qu'une nation?", conference faite en Sorbonne, le 11 Mars 1882, Accessed January 13, 2011

Ридки приклади же даєдн народ пременєл свой етноним (познати и як автоним тє. самоназва) без прициску у векшини сферах свойого постоян (социальной, економской, политической, религиозной итд.) як цо то бул случай з векшину Русиных хтори пре вонкашні прициски и други причини (цо звонка теми того тексту), прилапели еґзоним (познати и як ксеноним, тє. мєно дате од других) и почали сами себе наволовац Украинци.

Етноним, попри даєдних обичайох, вообщє мож тримац як константу у историй єдного народу, з варияциями у його вигваряню. Наприклад, етноним Français: Французи, French, el francés, Французите, die Franzosen, de franske, Fransızca, Frakkarnir итд. ше розлично вигваря у рижних языках, алє вше ма исте значєнє. Пре тоту причину, мєно єдного народу ше може, без векших пременкох, „прецаговац” през тисячи роки историйного часу по миру же дзєпєдним науковцом випатра нєможлївє же слово о истим народу.

На лїстини келтских народох мож найсц и таки назви хтори силонвє нагадує терашні славянски, наприклад: Ruteni, Lemovices, Voii, Lugii.⁴

Намира ми у тим тексту указац на таки случай дзє ше єден етноним зявєє у давней Европи, а толкованя його обстояня у даскелїх милєнїюмох контроверзни и по нешка представляю жридли правоцєньох мєдзи науковцями.

Лемовичи (Lemovices)

Трима ше же ше Лемовичи населєли до французких провинцийох Limousin и Poitou коло 700. и 400. року п.н.е. Вигледованя о їх походзєню, як и о походзєню других Келтох, ищє нє докончени.

Спомина их римски войсководитєль Цезар (Julius Caesar 12. юлия 100. п.н.е. – 15. марца 44. п.н.е.) у своєй кнїжки Commentarii de Bellō Gallicō. Келти у Галиї (нєшкайша централна, сивєрна и восточна Французка) организовали повстанє процив Римянох под вождством Верцингеторикса (Vercingetorix), краля келтского племена Арверни хтори зєдинєл велї келтски племена. У битки за утвєрдзєнє Алезия (нєшкайши Mont–Auxois недалєко од Alise–Sainte–Reine), 52. року п.н.е. участвовали 10.000 лемовицки вояци процив Цезара.

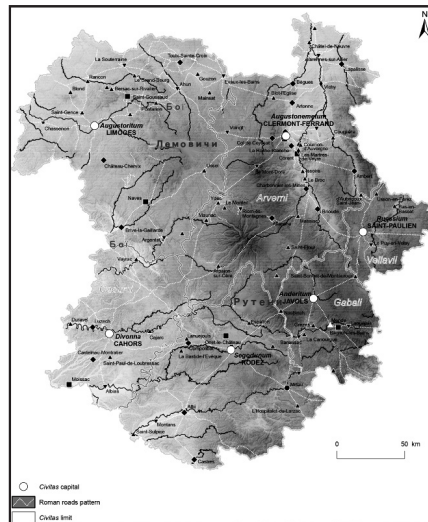
⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_ancient_Celtic_peoples_and_tribes

Лемовичох тиж спомина и Плиниє Старши (Gaius Plinius Secundus 23/24–79 н.е.), римски природняк и филозоф у своєй Природней историйї⁵ як Лемовикес (Λεμουικός) и сушедних при Арвернох (сл. 1). Їх главни город ше волал Аугусторитум хтори бул пременовани до Лемовичи и конечно до Лимогес (нешкайши Limoges у Французкей).

Страбо (64 п.н.е. - 24 н.е.), гречески географ, филозоф и историчар, описує Лемовичох под истим меном як и Плиниє, у своєй Географії (Γεωγραφία)⁶ як сушедних гу Арверном.

Птоломей (Claudius Ptolemy, Κλαύδιος Πτολεμαῖος, 100 –170 н.е.), математичар, астроном, филозоф, географ и астролог, написал медзи иншим и кнїжку Географски напрямки (Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις)⁷ и у ней спомина Лемовичох як Лемуйки (Λιμουϊκοί).

Главни город им бул Durotinum (нешкайши депарتمان Villejoubert) у югозаходней Французкей, а по злучованю того департману до провинції Аквитанії, главни город постал Augustoritum (нешкайши Limoges)⁸.

Сл. 1. Лемовичи

⁵ Gaius Plinius Secundus, *Naturalis Historia*

⁶ Strabo, *Γεωγραφικὰ*, 4:2:2

⁷ Ptolemy, *Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις*, 2:7:9

⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Limoges>

Лемки

Лемки населяю краї у Україні, Словацкей и Польскей (сл. 2). За себе тримаю же су подгрупа Русинох те. Українцох, гоч їх припадносц другим етнічким групом контрверзна и часто ше их у науки приключуе гу другим етнічним ентитетом.

Так ше, наприклад, каждая можлівосц же Лемки, як и Русини, маю даяку вязу зоз Київску Рус, але су потомки лебо давних Славянох хтори до Штредней Європи пришли ведно з Гунами у 5. вику, лебо Билих Горватах и Русинох у Галичини и Подолю, лебо Влахох зоз Трансилванії⁹ 10, а даедни авторе твердза же су потомки українских приселенцох, те. зараброваних запорожских козакох¹¹. Єст тиж так и таки думаня же то у ствари Били Горвати хтори помишани зоз Словацами з русинским уплівом и Влахами.¹²

Интересантна теория о билогорватским походзеню.

Сл. 2. Сучасна розширеносц Лемкох

⁹ Magocsi, Paul Robert (1995). "The Carpatho–Rusyns". *Carpatho–Rusyn American*. XVIII (4).

¹⁰ Majorov, Aleksandr Vjačeslavovič (2012), *Velika Hrvatska: etnogeneza i rana povijest Slavena prikarpatskoga područja* [Great Croatia: ethnogenesis and early history of Slavs in the Carpathian area] (in Croatian), Zagreb, Samobor: Brethren of the Croatian Dragon, Meridijani, ISBN 978-953-6928--26-2.

¹¹ И. А. Бойко (2016). "ЛІМКИ". *Great Russian Encyclopedia* (in Russian). Bolshaya Rossiyskaya Entsiklopediya, Russian Academy of Sciences. "Сформировались к 17 в. на основе потомков историч. хорватов и укр. переселенцев (в т. ч. пленных запорожских казаков).

¹² *Wooden Tserkvas of the Carpathian Region in Poland and Ukraine* (PDF) (Press release). Warsaw – Kiev. UNESCO. 2011. p. 9. Retrieved 2020–08–03.

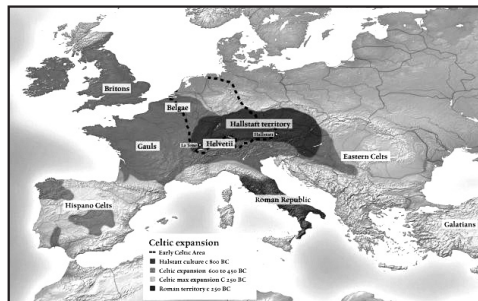
Иранске племе Скити насельовало часци коло Азовского моря у 7. вику п.н.е. кед их у 6. вику п.н.е. почали нападац и поцисковац Сармати у своїм рушаню на заход. У шлїдующих виких, у культурних и лингвистичних контактах Иранцох зоз давними Славянами, настал народ Анти¹³ хтори були Славяне и жили медзи риками Днїстром и Днїпром од 4. по 7. вик н.е. Предпоставя ше же Били Горвати були єдно од здружених племенох наволаних зоз заеднїцким меном Анти.¹⁴

Анти (а з тим и Били Горвати) ше под прициском Гунох и Готох населели до Галичини (Галициї) у 3. лебо 4. вику.

У римских часох, значи и у 3. лебо 4. вику, Галичина була населена зоз розличними келтскими и другима племенами, уклучуюци Галицох (Gauls), Лемкох (Lemovici), Волинянох (Volihinii), Германох, Готох, Вандалох итд. Уж у 6. вику Били Горвати були доминантни на тих просторох, те. у Галичини.¹⁵

З другого боку, твердзи ше же Лемки були Били Горвати. Чи можливе же Лемки (Лемовичи, Lemovices) то не були, але у ствари Славяне медзи Келтами, автохтони народ у Галичини?

Келтски племена ше зявели у Европи у давних часох, спрам єдних уж 1200. року п.н.е.¹⁶, а почали „неставац” зоз римскими инвазиями, борбами, пресельваньом пре природни ресурси (руда желєза, соль итд.), пре прицисок прилапиц римских богох место своїх уж коло 40. року н.е. На сл. 3. приказана присутносц Келтох у Европи.

Сл. 3. Келти у Европи

¹³ Sedov, Valentin Vasilyevich (1979). Происхождение и ранняя история славян (PDF). Москва.

¹⁴ Paščenko, Jevgenij (2006), Nosić, Milan (ed.), Podrijetlo Hrvata i Ukrajina, Maveda, ISBN 953-7029- 03-4.

¹⁵ Dr. Samar Abbas, Bhubaneshwar, India. „Samar Abbas, Common Origin of Croats, Serbs and Jats, The symposium proceedings Old Iranian Origins of Croats, Zagreb, 1998”. Iranchamber.com.

¹⁶ Chadwick, Nora; Corcoran, J. X. W. P. (1970). The Celts. Penguin Books. pp. 28–33.

Народ, лебо група племенох хтора бешедовала на медзисобно подобних языкох (як нешка славянски языки) и була преширена на такей велькей території, не могла „нестац”. През вики трацели и меняли свой мена (подобне як цо ше векшина Русиных наволала Українці), груповали ше под другима менами, даєдни були асиміловани.

Келти у Европи були политеїсти¹⁷ як и Били Горвати и Лемки (Lemovices) и барз чествовали богох и богині, з тим же богині були у вязи зоз природу, поготов з риками. Римяне, зоз заберањом келтских територійох, принесли зоз собу и свою культуру и религию хтору поступне уведли до келтскей, заменяюци їх божества зоз римским.

Одуперанє таким пременком приведло до того же ше дзепоедни келтски племена, як цо то Лемовичи (Lemovices), хтори були неприятеле Римяном од давних часох, преселели до других крайох дзе воєна и административна присутносц Риму була слабша. Позната битка за Алезію, дзе на боку Верцингеторикса (Vercingetoriks) 52. року п.н.е. против Цезара участвовали 10.000 Лемовичи. Пре таки неприятельства и противене Риму, Лемовичи ше поцагли на окраїска імперії, на восток до лесох, дзе могли присц до дотику зоз Билима Горватами (Антами) хтори ше ту познейше населели, але зоз хторима мали праславянски язык як розумліви язык за комуникацію.

Заклученя

Лемки не потомки Билих Горватах, бо були славянске племе у Штредней Европи медзи Келтами, те. часц келтского конгломерату хтори ше преселел на восток, а Били Горвати були часц Антох хтори ше з востоку насельовали на заход.

Трима ше же етноним Лемко дериватив од слова „лем”, цо не цала правда, бо ше почал хасновац од 19. вику.¹⁸ Пред тим, як и нешка, Лемки за себе гуторели же су лебо Русини, лебо цалком окремней националносци и походзеня, але поступне прилапели и егзоним „Лемки” хтори им дали сушешни народи Гуцули и Бойки.

Єст надосц индиції же велі славянски племена, медзи нїма и Лемки, жили помишани з Келтами у Европи од найсташих часох, але сучасна история, як наука до хторей ше глібоко уплетли политика и национализем, за тераз побива таки можлівосци.

¹⁷ Cunliffe, Barry, (1997) *The Ancient Celts*. Oxford, Oxford University Press ISBN 0–19–815010–5, pp. 183 (religion), 202, 204–08.

¹⁸ Макар Ю.І. (2009). "ЛЕМКІВЩИНА". *Encyclopedia of Ukrainian History* (in Ukrainian). 6. Naukova Dumka, NASU Institute of History of Ukraine. ISBN 978–966–00–1028–1.

Мр Славомир Олејар

ЛЕМОВИЧИ (LEMOVICES) И ЛЕМКИ (LEMKOS)

Резиме

Различита тумачења историјских текстова често доводе до различитих закључака. На примеру народа у Закарпатју који се називају „Лемки” због речи „лем” (само) коју користе у свом језику и за који не постоји консензус о пореклу, покушано је да се утврде његови дубљи, европски корени. Закључак да су словенског порекла, различити од Белих Хрвата и да су живели међу келтским племенима као Лемовичи (Lemovices), једнако је вероватан као и други који се односе на античка времена без чврстих писаних или других доказа.

Кључне речи: Лемки, Лемовичи, Келти, Бели Хрвати, Анти

Slavomir Olejar, M. Sc

LEMOVICES (ЛЕМОВИЧИ) AND LEMKOS (ЛЕМКИ)

Summary

Different interpretations of historical texts often lead to different conclusions. On the example of the people in Transcarpathia who are called „Lemki” on the basis of the word „lem” (only) which they use in their language and for which there is no consensus on their provenance, an attempt was made to determine their deeper European roots. The conclusion that they were of Slavic origin distinct from the White Croats and that they lived among the Celtic tribes as the Lemovices is just as probable as others relating to ancient times without solid written or other evidence.

Keywords: Lemkos, Lemoviches, Celts, White Croats, Antae (Greek: Ἄνται)

Желимир Пап, Австралия

ИНФОРМАЦИЙНИ ТЕХНОЛОГИЇ У ФУНКЦІЇ ИНФОРМОВАНЯ РУСНАЦОХ РУСНАЦИ И ДИГИТАЛНИ ТЕХНОЛОГИЇ

Абстракт: У роботі слово о значносци дигиталней технології у сучасних условийох, з огляднуцом на обробок и презентацию руского культурного скарбу хтори треба зачувац за нови генерациї.

Ключни слова: дигитализация, руски скарб, стратегия розвою, применъоване информацийних технологийох

Увод

Дигитални технології, нажаль, у наших институцийох не вжали вельки уплїв же би ше тоти и будуци технології почало хасновац у функції информованя Руснацох. У Националней стратегії Руснацох у Сербії не спомнута ані едно слово о сучасних технологийох хтори би помогли витворїовац право на хасноване языка и писма у самовиражованю идентитету и пред дружтвом, та образоване, информоване и культура. Стратегия написана як кед би ю писали людзе з початку 19. вику (а маме тельо докторох наукох, магистрох...).

Добри 20 роки, нажаль, препадли пре твардоглавосц и необразованосц людзох цо водзели або ище вше водза „нашо“ институції и такволаней интелегенції же би ше дацо поробело на дигитализації нашого скарбу.

Було даскельо етузиястох, углавним звонка Войводини, хтори розпочали пионирску роботу зазберованя нашого скрабу и кладзенья до фурми дигиталних медийох. Нажаль, тоти роботи не були ані кус прилапени з боку наших институцийох хтори би требали буц ношителе хаснованя сучасних технологийох.

Стратегия

У Националней стратегії Руснацох у Сербії нажалъ не спомнуге ані едно слово о сучасних технологийох хтори би помогли витворйовац право на хасноване языка и писма у самовиражованю идентитету и пред дружтвом, та образоване, информоване и култура. Стратегия написана як кед би ю писали людзе з початку 19 вику. Як перше, требало би написац зошицким нову стратегию хтора би облапела и информативни и шицки нови технології як вельку помоц у дигитализації нашого скрабу, а зоз тим и його хаснованю.

Перши крочаї

Ище вше ест часу (кажди дзень вше меней) поробиц шлідуюци ствари у каждим месце дзе жию нашо людзе:

1. пойсц по наших институцийох як цо то Дом култури, ентно-музей або подобни організації (Руски, Керестур, Коцур...) и дигитализовац шлідуюце (од часу хтори доступни):

- фотографії, филми, видеа, релевантни за историю места;
- документи о активносци у месце;
- други важни материяли з историї места; позберац те. записац шицки локални обичаї, облечиво и тому подобне;

2. НВУ *Руске слово* ма окремну улогу у дигитализації и презентованю нашого скрабу зоз найновшима технологиями. Єден зоз перших крочайох мушел би буц:

- скенирац шицки друковани виданя як цо то *Руске слово*, *Заградка*, *Мак*, кніжки...(цо не маю даяку форму електронского запису). Почац, поведзме, од виданьох пред Другу шветову войну, а познейше, у дугей фази, шицко друге по зявйоване перших електронских записох;
- фото-документацию и подобне, як цо то видео записи, кратки филми и др. би ше тиж так мушело „записац” дигитално;
- при скенираню друкованого материялу би ше мушело записац такволани ключни слова (по хторих ше годно гледац документ, фотку, кніжку...);
- електронски записи би требало зачувац на медийох як цо то тварди диски же би познейше були хасновани за дальши

обробки. Тиж так направиц найлепшу стратегию вязано за бекап (дуплованє записох), кед би пре технічни и други причини записи були „висцерани”.

Обявиц

Шицки тоти горе дигіталізовані матеріяли би требало обробиц и потим обявиц. Єден з найлепших способох обробку би було кед би ше уключели: Філізофски факултет – Оддзелєне за русинистику и штредня школа у Руским Керестуре. З другима словами, будуци матуранти, дипломици, магістрове и докторе наукох би требали вжац як теми за своєю роботи дацо зоз гореспомнутого. Зоз тим би ше достало голем два ствари: наукови обробок постоячого скарбу и зачуванє за нови генерациї. Тиж так, тоти роботи би требало координовац зоз єдного центру притримуюци ше стратегії, а технічни бок би ше тиж мушело провадиц и координовац.

Цо далей

Вшелїяк, провадиц сучасни технології и по потреби меняц – дополнювац же би ше тримало крочай зоз технологию.

Заклучне слово

То барз велька работа и треба вельо людзох и матеріялни средства. У тим поглядзе направиц проекти и гледац помоц зоз Европскей униї (по моїх інформаційох, ЕУ финансиє проекти хтори вона дума же буду хасновити).

Тиж так би ше могло направиц стратегию же як вихасновац тоти податки у напярме интерактивних електронских виданьох. Зоз таким організованьом ше вельо лепше годно розумиц нашу историю, а з тим би ше и будуци генерациї, гоч дзе жию, могли образовац о своєї нації. Мама фаховцох, лем треба дзеки з боку тих цо нас водза, по рижних институційох, же би дошлебодзели таку файту розвою у рамикох інформаційних технологійох.

Желимир Пап

**ИНФОРМАТИВНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У ФУНКЦИЈИ
ИНФОРМИСАЊА РУСИНА
РУСИНИ И ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ**

Резиме

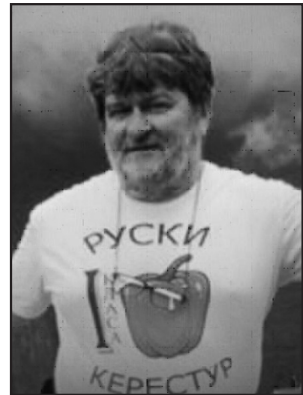
У напису је реч о значају дигиталне технологије у савременим условима са освртом на обраду и презентацију русинске културне баштине коју треба сачувати за нове генерације.

Želimir Pap

**INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE FUNCTION OF
RUSYN INFORMATION
RUSYNS AND DIGITAL TECHNOLOGIES**

Summary

The article is about the importance of digital technology in modern conditions, with a review of the processing and presentation of Ruthenian cultural heritage that should be preserved for new generations.

Желимир Пап (Руски Керестур, 1955), дзе закончел перши два класи основней школи. Дальши шейсц класи основней, штредню машинску школу, Машински факултет и два роки последипломских студийох закончел у Новим Садзе, медзитим, пре познати причини у нашей жеми не одбранел магистерсу роботу. Ище у штрадней школи почал робиц у Радио Новим Садзе за младежску емисию „Одгуки з ровніни“.

Року 1992. преселел ше до Австралиї, дзе од самого початку робел як програмер. Зоз розвойом информацийних технологійох и зявеньом интернету перши з простору Войводини почал обявйовац информации и класц их на интернет преїг веб-фурмох www.rusnaci.org и www.guskikeretur.com цо жило вецей як 17 роки и удало ше му направиц релативно вельку базу податкох (преїг 23000 податки). Кед ше зявели мобилни телефони, написал даскельо апликациї за андроид телефони (Руски Керестур, Коцур, Дюрдьов, Петровци, Миклошевци, Наша кухарка итд.). Жие у Сиднею (Австралия).

Любица Отич, Нови Сад

ОВИКОВИЧЕНА ПРИШАГА НА „ШАЛЄНИМ КАМЕНЮ“

Друштвено-историйни змист винчаних портретох
у Музею Войводини

Абстракт: Музей Войводини у своїх збиркох чува векше число портретних фотографийох з наших руских валалох, та и гевти хтори шведоча о свадзєбних обичайох, як и малженски портрети. Вони углавним настали у медзивойновим чаше, а одредзєне число и гевтих зоз седемдзєшатих рокох 20. вику. Винчани портрет настал зоз формованьом гражданского пасма жительствова кед култ фамелиї почал заберац барз важне место у дружтве та ше так зявєла и потреба за єй визуализацию. Кед церемония винчания концом 19. вику постала окреме святочна, фотографованє млодытох постало обовязне и їх портрет забєрал окреме место у фамелийним албуме. Яки бул руски винчани портрет, попрубуєме голєм з часци дац одвит през музейни фотографії.

Ключни слова: Руснаци, винчани портрети, Музей Войводини, култ фамелиї, малженство, руске святочне облєчиво

Музей Войводини, як установа од океремного национального значєня, зазберує, виглєдує, чува и презентує скарб шицких националних заєднїцох на просторе Войводини. Так ше у збиркох Етнологийного и Историйного одзєленя Музею находза и числєни предмети хтори шведоча о културно-историйней прєшлосци Руснацох и їх соживоцє зоз другима етнїчними заєднїцами на тим просторе. Окрем облєчива, текстильного похижства, ремєселнїцких продуктох, часци ентєриєру рускей хижи и велїх других тродимєнзионалних предмєтох, у збиркох ше чува и коло седемсто фотографії, як и барз значни знімки на склєняних плочох фотографох зоз Коцура. Медзи фотографиями єст досц винчани портрети–самих млодытох и групни фотографії на хторих мож видзиц дзєпєднє свадзєбни обичаї. Понєжє Руснаци длуго жили лєм у валалох, а аж познєйше поставали часц гражданского пасма, фотография як способ з помоцу хторого би ше тирвацо зачувало важни подїї у живоцє (родзєнє, кресцєнє, винчанє, итд.), при нїх зажила познєйше як цо то було у городских штредкох. Цо то конкретно значи и як ше розвивал фамелийни и винчани портрет и як ше тот манир прєнесол з гражданского

пасма на руралне жительство, медзи хторим теди були и Руснаци, попрубуєме дац одвит.

Привредни розвой городох концом 19. и з початку 20. вику давал моцни импулс формованю гражданства на просторе цалей Габзбургскей монархії. Тото нове дружтвене пасмо з часом постало ношитель напредних идейох и фундамент нового культурно-политичного и духовного розвою, хторе принесло нови стил живота, справованя и другу систему вредносцох. У новим гражданским дружтве, култ фамелиї мал окремне место. Вона постава ношитель приватного живота и барз є важна характеристика нового дружтвеного пасма. Прето у тим контексту мушине и спатрац потребу гражданох визуализовац свою свідомосц о припаданю фамелиї, през портрети єй членох хтори ше кладло на найрепрезентативнейше место у фамелийним приватним просторе. За тоту идею ше закладала ище царица Мария Терезия у 18. вику, хтора фамелию вше кладла до першого плану та давала же би ше вирабяло бакрорези членох пануюцей фамелиї, хтори украшовали обисца углядних гражданох. Тот манир познейше прилапели и богати граждански фамелиї та почали наручовац подобово портрети, и то перше своїх родоначалнікох, а потими їх супругох. Портрети дзецох ше аж познейше зяваю, а барз ридко ше портретовали цали фамелиї. Як видзиме, Габзбургска монархия ше ище у 18. вику намагала афирмовац фамелию як основну клітинку дружтва, цо регуловала и формално-правно у Закону о малженстве Осифа II, хтори 1786. року преложени на сербски язык. Таке одношенє гу фамелиї ма свойо фундаментованє у становиску же єдно дружтво моцне тельо, кельо моцна институция фамелиї. Воно було прилапене не лем при городским жительство, але и у валалских штреткох, дзе углавним жили и Руснаци.

Пред тим як ше швет 1839. року збогацел зоз новим одкрицом – фотографию, презентованє и визуализованє фамелиї була привилегия лем малочислених гражданох, бо подобове портретованє було драге. Кус лепша ситуация була перших рокох по одкрицу фотографії; єй виробок бул комликовани и драги, та знова бул доступни лем богатим. Медзитим, на нашим просторе ше фотография барз розширела уж шейдзешатих рокох 19. вику и теди каждая гражданска фамелия мала портрети своїх членох. Вони були димензийох 6 x 10 центи. Од теди ше фотографска діялносц почала швидко розвивац у шицких наших векших местох. Вона постала своеродни статусни символ нового дружтвеного пасма – гражданства. Фотографованє у городским ателеу було окремне дожице

и некаждодньова нагода, кед ше облекало найсвятчнейши шмати и мушело ше випатрац репрезентативно. То нам гутори же уж теди людзе постали свидоми того же таки запис остава занавше, же є тирвацци, та прето муша свойо подоби зохабиц потомком у найкрасшим можлївим виданю. Фотографовало ше у рижних нагодах значних за єдну фамелию: винчанє, народженє дзецех, кресценє, перша причасц итд.

За розлику од городох, чийо жительство прилапело фотографию уж шейдзешатих роках 19. вику, у валалох ше вона почала хасновац даскельо децениї познейше. Так ше случовало и зоз Руснацами хтори жили у малих местох. Ми перши фотографії находзимо остатнїх децениюх 19 вику. Маме барз мало податки о фотографах хтори теди робели у руских валалох, але дзепоедни зазначени. Так наприклад маме податки о фотографах у Коцуре, на основи хторих можеме заключиц же тота файта дїялносци у тим месце була барз розвита и при Руснацох. Пред Першу шветову войну там робел Янко Колесар, а под час войны и такой по ошлебодзеню тоту дїялносц превжал Микола Вадаски. У медзивойновим периодзе у Коцуре робели и фотографи Петро Губаш и Янко Орос, хтори робел и под час Другей шветовой войны. Од 1945. року була и єдна жена фотограф – Драгица Орос, познейше Биндас, потим Дюра Губаш¹⁹, а у Руским Керестуре медзи двома войнами активно робели Осиф Будински, Михал Биркаш и Янко Арт. У векших местох як цо то Сримска Митровица, Руснаци хтори там жили, сликовали ше у ателеох Даненбаума, Сигетия, Молдована, Брашована и других, у Вербаше их фотографовал Йожеф Пехан, у Новим Садзе Кнежевич, Сингер, Рехницер, Вайда и други.

Даскельо слова о институциї малженства

Спрам социологийней дефинициї, малженство то заєднїца двох особох розличних полох, хтора правно призната теди кед є потвердзена и з боку блїзшей и ширшей фамелиї. Поняце малженства, як и елементи хтори провадза саму тоту подїю, меняли ше през час и розликовали ше знука каждой етнїчней заєднїци. У народзе длуго було присутне прешвеченє же ше до малженства ступа насампредз пре потомство, вец пре економски причини, але и прето же би малженска пара воспитовала свойо потомство у духу традиционалней култури и старала ше о його допатраню. Одношеня медзи малженску пару розликовали ше у городских

¹⁹ Податки за коцурских фотографах дал Микола М. Цап з Коцура.

и валалских штреткох уж и пре саму файту роботи зоз хтору були заняти хлопи. У городох вони були часто тарговци, ремеселніки, а познейше було вше вецей інтелигенції. При ступаню до малженства ше водзело рахунку о тим же би будуча пара припадала истому або подобному материяльному пасму, а о тим ше старали родичи хтори одмерйовали материялни стан легиня и дзивки. Медзитим, барз ше випитовало и генетске нашлїдство єдней фамелиї: ментални, физични хороти, характер, подли навикнуца, пороки. У городох не бул одредзени час одаваня и женїдби. У валалских штреткох, дзе хлопи углавним були параста и найчастейше оставали у обисцу своїх родичох и на їх маєтку, вони ше вчас женели и ведно зоз супругу допринесли економскому напредованю обисца. О одношеню у таких заєднїцох, то тема насампредз за социологох, та ю прето за тераз охабиме.

Винчани портрети

Винчани портрети постали барз популярни од другей половки 19. вику у шицких європских гражданских дружтвох. То час кед церемония винчаня постала святочна, а фотография млодей у винчаней шмати (кабаце), була обовязна у альбуме гражданских фамелийох и то без огляду на їх материялни стан. У сєрбскей исторії фотографії, як найстарши винчани портрет трима ше діло Анастаса Йовановича, познате под назву „Невеста” (Млода). Цо ше дотика простору тедишней Южней Угорскей, велї зачувани винчани портрети хтори настали шейдзешатих рокох 19. вику, шведоча о тим же кельо на тим подручу була розвита фотографска діялноєц. Уж теди у каждам месце бул даєден ателе.

Винчани портрет у гражданским дружтве на тим просторе здобул барз вельку популярноєц уж у другей половки 19. вику, а пошвидко потим його популярноєц залапела и валалски штредки. Окрем малей портретней фотографії, такволаней *визит-карти* (формат: 6 x 9 центи), на початку 20. вику ше зявела и *кабинет-фотография* (формат: 9 x 12 центи). Вона давала вельо вецей можлївосци за уметнїцки вираз, але и вецей информации: тераз ше окрем млодытох, на фотографії зявюю кумово, браца, шестри итд. Барз важне же ше на тих форматах лепше видзело дробни деталї: зоз якого платна ушита шмата, чипки, прикраси на шмати и на глави, вирази тварох. Прето таки фотографії барз значни историйни жридла.

Що ще дотика психологічного аспекту винчаних портретов, важне надпомнуц же ще у 19. віку до малженства ступало на основи соціальної припадносци, же би ще зачувало одредзени дружтвени статус, а не на основи подобносци у характерох, емоційох итд. Праве тото видно и на самих портретох. Часто на ніх видзимо млоди жалосних виразох на твари, застарани, як зоз страхом стоя з правого боку своєї пари. Без ніжних попатрункох, без даяких знакох блізкосци, дотхнуцох, триманя за руки. Таки портрети на свойофайтови способ шведоча о положеню жени у малженскей заєдніци, але и у дружтве вообщє. Одредзени пременки у тим смислу наступели у перших децениях 20. віку, цо мож видзиц и на прикладзе портретох хтори ту приложени.

Пред тим як ще зявела винчана шмата яку нешка можеме видзиц у модних журналах, на ревіях и винчаньох, за тоту важану дію у живоце каждей жени, длуго ще хасновало сукні (шмати) подобни святочним. Розликовали ще лєм по квалитету материялох и по прикрасоках. Окремне значене и зміст мал венец и шлаєр, хтори бул символ зашити од нечистих силох и жаданя за плодносцу. У штредкох дзе бул баржей присутни традиционални костим, винчани сукні (шмати) були идентични як и облєчиво тей етнічней групи. Вони часто були чарней лебо цмей белавей фарби, бо таки найчастейше були святочни шмати.

На портретох хтори приложени у тей роботі мож замерковац праве приклад же руски млоди у традиционалним облєчиве, лєм же воно билей фарби. То найчастейше було папланово платно (по осемдзешат, як ще у народзе волало), або ризово, гатласке. Тиж так характеристични богато прикрашени венец на глави, хтори руски млоди ношели углавним по 1941. рок, а познейше и тота важна часц винчаного облєчива з часом прецєрпєла уплїв гражданского облєканя, як и саме облєчиво. Хлопи – млодийове, обовязно у цмих шматах, зоз *покрейтку* на рекли, з лївого лебо правого боку. Їх облєчиво не ма елементи традицийного, але уж на початку 20. віку барз здабе на гражданске.

Сучасни форми комуникації и неогранічени технічни можлівосци зазначованя реалносци, барз швидко забираю место фотографії. Мултимедийна презентация культурно-историйного скарбу, за музеологию барз значна, але за музейних фаховцох фотография и далєй остава незаменліва у порядней діялносци, тиж так як важне историйне жридо и свидоцтво о прешлих часоках. Шицки портрети хтори указани у тей роботі шведоча о лєм єдним малим сегменту богатей материялней култури на просторе Войводини, як и о культурним наслідствє Руснацох.

Малженска пара, Коцур, 1917.

Млодята, Коцур, 1917. (репродукция)

Малженска пара, Руски Керестур, 1914. (репродукция)

Малженска пара, Коцур, 1940. (репродукция)

Йозефина Олеар и Силво Фейса, Коцур, 1938. (репродукция)

Литература:

1. *Војвођанском грађанству у сусрет*, Музеј Војводине, Нови Сад 2007, 24
2. Дебељковић Бранимир, *Стара српска фотографија*, Музеј примењене уметности, Београд 1977.
3. Kubalova Ludmila, *Képes divattörténet az ókortól napjainkig*, Budapest 1974.
4. *Magyar polgárosodás*, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1993, 9, 1
5. Међеши Љубомир, *Руска традиција*, Нови Сад, 2007, 159
6. Миросављевић Боривој, *Антологија фотографије Војводине*, Нови Сад, 2004, 4
7. Németh Ferenc, *A bánátlyi fényképezés története*, Újvidek: Forum, 2002
8. Поповић Бојана, *Мода у Београду 1918 – 1941*, Музеј примењене уметности, Београд 2000
9. *Приватни живот код Срба у 19. веку*, Београд 2006, 123
10. *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба* Београд 2005 – приредио Александар Фотић, 760
11. Стојановић Добрила, *Женска мода од средине 19. века до тридесетих година 20. века*, Музеј примењене уметности, Београд 1966.
12. Тодић Миланка, *На лудом камену*, Београд 5

Љубица Отић

ОВЕКОВЕЧЕНИ ЗАВЕТ НА „ЛУДОМ КАМЕНУ“

Друштвено-историјски саржај венчаних портрета у Музеју Војводине

Резиме

Музеј Војводине у фондovima Етнолошког и Историјског одељења чува већи број портретних фотографија разних етничких група. Међу њима је и око седамсто портрета Русина из разних места где су живели. Мањи је број оних који су настали у првим деценијама 20. века. Углавном су то фотографије из друге половине 20. века, а међу њима су посебно занимљиве венчане портретне фотографије. Оне се везују за настанак грађанског друштва у којем култ породице заузима посебно место. Отуда и потреба за њеном визуелизацијом.

Када је церемонија венчања од друге половине 19. века постала веома свечана, фотографија невесте и младожење била је обавезна у породичним албумима. До Другог светског рата, младенци – Русини су се за тај важан чин у животу одевали у свечану одећу. При том је мушка одећа већ почетком 20. века била грађанизована, а женска је углавном била традиционална. Фотографије младенаца сведоче о трансформацији венчане одеће. Истовремено, оне указују на богатство портретне фотографије на овим просторима.

Ljubica Otić

IMMORTALIZED VOW ON A “CRAZY STONE”

Socio–historical Content of the Wedding Portraits In the Museum of Vojvodina

Summary

The Museum of Vojvodina preserves a great number of portrait photographs of various ethnic groups in the funds of the Ethnology Department and History Department. Among them there are also about seven hundred portraits of of Ruthenians from various places where they lived. Several of them were taken in the first decades of the 20th century. Most of these photographs were taken in the second half of the 20th century, and among them the wedding portrait photographs are especially interesting. They are related to the beginning of civil society in which the family cult occupies a special place. Hence the need for its visualization.

When the wedding ceremony from the second half of the 19th century became very formal, a photo of the bride and groom was a must in family albums. Till the World War II, newlyweds–Ruthenians dressed in ceremonial clothes for this important act in life. At the same time, at the beginning of the 20th century, men’s clothing already became a part of citizen society whereas women’s clothing was mostly traditional. The photographs of the newlyweds testify to the transformation of wedding clothes. They indicate the richness of portrait photography in this area at the same time.

Старогреческа легенда
З английского пририхтал: Юлиан ПАП

ВИРНИ ПРИЯТЕЛЄ

То легенда о пожертвовним приятельстве. Подія ше збува у Сиракузи, варошу на Сицилиї, у 4. вику пред Христом. Главни актере: краль Дион и його поданіки Дамон и Питияс.

У Сиракузи пановал зли краль Дион. Бул тиран, робел цо и як сцел. Могол и забиц человека, кед ше му пре дацо не спачел. Єдного дня граждан Дамон гуторел цошка процив краля Диона. Чул то кральов главни слуга, та виволал на нього. Краль ше розгнівал и розказал слугом же би му привели Дамона. Кед Дамон пришол пред нього, краль го осудзел на шмерц.

Дамон ше не злекол, лєм гварел:

– Я порихтани умрец. Але модлім вас, пуцце ме пред тим дому, же бим ше одпитал од жени и дзецох. Мой дом у валале, недалеко оталь. Пойдем их опатриц и вец ше врацим.

Кед то краль чул, нашмеял ше и гварел: *– Думаеш же сом таки глупи? Кед це тєраз пуцим, ти ше нігда вецей не врациши.*

– Не правда! – гварел Дамон. – Я не сцекнем, сцем лєм поздравиц ше зоз свою фамелию. Але, кед сцєце, мой приятель Питияс останє ту з вами. Будзе ту покля ше я не врацим. Вецка, кед ше я не врацим, можеце забиц його место мне. Я любим мойого приятеля як брата и не допуцим же би умар пре мою вину. Прето, верце ми кед вам гварим же ше врацим.

Краль на то гварел:

– Не верим ци! Знам же приятель може помогнуц другому. Може ше и бориц за нього, може му дац и пенєжи. Але ніхто не да свой живот за другого. Кажди человек сцє жиц!

На то станул Питияс и прегварел гу кральови:

– Велькоможни крало, можеце вериц Дамонови. Вон и я приятелє. Ми любиме єден другого як приятелє, як браца. Я порихтани умрец за нього. Кед ше вон не враци, можеце забиц мне место нього. Модлім вас, пуцце го най иде дому, остатніраз видзиц свою фамелию.

Краль Дион патрел на двох приятельох. На хвильку роздумовал, а потим гварел:

– *Пуцим Дамона най идзе опатриц свою фамелию. Але давам му лем шейсц годзини. За тот час ма пойсц и врациц ше. Кед ше не враци од тераз за шейсц годзини, Питияс умре место нього.*

Дамонови досц було штири годзини пойсц и врациц ше. Але штири годзини прешли, а Дамон ше ище не врацел. Прешла и пята годзина, а Дамона ище не було. Шеста годзина пришла. Кажде ше питал: Чи ше Дамон враци? Чи ше враци скорей як прейдзе шеста годзина? И остатня годзина прешла, а Дамон ше не зявел.

Краль послал слугох най приведу Питияса. Гварел му:

– *Видзиш же сом мал право. Дамон ше нігда не враци. Вон лем сцел сцекнуц. Тераз ти маш умрец место нього.*

Питияс не бул злекнути. Гуторел кральови:

– *Я сцем умрец место нього. Вон ма жену и дзеци, а я не мам. Лепше най я умрем як вон. Але ви не маце право. Я знам же Дамон ище вше придзе. Вон лем пожні. Дацо го знашло, можебуц ше похорел...*

Дион на то гварел:

– *Добре. Будзем чекац ище два годзини. Кед Дамон не придза за тот час, будзеш мушиц дац свой живот.*

Два годзини прешли, а Дамон ше ище вше не врацел. Краль знова послал слугох най приведу Питияса.

– *Вецей не можем чекац!* – гварел му. – *Тераз буц порихтани умрец.*

Праве у тим зявел ше Дамон. Власи и шмати му були брудни, а видно було и же є барз вистати. Прибегнул гу Питиясови и двоме приятеле ше длуго облапяли. Потим Дамон гварел:

– *Жаль ми же пожнім, але ми мило же сом не сцигол нескоро. Не могол сом присц скорей. Конь ми загинул у драже, та сом вельо часу страцел док сом нашол другого коня. Але, одпитал сом ше од фамелиї и тераз сом порихтани умрец.*

Але Питияс не сцел же би зачерали места.

– *Не, Дамон!* – кричал. – *Не можем допуциц же би ти умар. Ти не имеш дац свой живот. Думай на свою жену и дзеци. Вони це любя и потребна им твоя помоц. Я не мам жену и нікому не треба моя помоц. Прето, лепше най я умрем. Дай най умрем место тебе.*

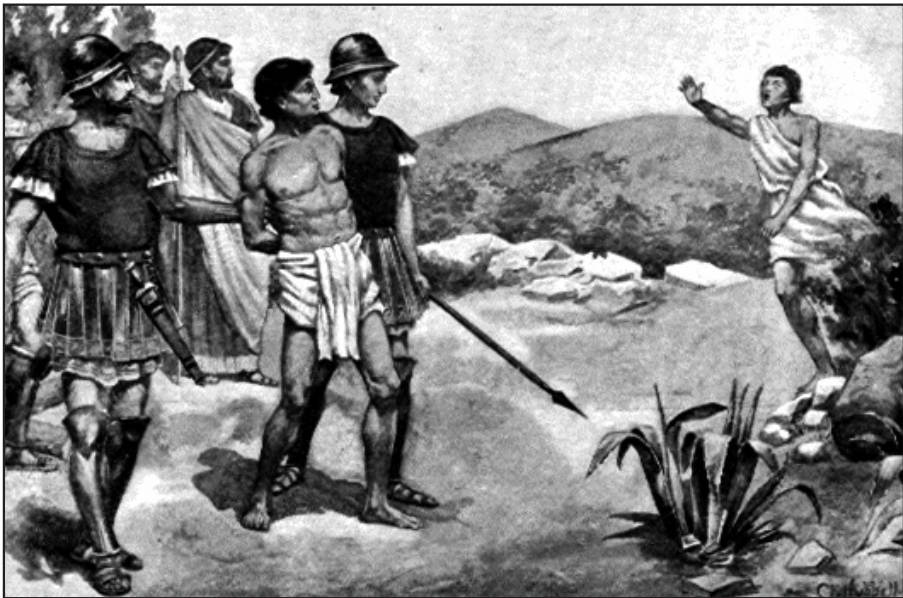
– Не! – гварел Дамон. – Я то не можем зробиц. Я тот хто нагнівал Диона. Вон сце забиц лєм мне. Прето я мам умрец. Не можем допуциц же би ти дал живот пре мне.

Так бешедовали двома хлопи. Кажди сцел умрец за другого. Кажди сцел же би други жил. Краль Дион шедзел и слухал їх слова. А вец нараз станул и скричал:

– Престаньце! Не можем вас вецей слухац. Обидвома будзеце жиц. Ані еден не умре. Я погришел. Тераз знам же ест людзох хтори порихтани дац свой живот за своїх приятельох. И тиж знам же лепше мац вирного приятеля, як мац шицко злато того швета!

О пожертвовним приятельстве записане и у НОВИМ ЗАВИТУ. Исус гуторел апостолом:

Ніхто не ма векшей любви од тей – положиц свой живот за своих приятельох. (Йо 15, 13)

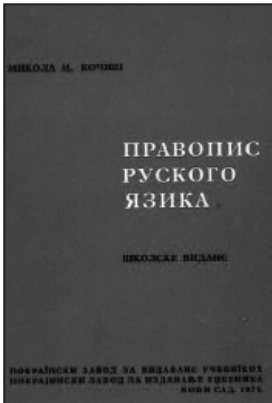

II

50 роки Правопису Миколи М. Кочиша

50-РОЧНІЦА ВИХОДЗЕННЯ ПРАВОПИСУ РУСКОГО ЯЗИКА МИКОЛИ М. КОЧИША (1970)

ПРАВОПИС – НАСУЩНА ПОТРЕБА

Од виходзена Правопису руского языка Миколи М. Кочиша прешло ровно 50 роки, а русинистики ше ище вше не удало вирамиц нови, осучаснени и дополнени правопис. Необходни би нам були: 1. фундаментални и всеоблапни правописни приручник з усоглашенима и фахово, та и дружтвено верификованима правилами и задоволюючим правописним словником як додатком; 2. вельо обсяжнейши и вичерпнейши, окреми правописни словник, хтори би не занедзбовал ані не заменийвал урядову норму и 3. правописни *совитник* або *порадник*, хтори би практичаром давал вельо вецей потребни податки.

Як у *Уводним слове* Правопису руского языка (школске видане) Миколи М. Кочиша пише, Правопис руского литературного языка засновани на началах яки дати у *Граматики* др Габра Костельника 1923. року. *Грамматика* одредзела графию (кирилске писмо) нашей писаней бешеди и морфологийни принцип у писаню хтори одредзелое же не пишеме слова так як их вигваряме, але у писаню водзиме рахунку як слово настало. Наприклад, вигваряме *росипац*, але пишеме *розсипац*, бо слово постало од префиксу *роз-* и основного слова *сипац*. Тиж вигваряме *потписац*, а пишеме *подписац*, бо слово постало од префиксу *под-* и основного слова *писац*. Гоч морфологийни принцип маме у основи нашого писаня, велі слова пишеме и по фонетским принципе: наприклад, пишеме *ткацки*, гоч слово постало од основного слова *ткач* и суфиксу *-ски*, або *вояцки*, гоч слово постало од основного слова *вояк* и суфиксу *-ски*, прецо можеме повесц же и Костельников и Кочишов правопис морфологийно-фонетски.

Основи які др Габор Костельник дал у *Граматики* прилапели школа и видавательство медзи двома войнами, але интензивни розвой нашого языка по 1945. року у шицких сферах його хаснованя вимагал прецизни правописни правила. Прето ше раз рочне отримовало курси и семинари за просвитних роботнікох на хторих ше, медзи иншим, обрабяло и актуални проблеми языка и правопису. У „Рочней кніжки“ 1951. року видруковани прилог „З нашого правописа“ професора Гавриїла Надя, дзе систематизовани правила писаня префиксох и суфиксох, хтори пре морфологийни принцип у правопису нашого языка мал у пракси вельку значносц.

Видавateľни совет „Руского слова“ формовал 1966. року Комисию за правопис, хтора достала задаток преучовац правописни проблеми. Тоту Комисию за правопис ангажовал Покраїнски завод за видаванє учебнікох з Нового Саду же би пририхтала рукопис школского виданя правопису.

Правопис вишол тераз уж давного 1971. року и ма два часци: у першей правописни правила хтори формуловани и илюстровани з прикладами так же би були доступни и розумлїви школяром старших класох основней школи, а у другей дати невелики правописни словнік (коло 6.000 слова), хтори мал послужиц як основа за пририхтованє подполнейшого виданя. Од теди прешло ровно 50 роки, а русинистики ше не удало виробиц фундаментални и всеоблапни правописни приручнїк з усоглашенима и фахово, та и дружтвено верификованима правилами и задовольюющим правописним словнїком як додатком. Правопис Миколи М. Кочиша, иншак барз вредне (окреме за час кед вишло) наукове діло, хторе було вельке напредованє у тей обласци, по змисту баржей фундаментална розправа о правописней проблематики як стандартни нормативни приручнїк зоз досц нерозяшненима дилемами и вельким числом дублетних ришеньох. Гу тому, словнїцка часц того правописного приручнїка примерана гу дружтвеним и язичним обставином у чаше кед настал, та нешкайши хаснователь ту не може достац информацию як у нашим языку треба написац барз части слова и вирази зохторима ше непрерывно стрета, окреме кед у питаню новши поживчени слова превжати зох странских языкох, а хтори ше масовно хаснує у нашей писаней (и усней) комуникації. Нови, подполнейши правопис нам неохобдни *не прето* же би оповолал правописну норму яку утвердзел Микола М. Кочиш; напроцив. Правописну норму би требало осучаснїц, доробиц и у потребней мири прилагодзиц гу новим вимаганьом розвою нашого языка и гу обставином у яких жиєме, тримаюци ше началох постояносци и

континуитету нашої літературноязичної культури і норми. То би не мало значити формально і дословно ще обмежити на доробок і інновації, але і одреджені модифікації, оціни, а дагдзе аж і виправки скорейшої норми і оцінок хтори би требаби преїсц през ширшу екипну або комісійну розправу.

Гоч свидомі же у нормативістики подполна согласносц фаховцох за язык реално не можлива, мушине мац на розуміе начало же норма хтора ще коши з язичним чувством людзох цо добре познаю літературні язык – не добра норма. Прето найширше жадам зрозуміц, кед уж не і оправдац, прецо ані после 50 рокох не маме целоснейши правопис руского языка: перше требаби описац наш язык, позберац лексичні фонд руского (і літературного і народного языка, та аж і языка карпатского ареалу), а аж потім приступиц гу модифікованню норми, бо інновації муша исц ведно з намаганяма які ушлідзели з лепшого явного слова і культивованого язичного чувства, дагдзе ще претворююци і до обичайней норми, хтору – вшелїяк – треба уважовац не меней як писану.

Медзи заувагами хтори у применюванню того давно розпредатого правопису евидентовани, найчастейша була – дошлебодзени дублетизем які спричинювал незадовољство при велїх роботнікох на пољо язичней культури хтори би дзечнейше прилапели приручнїк з єдністима совітама у стилу «не так, але так», без пояснюваня чом то так і без зохабяня резервней можливосци. Вшелїяк, тоті зауваги превидзовали же би такі єдністи рішеня часто не могли буц праве такі яким хаснователе правопису *особне* даваю першенство і же дублетизем язична реалносц. Наприклад, законченя генитиву меновнікох хлопского роду як цо: питальнїк, дублетиз(е)м, ареал, правопис, префікс, обект итд. можу мац і закончене -а, і закончене -у (питальнїк – питальнїка/питальнїку, дублетиз(е)м – дублетизма/дублетизму, ареал – ареала/ареалу, правопис – правописа/правопису, префікс – префікса/префіксу, обект – обекта/обекту). Таки случаи і з меновніками хлопского роду у локативе, хтори можу мац закончене на -у і закончене на -е як цо: фестивал, меморіял, Нови Сад, риболов, приклад, огляд (фестивалу/фестивале, меморіялу/меморіяле, Новим Саду/Новим Садзе, риболову/риболове, прикладу/прикладзе, огляду/оглядзе).

Дублетизми у стварним літературним языку (і то добрим, пестованим) єст і вельо вещей як у нормативних приручнїкох, бо вони лем часточне облапяю і предочую стварні двойства. І сами, медзитим, уважуєме потребу за одредзеносцу препорукох і часто бизме любели

найсь основу за даване першенства єдней варианты – гоч по общей правописней логики, гоч по хасновлівей оцни превладуюцого руского виражуюцого узусу. Прето би голем у правописним словніку требало пойсц крочай далей у тим напряме, бо порядне предочуєме гевту форму хтора по нашей оцни ма хасновліве першенство, а варианту хторей не даваме исту хасновліву значносц (гоч ю нормативно припознаваме), навесц у заградзеню або упутиц на точку дзе предочени дублетни можлівосци. Оцни *обичнейше* и *необичнейше* би мали потрафиц превладуюци культурни узуси, цо зошицким релативне, а кед ше идзе крочай далей у нормованю, не шмело би ше означовац як погришне, нелитературне тото цо до вчера було школски стандарт. То значи же хто би не бул задовольни з форму яка утвердзена у правописним словніку, могол би перевіриц у часци на хтору ше хаснователя упут'ює же чи ше дава и другу, иншаку можлівосц.

Тоти цо виправяю цудзи тексти без авторovej согласносци, були би длужни спатриц цали зохабени нормативни рамик, поготов за интервенциї хтори би ше могло похопиц як губене дачийого национального виразу, не наздаваюци ше же так обкерую *тисяч чом* – хтори барз части и у ушоренших обставинох у нормативистики тей файти од нашей.

Таки приступ би бул найхасновитши и у просвити, дзе треба не лем применьовац правопис, але тиж и преподавац и учиц лекциї о нїм, але и тим цо ше не у школи, але у каждодньовим живоце, намагаю унапредзиц свойо знаня о язичней культурі. Же би кнїжка служела за таки потреби, ей авторе би ше мушели трудзиц же би вона була не лем правилнік, але и общеобразовни приручнік, та и учебнік – док ше го не замені з лепшим.

По власним думаню, нам практичаром би бул найпотребнейши правописни словнік з правописно-граматичним советніком. Аж и кед ше у доглядним чаше напише комплетни и общеприлаплїви правопис руского стандартного языка, його словніцка часц, пре огранічени простор и стандартни узуси за виробок такей файти нормативних приручнікох, будзе звездена лем на характеристични приклади (у меншим або векшим обсягу) и не годна облапиц вокабулар шицких стилох сучасного руского стандартного языка, або голем найфреквентнейшу часц того вокабулара, та хаснователе знова не годни достац велі информации яки им потребни же би ше ориєтовали у правилним писаню того або гевтого слова и виразу, окреме новших пожичених словох. То значи же нам, коло правопису зоз звичайним провадзацим правописним словніком як додатком, потребни вельо обсяжнейши и вичерпнейши, окремени правописни словнік, хтори

би ніяким концом не занедзбавал ані не заменьовал урядову норму, але би давал вельо вещей потребни податки. Така кніжка потребна шицким цо пишу и при тим наиходза на дилеми хтори не годни ришиц лем у правопису, але дзе легко найду и як треба написац даяке слово або вираз, але и *чом* так правилне, бо би були упутени на одвитующе правописне (або граматичне) правило хторе би було дате на концу. То би бул и граматични словнік, але и язични совитнік хтори би мал вещейністу наменку – хасновательом би бул велька помоц при писаню, але би им дал и нагоду прешириц свойо знане о руским стандардным язiku вообще, а окреме о його хаснованю у писаней и усней комуникації. Бул би наменени барз широкому кругу хасновательох з розличним уровнем писменосци и язичней култури, та и познаваня правописней и граматичней норми.

Таке діло, напевно, подроумюе мац тварде операче на сучасни, всеоблапни и бизовни стандартноязични нормативи хтори у руским язiku не маме у достаточним чишле, прецо ище раз надпоминам же без тих твардих операчох написац ані дополнене, преширене видане (а не ище зошицким нове, з обяжним правописним словніком) условия и моци за видаване просто – не було.

ПС: Сцела бим лем надпомнуц же виходзене такого виданя не далско. Городска управа за културу з Нового Саду финансино потримала друковане праве такого правопису хтори зложели проф. др Михайло Фейса и я, у согласносци зоз роботу Лингвистичней секції Дружтва за руски язик, литературу и културу. Вон засновани на фундаментах Граматики Габра Костельника, Правопису Миколи М. Кочиша, але и на основах Сербско-русского словніка главного редактора др Юлияна Рамача и редакторох мр Гелени Медеши и теди ище мр Михайла Фейси, Граматики руского язика др Юлияна Рамача, Руско-сербского словніка Медеши – Тимко-Дітко – Рамач – Фейса, Словніку руского народного язика др Юлияна Рамача, Словніка компьютерскей терминології др Михайла Фейси и дзепоедних язичних приручнікох у хторих наш язик описани на спомнути способ.

Значи, условия за осучаснени правопис нашого язика аж тераз здобути.

мр Гелена Медеши

Мр Гелена Медеши

ПРАВОПИСНА НОРМА У САКРАЛНИХ И СЕКУЛАРНИХ ТЕКСТОХ¹

Абстракт: Робота представя пробоване комплексно и систематски интердисциплинарно розпатриц специфичности ортографского оформйованя текстох хтори припадаю сакралному функционалностилскому комплексу, зоз спатраньом їх екстра- и интралингвистичних прикладах, як и инвентаризацию и критичну валоризацию на материялу сакралного стандарду и общеязичней норми сучасного руского языка.

Ключни слова: теолингвистика, сакрални фунционалностилски комплекс, нормативистика, общеязична норма, сакрални стандарт, ортографя, социоллингвистика, сучасни руски язык у секуларних текстох

Увод до проблематики

Твориц язичну культуру єден з найважнейших аспектох культурней политики. Лингвистичну дисциплину хтора ше занїма з теорийними и практичними питаннями у вязи з проблемами и твореньом язичней культури, язичней норми и стандартного языка воламе язична политика. Язична политика ше занїма з язичним планованьом хторе ше намага преширйовац стандартни язык и горизонтално и вертикално, так же будзе пестовац стандартни язык у шицких функцийох и хаснованю (язична культура), вредновац язични потенцияли, як и валоризовац и меняц норми стандартного языка на шицких уровньох, у шицких його функцийох и хаснованю у складзе з потребами дружтва хторе облугує. У сучасней рускей язичней политики важне наглашиц необходимосц установеня норми у церковних текстох (сакралним дискурсу хтори ше одноши на дацо святе, богослужбене, церковне, священїческе), односно у сфери комуникації и мисії Церкви, але и у текстох з тоту тематику хтори ше обявює у секуларних текстох (хтори ше одноша на несвяте, профане,

¹Робота настала як резултат сходу хтори организовала Лингвистична секция Дружтва за руски язык, литературу и культуру 5. фебруара 2021. року, на иницијативу председательки Секції Блаженки Хома Цветкович, под фаховим руководством проф. др Михайла Фейси и о. Юлијана Раца, пароха новосадского. Присутни були ише: София Николаевич, Мария Дудаш, Даниела Ловас, Вероника Вуячич и мр Гелена Медеши.

лаїцке), наприклад у новинох *Руске слово* и других шветовних виданьох. Тота проблематика була децениями занедзбована або дриляна на маргини лингвистичней теорії и культурней политики под уплївом идеологийних факторох. То було найобачлївше у дзепоедних правописних ришеньох хтори представляли одражене атеїстичней идеології надриленей после социялистичней революції. Друштвени пременки до яких пришло у нашей жеми и окруженю (такволаних послесоциялистичних жемох) остатней децениї прешлого вику, а хтори, медзи иншим, подрозумюю и обачлїве звекшане религиозности и єй дружтвену прилапеносц, вимагаю и адекватни одвит язичней политики и язичного планованя.

Кед бешеда о виробку правопису нашого языка у сакралним дискурсу (церковней терминології), односно у сфери хтора облугує комуникацию и мисию Церкви, але и у сфери текстох хтори не припадаю тому дискурсу, у тим поглядзе ест надосц неришени питаня. То углавним питаня у хторих ше общеязична ортографска норма яка присутна у церковних информативних гласнікох розиходзи зоз праксу у других видавательних хижох. Прето зме по тераз не могли бешедовац ані о єдинственим правописним стандарду хтори би ше применьовало у сферах комуникації и мисії Церкви, ані у сферах комуникації шветовней литературы.

Ситуация коло пробованя нормаца сакралну лексику у Католицкей и Православней церкви (Русийскей и Сербскей)

Сакрална лексика у дзепоедних развитших жемох би нам могла буц приклад, як цо, поведзме, Польска. Єй Комисия за виробок правопису рушела од нормативистичних ришеньох за писане категорийох сакралней лексики чийо поглавля облапяю: Власни мена; Назви шветох; Назви обрядох и обичайох; Назви литургийних периодох; Назви медзинародних и домашніх манифестацийох; Назви уметніцких ділох (кніжки, роботи, статї, поетски діла, музични діла, филми); Назви язичних памятникох, назви документох Церкви, декларацийох, законох, харитативних (добротворних) организацийох и других целох хтори дійствую у рамикох Церкви; Назви молитвох; Назви церковних службох; Назви сакраментох (Святих Тайнох); Назви званьох, титулох, церковних институцийох; Назви припаднікох монашеских шорох, заєдніцох, членох модляцих братствох; Назви институцийох и структурних часцох Церкви; Назви вирских рухох; Назви членох вирских заєдніцох; Назви соборох и других

організованих вірських зібрань; Назви сакралних об'єктів; Назви подій соціологічного характеру; Назви матеріальних предметів, які мають характер вірських символів; Писання парафразів; Писання прикметливих збірних формованих з меновних.

У російському сакралному стандарті, наприклад, протилежно до нормативістичних рекомендацій щодо написання назв посадових і звань керівників і найвищих велькодостоїнних Православної церкви, інших церков і вірських з'єднань, з малою буквою це у радянському частіш застосовувалося писання кожної компоненти таких титулів, а такі випадки і не рідко, куди дошлюблені, але за загальною нормою не і обов'язково, писати першу компоненту з великою буквою: Святейший Патріарх Московський і всієї Русі, Його Святейшество Святейший Іоанн Павло II, Папа Римський, Блаженніший Хризостом II, Архієпископ Нової Юстиніани і всього Кіпру.

У сербському сакралному стандарті це, зазвичай, не визнається правописне правило щодо написання членових теонімів з ініціальною великою буквою (гоч шрифтовий правопис передбачає писати: Света трійця, Свети дух, Дух свети), але це писання великої букви застосовується на кожну компоненту (Света Трійця, Свети Дух, Дух Свети), а так передбачає і сучасна хорватська нормативістика (*Sveto/PresvetoTrojstvo, Duh Sveti*). І у сербському, і у російському сакралному стандарті об'єктом уваги є назви християнських організацій, церков і богослужінь. Ці терміни написані з великою початковою буквою, у відсутності теологічних і інтралінгвістичних аргументів, можна трактувати це як правдиві соціолінгвістичні аргументи – протилежно до світського стандарту і важливої правописної норми. Конфесійні розбіжності у рамках одного мовного регіону можуть бути причиною різних орфографічних рішень, та це так у хорватській нормативістиці чини святосці у членових антропонімах, куди це стосується Богородиці, пише з великою буквою, у складі з Єї барз вираженим култом у Римокатолицькій церкві (*Blažena Djeva Marija*), а сербськими правописами наводяться рішення як це: света дівка Марія, пресвета богмати, богородица Марія. До таких рішень це, очевидно, дійшло з вимогами уніфікації це з орфографічними нормами, які це стосується на писання чину святосці при канонізованих святих, типу: преподобні Нифонт, свети Стефан, блаженні Августин. Гоч цю різницю запроваджено у двох нормах маючи свої теологічні фундаменти, у сакралному стандарті сербського мови зазвичай це не враховано писати Єї чини святосці з великою буквою

(Пресвета, Пречиста, Преблагословена Дјева Марија). Тото мотивоване, вшелїяк, зоз жаданьом за виражованьом окремногo почитованя Мацери Божей. Чин святосци Божих угоднїкох (свети, преподобни, блажени, равноапостолни, праведни) у спомнутим стандарду пише ше и з малу, и з вельку букву. Тото друге частейше заступене у жанрох з наглашеншим емоціонално-експресивним потенциялом, як цо молитви и казанї, цо указує же опредзелене за тото чи гевто ришенє не шлїдзи зоз предметно-логічней (теологийней), але з димензії модалносци авторового одношеня гу предмету сообщеня и його конотативней димензії.

Характеристични означеня ортографского оформйованя сакралного тексту у сучасним русийским языку би були:

(а) виражене присуство ортографских дублетох у складзе зоз сучасну або церковнославянску норму, напр. при власних менох (Елисавета/Елизавета, Татиана/Татьяна, Алексей/Алексей, Даниил/Данил), апелативох (судия/судья, диакон/дьякон, игуменья/игуменья, диавол/дьявол, келлия/келья), у даєдних морфологийних категорийох – формох инструменталу єднини меновнїкох трецей деклинації (кровию/кровью, совестию/совестью, помощью/помощью), прикметнїцкей пременки (честнаго/честного, святаго/святого, Божия/Божиего) и др.;

(б) специфичне хаснованє велькей букви; и

(в) специфичне писанє поєдиних морфемох, насампредз префиксу хтори ше закончує на –з (типу: безценный, безсовестный, безчинство).

У сербским языку нормативисти тиж обачели же за сакрални стандарт характеристичне вельо фреквентнейше хаснованє велькей букви як у общеязычней норми, а наш материял указує же у сучасним сакралним дискурсу нашого языка мож замерковац идентични класи зявеньох.

Ситуация коло пробованя нормавац сакралну лексику у нашим языку

У тей роботы понукнути пледоає за розправу о ортографскей норми у сакралном дискурсу нашого языка, подрозумюючи под тим дискурсом и тексти вирского характеру хтори ше обявює на бокох новинох *Руске слово* и Календарох (вирски часопис *Дзвони* и другу вирску литературу хтору видава Церква святих апостолох Петра и Павла у Новим Садзе, Парохия св. отца Миколая у Руским Керестуре або у Дюрдьове зме не

вжали до огляду, понеже у ніх не обявени тексти профаного характеру). У русинистичней науки тота проблематика за тераз остала звонка видного поля вигледовачох, гоч єст и фундаментални (ширене сознайних радиюсох лингвостилистики, социолінгвистики, теолінгвистики), и апликативни причини (нормативистична актуалносц) за єй глібше випитованє. Тоти други причини иниціровани з двох бокох:

– з єдного боку, пре експанзию видаваня духовней литератури од конца 80-их рокох (звекшанє числа гласнікох, специализованих видавательних хижох, обявених оригіналних и прекладних насловох з обласци теології и духовносци у нових и репринт-виданьох), як и зоз вше виразнейшим присуством стандартного руского языка у богослужбним функціонуваню; и

– з другого боку, пре непостоянє єдинственого и непроцівсловного орфографского стандарту, та недоробеносц и некогерентносц одвитующей норми.

З тей нагоди пробованє спатриц екстра- и интралінгвистични причини такого стану на плане графійско-орфографского стандарту и норми, розпатрена валідносц и оправданосц конфесійно маркированих графійских и орфографских вариянтох у сакралним, за розлику од профаного (секуларного) дискурсу, та понукнуц їх инвентаризацию и критичну валоризацию на материялу стандарту и норми нашого языка.

Материял за роботу Лінгвистичней секції Дружтва за руски язык, литературу и культуру, дзе розпатрана тота проблематика, ексцерповани з нормативних документох – молитвенїкох, приручнікох, як и зоз жридлох рижних стилох (теологійни наукови стил, информативно-публицистични стил у сфери церковного видавательства, административно-діловни стил у доменох дійствованя Церкви, литературноуметнічки стил реализовани у текстох зоз сфери духовносци) и жанрох (библейни, патристични, богослужбни, жанри церковних документох).

У розпатраню проблематики хтора предмет нашого интересованя почали зме од запровадзованя дистинкції медзи стандардом и норму графійского и орфографского оформйованя текстох хтори презентовани на нашим языку. Под стандардом зме подрозумйовали систему узвалних (привичаєних) правилох, а под норму – систему функціоналних правилох того оформйованя, тримаючи же язични стандарт то просекова, общеприлапена форма або вещей форми хтори творя парціалну язичну систему, а же язична норма то язични стандарди, структурно и функціонално повязани до целосци. У тим смислу, можеме

начално бешедовац о графийско-ортографским стандарду на уровню религиолекту, хтори свою применку находзи у оформйовану текстох цо маркирую авторову религиозну ориентацию и конфесийну припадносц, и стандарту хтори ше реализуе у секуларних виданьох.

Графийско-ортографска норма би мала, медзитим, функционално повязовац обидва стандарди, дошлебодзуюци зоз своім инструктивним и делиберативним (совитуюцим) характером, односно предвидзенима алтернативними и вариантними ришеннями, можлівосц адекватного стилского розпасмованя, еластичносц у приступе (вещейністосц место униформносци вибору ришеньох) и продуктивносц (приходзене до нових ришеньох з преробком и комбинованьом постоянних, на основи валоризації тих других по одредзених, єдинствених и непротивсловних критерийох). Иншаки характер норми – императивни и делимитативни – автоматски виключуе флексибилносц яка би складно обединьовала сакрални и секуларни стандарт у рамикох єдинственей язичней норми, оможлівуюци маркироване конотативней (соозначуюцей) димензии сообщеня у складзе з религиозну ориентацию автора и, евентуално, цильней групи хторей ше автор обраца.

У вязи з тима прикладами поставяю ше и пред нас два питаня: чи правописна норма муши буц монолитна, гомогена, общеобовязуюца за шицких хасновательох нашого языка, и чи сакрални стандарт муши буц унификовани, значи общеважаци?

По тераз пановало думане же одвит у обидвох случайох одрекаючи: норма треба же би була флексибилна по стратификаційним критерию (допущоване алтернативних ришеньох у зависносци од того чи слово о религиолекту чи не), а стандарт най указуе вариябилносц по ситуацијним и жанровским критерию (предвидзоване ортографских дублетох у зависносци од применки у урядових або неформалних ситуацијох, церковних документох, теологийних, информативно-публицистичних, богослужебних або литературноуметніцких витвореньох).

Медзитим, Лингвистична секция Дружтва завжала становиско: 1. же би норма мала буц и общеобовязуюца (флексибилна по стратификаційним критерию хтори подрозумюе допущоване алтернативних ришеньох у зависносци од того чи слово о религиолекту чи не) и 2. же би сакрални стандарт мал буц унификовани, значи общеважаци.

Вшелїяк, дублетни ришення у истим виданю або аж и у тексту трима ше же недопушуюци. У вязи з ортографским стандардом оформйованя сакралних текстох зоз социолінгвистичного становиска тримаме же

тиж важне обачиц же у нашим штредку вон по нешка не розробени на уровню препоруки за церковних видавательох. У русийским язичним штредку, хтори вельо розвитши од нашого, як зме уж гварели, перши пробованя його експликованя ше зявели лем недавно, як интерни приручніки Видавательного оддзеленя Московской патрйаршії. Вони не маю характер обовязносци у православним видавательстве, можебуц и пре контрадикторни ришеня яки понукаю и пре розиходзеня медзи инструктивну и словніцку часцу. Заш лем, одсуство формованого сакралного стандарту у єдним, и його необовязносц у другим штредку мож толковац и з намаганьом же би ше обкеровало конфронтацию з общеязичну норму и потенцироване нескладу медзи сакралним и секуларним, теистичним, але и прокламоване вирскей и идеологийней толерантносци.

Конечно, понеже єден зоз задаткох тей роботи, як зме нависцели у уводней часци, систематизовац и валоризовац актуални ортографски норми и стандарди, наглашме же и ту приходзи до вираженя социолінгвистична димензия, бо за оцену каждой семиотичней системи треба мац у оглядзе чи особа або цело хторе ше з тим оценьованьом заніма неутралне, односно у позиції припатрача звонка, або (и) його хаснователь. У нашим случаю, експертизу ше запровадзує з тей другой позиції, цо значи же автор роботи (Лінгвистична секция Дружтва) источашне и гетерокултурни информант, познаватель и хаснователь (у своєї науковей, публицистичней, прекладательней и редакторскей діялносци) сакралного графійско-ортографского стандарту нашого языка.

Писане велькей букви по специфичних узусох вшеліак наймаркантнейша характеристика сакралного дискурсу, хтору ше найчастейше вяже за процес гонимизації (очловеченя) дасдних апелативох цо инспировани з богословскима аргументами (Цело и Крев Христова, Отец, Син, Логос, Церква, Собран(и)є, Полнота итд.), гоч у веліх случайох того зявене недосц мотивоване и неконсистентне.

У случаю текстох хтори припадаю сакралному функционалностилскому комплексу, одступаня од общеважащих ортографских нормох у писаню велькей букви найчастейше маркирую авторову теистичну ориентацию и источашне су зраховани на посциговане одвитуяючого емоционално-експресивного ефекту при читательох. Тоту тенденцию указую информативно-публицистични стил у сфери церковного видавательства, административно-діловни стил у

доменох дійствованя Церкви, літературноуметніцкі стил реалізовані у молитвових текстох и текстох зоз сфери духовности, напр.:

После Святей Служби ушлідзел велічествени Кирбайски Обход коло Церкви.

После Велького Пиятку, найвекшей трагедії чловечества, але и Слави Божей, кед чловек бул немилосердни судия Любви Божей, кед осудзел на шмерц Богочловека Христа, кед спреводзка, цитаньство и клевета сцели триумфовац над Рознятим Христом, кед ше небо, и жем, и под'жемни швет поганьбелі неділох роду людского и цмота шицко обняла – ниа нам Дзень Преходзенья Богочловека Христа зоз шмерци до живота, зоз цмоти Гроба до шветлосци Дня. Ниа Дзень над днями, Часу над часами, кед Воскреснути Господь потаргал ланци гриху, шмерци и диявола.

Владико Христе Боже, Царю виков и Творителю шицкого, благодарим Ци за шицки добра хтори Ши ми дал и за Причасц з пречистима и животворнима Тайнами Твоїма. Модлім Це, Благи и Чловеколюбиви, зачувай ме под Кровом Твоїм и у циню кридла Твоїх, и даруй ми же бим ше з чисту совисцу до остатнього диху свойого достойно причацал зоз Святинями Твоїма на одпуценє грихах и на живот вични. Бо Ти Хлеб живота, Жридло пошвещенья, Даватель доброх, и Тебе славу приношме з Оцом и Святим Духом, тераз и вше и на вики виков.

У наукових теологійних текстох, медзитим, до першого плану вибива намаганє же би ше з писаньом велькей букви наглашело надсознайносц, необлапносц духовних поняцох и категорійох, їх кореньову розличносц у одношеню на стварносц емпірійного швета. У тим функціоналним стилу тиж присутна емоціонално-експресивна димензия, хтора шлідзи зоз самого характеру и методох богословского познаня хторе витворйоване у богообщеню, непреривней особно-соборней молитвово-літургійней заедніци з Богом.

Причина ортографскей невидначеносци у означованю велькей букви у тим же ше лексику зоз сфери теології и духовности не трима як окреми социолінгвістични обект, але як часц єдного барз широкого и по класифікації аморфного фрагменту лексики, хтори ше означає як назви вязани за религію. Парадоксалне, але ортографскей неєдначосци у тей обласци вшеліяк, коло скорей наведзених социолінгвістичних причинох (свидома конфронтация з общеязичну норму хтора заснована на секуларистичним концепту), доприноши и факт же найчастейши

інтервенції у нормативистичних залапеньох вязани праве за тоту обласц ортографії. Понеже ортографски прикмети лексики зоз релігійно-церковней сфери по тераз не були предмет компаративних преучованьох ані з монолінгвалней, ані зоз конфронтаційней перспективи, у дальшим тексту попрубуєме понукнуц препатрунок постоячих ришеньох на плане общеязичней норми у нашим языку и предложиц ориєнтири за ей модификованє, маюци у оглядзе и стан и потреби сакралного ортографского стандарду.

Предкладаня Лингвистичней секції Дружтва

Члени Лингвистичней секції Дружтва розкласовали сакралну терминологию до 16 обласцох и пораdzielи ше же:

1. вири (християнска, грекокатолїцка, православна, католицка, ислам, юдеїзем итд.) будземе писац з малу букву; а тиж так и меновніки зоз хторих виведзени прикметніки (християнство, юдеїзем, будизем, ислам итд.);
2. божества (Бог, Алах, Єгова, Брама, Шива, Ганумон, Вишна) будземе писац з вельку букву, так як и Аполон, Перун, Зевс, Минерва, Венера, Гера итд.; але и Господ (не: Господь, а императив: Господи) итд.;
3. сакрални обекти
 - а) як институції – будземе писац з вельку початну букву (Сербска православна церква, Римокатолицка/Католицка церква, Реформатска церква, Англиканска церква, Русийска православна церква, Евангелистична церква, Евангелска церква итд.);
 - б) як вирски здания (храми) – будземе писац з вельку початну букву (Церква безгришного зачаца Преподобней Діви Марії, Церква святого Франї Асизкого, Церква святих апостолах Петра и Павла, Церква святого отца Миколая, Церква святого Марка, Церква Успения Пресвятей Богородици, Храм святого Сави, Церква Христа Цара/Краля, Водица итд.; але кед опрез слова „церква“ ест даяке маркироване слово, вец слово „церква“ напишеме з малу букву: Успенска церква, Николаєвска церква, Алмашска церква, Яковитска церква, Катедрална церква св. Владимира и Олги;
 - в) манастири и под. – як и Церкви, будземе писац з вельку початну букву: Манастир шестрох Служебніцох, Манастир Малих братох, Манастир святих Йосафати, Мала семинария Селезиянских братох,

Терезиянски институт, Манастир Студеница, Манастир Дюрдьово Ступи, Манастир Крушедол;

4. церковни організації – будземе писац з вельку початну букву: Святи престол, Крижевске владичество, Исламска заєдніца (у даєдним варошу), Дружба Исусова, Шведкове Єгови итд.;

5. церковни кніжки – (як и назви кніжкох) будземе писац з вельку початну букву: Евангелия (од Луки, од Матея итд.), Библия, Псалтир, Апостол, Типикон, Октоих, Часослов, Служебнік, Требник, Триод, Акафист; але з малу букву молитвенік, грамотална кніжка и под. (окрем кед представляю наслов публикації, або редуковани наслов у случаю же у бешедней ситуації витворене конкретизоване, односно конкретизуюче упутійоване);

6. богослуженя – будземе писац з вельку початну букву кед то назва богослуженя: Мала Служба Божа, Заупокоєна Служба Божа, Архисрейска Служба Божа, Молебен до Богородици, але: майсторска Служба Божа, ранша Служба Божа, дзецинска Служба Божа, шпивана Служба Божа и под. Медзитим, як общи меновніки, богослуженя будземе писац з малу початну букву: саночне, вечурня, молебен, утриня; дзевятніца; парастос итд.;

7. церковни швета – Крачун, Вилія/Вилійов вечар, Велька ноц/Пасха, Вознесен(и)є, Воздвижен(и)є Чесного Хреста, Стритен(и)є, Богоявлен(и)є, Зачатис/Зачаце св. Ани; Яна, Петра, Митра, Дзуря, Михала будземе писац з вельку початну букву, а тиж так и: Вельки тидзень, Велька субота, Вельки пияток, Жалосни тидзень, Желени штварток, Сиропусна стреда, Мясопусна/Месопусна недзеля; Шишяти, Мала/Велька Матка Божа итд.;

8. пости – будземе писац з вельку початну букву: Крачунски пост, Штрацецдньови Вельконоцни пост, Строги пост, Побило пост, Успенски пост, Петров пост, Евхаристийни пост итд.;

9. святителе – будземе писац з малу початну букву: святи Наум, святи Марко, святи Сава, святи Петро, святи архангел Михаїл, святи оцц Миколай/святи отец Николай, велькомученік Димитрій, але кед ше одноши на єдиног/єдину возвисшену особу, вец з вельку початну букву: Святи Дух, Свята Тройца, Святи тайни, Свята Мария, Свята Мати/Мац/Богородица, та и Лурдеска Богородица, Фатимска Богородица, Водицова Богородица итд.;

10. меновніки хтори починаю зоз словом „святи“ – будземе писац з вельку початну букву: Свята споведз, Свята причасц, Свята жем, Свята штераецдньовица, Святи мощи, Святи криж, Свята вода итд.;

11. заеднічки меновніки – Криж Господні, Кресцене Иусово, Вечера Господня, Гроб Господні/Божи гроб, Иусово страсци/Страсци Господа Иуса Христа, Велька споведз, Мала споведз – будземе писац з вельку початну букву;

12. заменовніки (особни, присвойни, указуюци, односни) хтори ше одноша на Христа, Богородицу и Святу Тройцу будземе у текстох сакралного характеру писац з вельку початну букву: Вон, Його, Йому, Сй итд.:

... я Це о тоту ласку ласку благам; спокійно примам з Твоїх руках шмерц яка ше Тебе попачи; упокой душу умартого Твойого слуги;

13. прикметніки зоз меновніка Бог (Божи) – будземе писац з вельку початну букву: Дзешец заповиди Божо, Пресвята Мац Божа Марія/Мац Божа; але: дзеци Божо;

14. звания вирских поглаварох будземе писац з малу букву: капелан, парох, протопрезвитер, викар, протоерей ставрофор, владика, еґзарх, папа, апостолски еґзарх, апостолски нунций, монсиньор, апостолски управитель итд.;

15. обичаї и обряди (хтори не церковни швета): Адвент, Хресна драга (Рамазан, Сабах, Кризма) будземе писац з вельку початну букву, але: оліво, споведз, винчане, перша причасц, швецена вода – з малу початну букву у профаним хаснованю. Медзитим, кед ше роби о Святих Тайнох, вец напишеме з вельку початну букву: Свята тайна Споведз, Свята тайна Оліво итд.;

16. молитви – будземе писац з вельку початну букву: Оченаш, Богородице Діво, Вирую, Молитва Св. Духу, Трисвятос, Мале славословіє, Молитва Пресвятей Тройци, Поклон Пресвятей Тройци, Поклон Иусу Христу, Молитва митарова, Молитва святому Осифови, Молитва за родителюх, Молитва у хороти, Молитва малого школяра, Молитва за умартого; Пацерки/Ружанец итд.

На концу молитви ше звичайно вигваря и пише: „аминь“ (фигуративне значене: „Закончене“, односно „Готова ствар“), та вец и дієслово будзе: „аминьовац“ (не: аминовац).

Меновник Бог ма, гу тому, и пообщенше значене, хторому вец одвитує писане з малу букву. У прикладах як цо:

... його филозофию мож похопиц як даяке гледане *бога*;

- ... общи принцип природи то зєдинєнє з *богом*;
- ... муслимански *бог* ше вола Алах, а наш *бог* ше вола *Бог*...

Друга причина за писанє слова *бог* з малу букву то и фигуративне або „вибляднуте“ значєнє у велїх виразах и фразох, зоз чим тото слово траци характер власного мєна. Так у каждодньовим живоце, алє и у текстох профаного характеру часто наиходзимє на таки вирази:

увидзиши ти свойого бога!; бог би го знал; бог го такогo зведол (створел); бог нє плаци кажду соботу, алє плаци; боже добри!; бог це скарал!; нє богзна яки є; бог дал – бог вжал; бог зна прецо ше повадзєли; вистати ягда богу душу придава; боже сохрaнь / сохрaнь боже / заваруй боже!; кед бог да, та и мотика (ожог) иштрелї; идз з милим богом!; кому бог, тому и шицки святи; хто вчас става, тому и бог дава; як бог и калапар; пияного и бог чува; человек снує, а бог одредзус; пребог це питам (и пре матку божу); идз з милим богом!; плаци нас дижджє як бог гудацох.

З малу букву у спомнутих случайох будзємє писац и прикметнїки *божи* и *богови* або *боговити*:

я о боже, а ти о коже; кажди (цали) богови/божи (або: у бога) дзєнь (вечар); божa / богова катичка (зоол.); божи хлебички (бот.); божa кравичка (зоол.); а тиж и у виразах як цо: кара божa; людзє божи!; цалу божу ноц; человек божи! цо за божa годзина!

Нашо предки себе звичайно здравкали зоз *дайбоже* (*добре рано, добри вечар*), кед одходзєли гуторєли *збогом*, а кед ше заклїнали до дачого, гварєли: *вєрабоже!* Аж знали и *вєрабожац ше*.

Значи, кед ше нє роби о сакралних текстох (хтори ше одноша на дацо святє, богослужєбнє, церковнє, священїцкє/священїчєскє), алє о секуларних (хтори ше одноша на несвятє, профанє, лаїцкє), слово Бог будзємє писац на два способи: 1. з вєлькy початну букву – кед є похопєнє як назва поняца *єдно* и *єдинє* за Руснацох єство, алє и як власнє мєно; и 2. з малу початну букву – кед тото слово ма фигуративнє або „вибляднутє“ значєнє, як цо мамє у велїх виразах и фразох, зоз чим тото слово траци характер єдного и єдиногo за Руснацох єства, та и характер власного мєна.

Место заключения

Нашо основне думанє же сакрални ортографски стандарт у нашим языку указує одредзени уровень нормованосци, гоч ше велї ришення у нїм применює спонтано и интуитивно. Заш лем, принципи и ришення ортографского оформйованя текстох зоз сакралного функционалностилского комплексу треба пре вещей причини и експликовац, з предкладаньом потенциалних вариантних ришеньох хтори би ше применьовало зависно од стилских характеристикох и жанру каждого конкретного тексту. З тим би ше оможливило применьовац нормативистични ришення систематски, а допринесло би ше и їх обдумованю, тє. постала би яснейша їх функция и способ на яки ше вони витворюю.

Шлїдуючи крочай представяло би обдумованє и конструованє нових ришеньох и принципох на хторих тоти ришення базовани на уровню общезыичней норми, з можливосцу їх модификацийох у одношеню на сакрални стандарт, знова у смислу забезпечованя флексибилносци у їх применьованю зависно од авторовой интенції и стилско-жанровских характеристикох каждого конкретного тексту.

Не спорне же фундаментални розробок общих принципох и їх операционализация до конкретних ришеньох найлєпша драга за унапредзєне пракси ортографского оформйованя текстох хтори припадаю сакралному функционалностилскому комплексу, за подзвигованє квалитету церковних виданьох як значней конституенти нашей националней култури, так и за посцигованє цо адекватнейшого третману културологийно-религийно маркированих зявеньох и елементох у ортографскей норми нашого языка.

Мр Хелена Међеши

ПРАВОПИСНА НОРМА У САКРАЛНИМ И СЕКУЛАРНИМ ТЕКСТОВИМА

Резиме

Рад представља покушај комплексног и систематског интердисциплинарног разматрања специфичности ортографског обликовања текстова који припадају сакралном функционалностилском комплексу, уз сагледавање њихових екстра- и интралингвистичких примера, као и инвентаризацију и критичку валоризацију на материјалу сакралног стандарда и општејезичке норме савременог русинског језика.

MA Helena Medeši

ORTHOGRAPHICAL NORM IN SACRAL AND SECULAR TEXTS

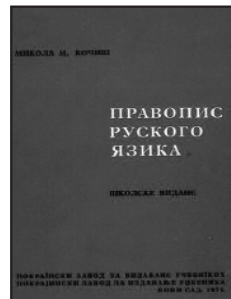
Summary

The paper represents an attempt of a complex and systematic interdisciplinary consideration of the specifics of orthographic formation of texts belonging to the sacral functional-stylistic complex, having regard to their extra- and intralinguistic examples, as well as an attempt of inventorying and critical valorization of the material of the sacral standard and the general linguistic norm of the modern Ruthenian language.

Keywords: theolinguistics, sacral functional-stylistic complex, normativistics, general linguistic norm, sacral standard, orthography, sociolinguistics, modern Ruthenian language in secular texts

ПИТАЛЬНІК *

о Правопису за наставнікох основних и штредніх школах хтори организую наставу по руски як порядну активносц и наставнікох хтори руски язык виучую як виборни або факултативни предмет

1. Хто автор „Правопису руского языка“?
2. Хто бул Микола М. Кочиш?
3. Чи сце мали нагоду опатриц Правопис?
4. Чи маце прикладнік Правопису?
5. Чи у школскей библиотеки дзе робице ест прикладнік/прикладніки Правопису?
6. Хто видал Правопис руского языка?
7. Чи Покраїнски завод за издаванє учебнікох з Нового Саду ангажовал Комисию же би пририхтала рукопис школского виданя правопису?
8. Чи Правопис руского литературного языка засновани на началох яки дати у *Граматики* др Гавриїла Костельника 1923. року?
9. Чи *Грамматика* др Гавриїла Костельника одредзела графию (кирилске писмо) нашей писаней бешеди?
10. Чи отримовани курси и семинари за просвитних роботнікох на хторих ше обрабяло и актуални проблеми языка?
11. Чи професор Гавриїл Г. Надь доприношел морфологийним принципом правопису нашого языка у теорийней и школскей пракси?
12. Чи Правопис Миколи М. Кочиша вредне наукове діло и вельке напредованє у тей обласци (окреме за час кед вишло)?
13. Кельо руска азбука ма знаки (32 букви)?

-
14. У школи у хторей робице годзини руского языка ше отримую
- кажди дзень зоз полним фондох годзиных
 - раз у тижню (по кельо годзини)
 - двараз, або штирираз мешачно
15. Чи школяре на годзини руского языка ходза порядне?
16. Чи знаю бешедовац и писац по руски, кед знаю:
- чи ше научели од родичох, або од діда и баби итд.
 - чи ше научели од дзецех у школи и у бависку у школи
17. Цо сце обачели при писаню домашніх задаткох школярох?
18. Хтори правописни гришки правя школяре при писаню школских задаткох?
19. Чи вашо школяре маю учебніки руского языка?
20. Цо ище хаснуеце кед учице руски язык?
(теки, призначки, клайбаси, бависка)
21. Чи школяре знаю о руских писательох о хторих сце ше учили на годзиных руского языка – Гавриїл Костельник, Гавриїл Г. Надь, Микола М. Кочиш, Михал Ковач, Дюра Папгаргаї итд.
22. Хтори зауваги и предкладаня маце кед у питаню наява виходзеня нового Правопису?

.....

* Питальнік состояйна часц програми означованя 50 рокох од виходзеня *Правопису руского языка* Миколи М. Кочиша (1971) подзелени на схадзки Активу наставнікох руского языка у Коцуре 26.08.2021. року

III

**НОВШИ ВИДАНЯ, РЕЦЕНЗИЇ
И ПРИКАЗИ**

Др Михайло Лікар, Нови Сад

КОМПЮТЕРСКА ПРЕЦИЗНОСЦ У СЛОВНІКУ

(Проф. др Михайло Фейса, *Словнік компютерскей терминологиї*, Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет Нови Сад, 2020)

Длуго чекани *Словнік компютерскей терминологиї* проф. др Михайла Фейси на 302 бокох пред нами. Гвариме: длуго чекани, прето же швидки розвой, велька розширеносц и обще прилапйоване компютерох хтори мали огромни уплів на обробок, одкладане и преношене податкох предствая своєродну революцию – компютерску революцию. Компютерска революция приведла и до язичней революції, та учашніки у компютерскей комуникації присподобели свой язык гу новим комуникаційним ситуациейом. Тото ше насампредз одноши на семантику, понеже витворени специфични одношеня з єдного боку медзи словами и, з другого боку – медзи активносцами и поняцами хтори вязани за компютерску обласц.

При концу 20. и на початку 21. столїтия пришло до пошвидшаного розвою компютерскей технологиї, цо приведло и до звекшаня характеристичней терминологиї хтора не нашла место у капиталних ділох рускей лексикографії. Тот словнік перша и (за тераз) єдина публикация хтора ма за тему рахункарску терминологию.

Одредніци у Словніку рушаю од терминох на англійским язичу, хтори доминиуюци у тей обласци, и порядне обезпечую прекладни еквиваленти на руски язык. Там дзе ше чувствовало потребу, термини по руски и потолковани. Часто понукнути два або три прекладни вариянти, понеже ше автор намагал, попри интернационалних вариянтох, обезпечиц и домашні (руски) вариянти.

Словнік компютерскей терминологиї у тей форми наменени широкому кругу хасновательоох – як тим цо ше професийно занїмаю зоз рахункарами, так и прекладательом, студентом и школяром (насампредз тим цо ше не першираз стретаю з компютерами). При конципованю того словніка автор рушел од становиска же хаснователе упознати зоз вигваряньом обробйованих терминох, так же маю можлівосц швидко и

ефикасно розришиц велї язични загадки компютерскей терминологїї, цо им олегча приступ до информатичней обласци.

Такого думаня и шейсцме еминентни фаховци за тоту обласц, универзитетски професоре, докторе наукох: Юлиян Рамач (Нови Сад), Дюра Орос (Нови Сад), Ана Плишкова (Прешов, Словацка), Михай Радан (Темишвар, Румуния), Весна Половина (Београд) и Йордана Маркович (Ниш), та ше послужиме з выводами зоз їх рецензийох.

Професор др Юлиян Рамач трима же тот словнїк не виключно двоязични, але його руска часц у велькей мири и описна, толкуюца, тє. автор попри руских еквивалентох (а то преважно интернационализми), часто наводзи и їх руски синоними и описни толкованя еквивалентох (у датих прикладах еквиваленти наведзени з италиком):

abandon *напуциц, одустац*; висц зоз датотеки без знімания (*save*) податкох; напуциц програму пред тим як ше закончи ей окончоване

acronym *акроним*; слово хторе ше углавним состої зоз першей або перших буквох каждого слова у назви або виразу.

Рецензент проф. др Дюра Орос похоплює же єден з найвекших проблемох зоз хторима ше автор стретал було третиране постоянних вариянтох. У случаю вариянтох-репликох, автор ше опредзелел же би ше реплика нагинала гу оригиналней форми. Праве тото дава окремну вредносц тому словнїку и оможлївює практичносц хаснованя. У велїх случайох автор предклада и хасноване прекладних вариянтох.

Генерално патраци, др Фейса ше не намага вше прекладац англійски термини. Понеже є свидоми ситуациї на терену, вон прилаплює англицизми як основу компютерскей терминологїї, цо барз важни аспект такей литератури. *Словнїк* понука розумлїви и прецизни толкованя поняцох, як и термини хтори значни за сучасни цеки и розвой компютерскей терминологїї. Облапени термини покриваю функциї тастерох компютера, компютерску графику, интернет, електронску пошту, пошореня за зніманє тона, комуникацийни гардвер, мултимедїї и др.

Проф. др Ана Плишкова, рецензентка Словнїка зоз Словацкей, твердзи же предложена лексикографска робота проф. др Михайла Фейси новосц у русинистики. У потерашнїх лексикографских роботох з руского/русинского языка єст велї термини хтори превжати з других языкох, рахуюци и англійску компютерску терминологию, хтору ше до лексики руского/русинского языка переберало зоз жридлового языка и адаптовало спрам правилох ортографїї пребераюцого языка. Але окремни словнїк з той обласци рускому/русинскому языку потераз хибел.

Барз добри бок предложеного словніка не лем тот же є перше пробоване словніка компютерскей терминології у контексту руского/русинского языка, але источашне и пробоване гледац за англійски термини руски/русински еквиваленти. То ані кус не легка робота, але робота хтора може буц мотивация за творене подобного терминологийного словніка у дальших нормах руского/русинского литературного языка, окреме у Словацкей. На основи того можеме констатовац же нам тот робота отвера простор за дискусию о терминології яку хаснуєме кажди дзень, без того же бизме роздумовали над твореньом домашніх еквивалентох. Наздаваме ше же тот словнік будзе стимуловац и других фаховцох з обласци русинистики на дальши лексикографски роботи, хтори барз потребни.

Масовни процес пожичованя з найвекшей часци англійских терминов, хтори углавним непознати або не зошицким ясного значеня векшини бешеднікох языка хтори пожичує, по думаню проф. др Михая Радана, рецензента з Румунії, створел потребу направиц специализовани словніки з того домену у рижних языкох.

Словнік проф. др Михайла Фейси праве таки словнік за руски язык и, цо треба окреме наглашиц, перши є у рускей лексикографії. Словнік компютерскей терминології, хтори резултат вецейрочней авторовой непрерывней роботи, ма за цель облапиц и фахово обробиц информацийну, компютерску терминологию англійскей провєнєнції и источашне пренайсц и понукнуц найдекватнейши еквиваленти за одвитуюци термини у руским языке. Третиране постоящих вариянтох указало ше як досц зложени проблем у обробку Словніка. Авторово опредзелєне у случаю вариянтох-репликох першенство дац оригиналней форми, а при даєдних, дзе ше чувствовало потребу, дац и ширши толкованя, мало як пошлїдок векшу практичносц хаснованя того словніка. Термини хтори вошли до составу Словніка закриваю функції тастєрох компютера, комуникацийни гардвер, интернет, електронску пошту, компютерску графику, пошорєня за зніманє тона и др.

Понеже автор рушел до вигледованя уважуюци реални стан у рускей засдніци (и не лем у ней), зошицким оправдано трима англицизми, хтори найчисленши, за основу компютерскей терминології. Медзитим, др Фейса не мал за цель кажди англійски термин обовязно прєложиц, та словнік дава хасновательєм розумлїви и прецизни толкованя – як и сам компютер. Так конциповани словнік витворює ище єден цель – доступносц не лем особом хтори ше профєсийно занїмаю з рахункарами

и інформаційними технологіями, але і вельо ширшому кругу хасновательох (студентом, школяром, прекладательом и др.).

Гоч зарисовани цілі не були легки, автор их фахово и успішне витворел. Окрем же тотa вредна публикация перша такого типу у русинистики, вона вшеліяк да идею и другим фаховцом, поготов лексикографом, же би предлужели роботу на розробку компютерскей терминології и збогацованню терминологийного компютерского словніка руского литературного языка.

Зоз *Словніком* облапени инвентар терминох зоз хторима ше стретаме, трима проф. др Йордана Маркович, але ше у словніцким инвентаре нашло и вельке число лексемах хтори ше ридше хаснує, цо доприноши информативносци Словніка. З нього годни научиц дацо нове и тоти цо мало знаю о тим, але и добри познавателе тей терминології. Прецизни, ясни и недвосмыслово толкованя терминох представляю окремну вредносц тей кніжки.

Унапряменосц автора на модел з англійского языка оможлівлює практичносц хаснованя и зводзи непотребни дублети на реплику хтора ма шанси зажиц, трима проф. др Весна Половина. Др Фейса свидоми ситуації на терену и прилапное англицизми як основу компютерскей терминології, але у веліх случайох предклада похасновац прекладни вариянти. Генерално патрене, *Словнік* понука термини хтори значни за сучасни цеки и розвиванє компютерскей терминології.

Ниа даскельо приклади зоз того хасновитого словніка:

additionalitem додатна ставка; податок хтори ше додава на одреджене место у уж формованей датотеки

audible/audiosignal звучни (аудио) сигнал; сигнал чия фреквенция од 20 герци по 20 килогерци, цо покрива розпон людского слуха

backup направиц резервну копию

cancel поніщиц; команда зоз хтору ше претаргує операция у цеку

collectandpaste позберай и заліп; команда у програми за обробйованє текста зоз хтору ше вецей блоки текста або слики копира зоз вецей жридох и преноши до другей апликації

dataediting пририхтованє податкох, ушорйованє податкох

executionunit єдинка за окончованє (вивершованє); часц микро процеса хтора оможлівлює окончованє инструкцийох

pagebreak преламованє бока; команда друковачу же би у одредзеней хвильки престал друковац на єдним боку и же би предлужел на шлїдуюцим

Word ворд; популярна програма за оброблюване текста хтору розвила компания Майкрософт

word слово; рядошлїд знакох або бїтох хтори ше адресує и третира як целосц

wordandletterspacing розмакнуце медзи словами и буквами

fail-softsystem система хтора толерує гришки

visual programming language визуални програмски язык

video data digital processing дїгїталне оброблюване видео-податкох

Англицизми, окреме у компютерскеї терминологїї, часто у руским языку морфологїино адаптовани, и то на три способи:

1. як директни реплики (форми идентични у руским языку з англїйскима): *байт* – *byte*, *атачмент* – *attachment*, *компакт-диск* – *compact disc*, *софтвер* – *software*, *флопи* – *floppy*;

2. як виведзени слова (хтори достали дяки руски, домашнї або одомашнени деривацийни елемент зоз хторим ше сцера идентичносц зоз жридлову форму): *иконочка* – *icon*, *компатибилни* – *compatible*, *принтац* – *print*, *скрембловац* – *scramble*, *скроловац* – *scroll*; и

3. як зложени слова (обидва компоненти можу буц независни, а зложени су з двох основох): *видео конференция* – *video conference*, *мейлинг-лїстина* – *mailing list*, *це-де* – *c(compact) d(isc)*, *веб-сайт* – *web-site*.

Гваря искусни прекладателе же ше у каждым прекладзе дацо страци. Противни ситуациї – же преклад лепши од оригіналу – барз ридки. Так и у словнїкох. И найлепши преклади маю тото цо продукователе вина волаю «порция за ангелох» (количество вина хторе ше випари док воно «лежи» у гордовох). Вшелїяк, при добрих прекладах, праве як и при добрих винох, тота «ангелска порция» така мала же на ню скоро нїхто анї не обраца повагу. З другима словами, же ше при прекладаню вше дацо страци, у случаю *Словнїка компютерскеї терминологїї* др Михайла Фейси праве противне, та одвичательно твердим: же барз вельо достате.

Мр Славомир Олеяр, Канада

РАХУНКАРСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ: ПРЕЛОЖЕНА, ОПИСАНА ЧИ ПРИЛАГОДЗЕНА

**(Михайло Фейса, Словнік компютерскей терминології,
Филозофски факултет Нови Сад, 2020, б. 304)**

Абстракт: Английски язык, на хторим ше з найвекшей часци одвивал розвой дигиталних технологийох, мал одредзени предиспозиції у одношеню на други язики. Його семантична флексибилносц допушовала додавац нови значеня з обласци дигиталних технологийох яки ше зявели и далей ше каждодньово зоз швидкосцу шветлосци зявюю гу постоящим словом. Руски язык не могол тримац крочай з таким швидким лексичним розвойом тей обласци науки. Прилапйоване нових терминох и виразох з тей обласци примушело руских бешедних представительох прекладац их або описовац, або лем фонетски и морфологийно их прилагодзиц гу рускому языку.

Ключни слова: Компютерска терминология; руски язык; форми адаптованя английских словох: директни преклади, описни термини, фонетско-морфологийни прилагодзованя

Зоз креацию и публикованьом словніка компютерскей терминології на руским языку ше пожні голем 40 роки. Причини тому вируютно у бирократским и инертним одношеню гу компютеризації медзи одвичательнима рускими ентитетами за хтори, у початку, компютер бул ніч инше лем новотна и компликована писаца машинка за чийо руковане було потребне учиц. Компютеризация принесла зоз собу нових, младих людзох хтори би по самей природи стварох требали заменіц ардзави и затварднути перцепції прогресу, та пре страх од пременкох, ише еден час, писаца машинка остала вершински продукт технологийней револуції хтора заменела рукопис. Кед ше конечно одношене гу новим технологийом пременело, було уж позно за руски язык.

Английски, не лем прето же ше на нїм одвивал розвой дигиталних технологийох, мал одредзени предиспозиції у одношеню на други язики. Його семантична флексибилносц допушовала додаване нових значеньох гу постоящим словом, цо у нашим руским, пре його ригидносц, лем цо не неможліве, а директни преклади з английского дакеди

випатраю неадекватни, зоз штучно надриленим значеньом. Наприклад: „binary tree” = бинарне древо, „bug” = буба, инсект, але и гришка. Шицко то нови поняца у нашим языку, пояснени на налепши можлїви способ у єднонапрямним (английски на руски) Словнїку компютерскей терминологїї проф. др Михайла Фейси.

Поставя ше питанє чи би бул можлїви руско-английски словнїк компютерскей терминологїї?

Зоз глобалним ширеньом дигиталних технологїях, ширел ше англійски язык и помали уходзел до словнїкох народох чийо ше лингвисти не потрудзели на час найсц одвитууюци субститути хтори би заменели англицизми, як цо то случай при Руснацох. На прикладзе слова „компютер” мож видзиц хто реаговал на час та попри оригинального слова створел и свойо, а хто запожнєл.

computer

Итальянски	Русийски	Українски	Польски	Немецки
il calcolatore	вычислитель	обчислювач	kalkulator	der Rechner

Було у руским языку пробоване хасновац слово „рахункар”, цо директни преклад зоз сербского „рачунар”, але оригиналне, англійске слово „computer” не вициснута и вше частейше ше хаснує „компютер” и у сербским. Очиглядно же руски лингвисти запожнєли зоз твореньом нашого власного слова, та ше опарли на сербски „рачунар”.

Даєдни англійски поняца ше нательо укоренєли же неможлїва їх субституция, та ше англійске слово лєм напише з кирилку и ортографию прилагодзєну гу рускому языку. Наприклад: „duplex computer” = „дулексни компютер”, „modem (modulator/demodulator)” = модем (модулятор/демодулятор), „mobile digital computer” = мобилни дигитални компютер.

Пре узвичаєну легкосц творєня дїєсловох зоз меновнїкох у англійским языку, наставаю проблеми у прекладаню на руски. Наприклад поняце „mirroring” у словнїку прєложєне описно як „опатранє; процес зоз хторим ше твори слика обєкта як кєд би була у жвератку”, гоч би „жвераткованє” бул адекватни але безсмыслови преклад (mirror = жвератко) на руски. У таких случайох, можлїви лєм описни преклад.

Дакеди преклади зоз сербского не даваю точносц у значєню. Наприклад „electron tube” прєложєне як „електронска цива”, очиглядно

зоз сербског у хторим „електронска цев” значи електронску лампу яки ше дараз хасновало у радио-апаратох, телевизорох итд.

Гоч з малима недостатками, пре очиглядни почежкосци у находзеню одвитующих терминологийних прекладах на руски язык, и то таких же би були легко прилаплїви у каждодньвей бешеди, Словник компютерскей терминологии проф. др Михайла Фейси оможлївює нам „влапиц крочай” зоз шветом и як таки представя оригиналне и мож повесц капиталне діло.

Мр. Славомир Олејар

РАЧУНАРСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА: ПРЕВЕДЕНА, ОПИСАНА ИЛИ ПРИЛАГОЂЕНА

Резиме

Енглески језик, на којем се највећим делом одвијао развој дигиталних технологија, имао је одређених предиспозиција у односу на друге језике. Његова семантичка флексибилност дозвољавала је додавање нових значења из области дигиталних технологија које су се појавиле и даље се свакодневново брзином светлости појављују уз постојеће речи. Русински језик није могао да држи корак са толико брзим лесичким развојем ове области науке. Усвајање нових термина и израза из те области приморало је русинске говорне представнике да их преводе или описују, или да их бар фонетски и морфолошки прилагоде русинском језику, како је предложено и у овом речнику др Фејсе, који у сваком случају представља капитално дело.

Slavomir Olejar, M.Sc.

**COMPUTER TERMINOLOGY: TRANSLATED,
DESCRIBED OR ADAPTED**

Resume

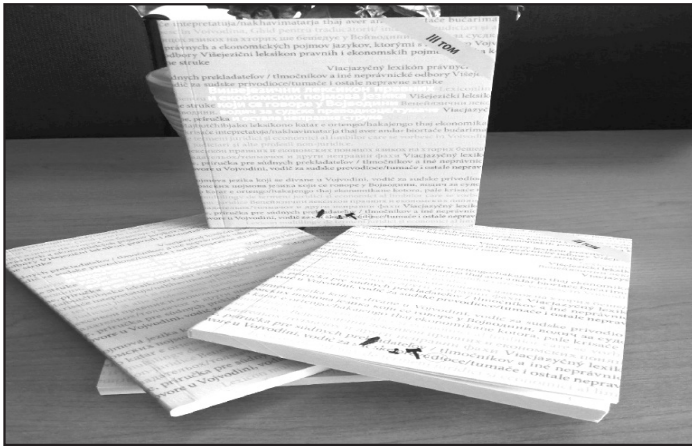
English, in which the development of digital technologies took place for the most part, had certain predispositions in relation to other languages. Its semantic flexibility allowed the addition of new meanings in the field of digital technologies that have appeared and continue to appear on a daily basis at the speed of light with existing words. The Ruthenian language could not keep pace with the rapid development of this field of science. The adoption of new terms and expressions from that area forced the Ruthenian speakers to translate or describe them, or at least adapt them phonetically and morphologically to the Ruthenian language, as suggested in this dictionary by Dr. Fejsa, which in any case represents a capital work.

Мр Гелена Медеши, Нови Сад

ЯЗИКИ ЯК МОСТИ ЗЛУЧОВАНЯ

**(Вецейязични лексикон правних и економских терминов
язикох на хторих ше бешедує у Войводини – водзач за судских
прекладательох/толмачох и други неправи фахи)**

При концу 2020. року вишол Вецейязични лексикон правних и економских терминов язикох на хторих ше бешедує у Войводини – водзач за судских прекладательох/толмачох и други неправи фахи хтори облапя язики националних заєднїцох и меншинох у АП Войводини: буневски, ромски, румунски, руски, словацки и чески.

То треци том такого лексикону: перши том обєдниньовал одреднїци хтори пояснени на сербским язiku, а потим преложени на англійски, немецки, италиянски, гречески, мадарски и русийски язык.

Други том, задумани як Водзач през правни системи региону, облапя понятия хтори преложени на способ як язична норма предвидзуе у Горватскей, Босни и Герцеговини, Чарней Гори, Словениї и Сиверней Македонії.

Тот, треци том, першираз обединюе языки националних меншинох и ромски, бо пракса указала же и за языки хтори ше не хаснуе службено

(як цо буневски и чески), а хтори ше факултативно виучує у вещеї општинох, єст оправдана потреба, окреме у судско-прекладательней роботі, документох у административним хаснованю и текстох з обласци права и економії.

У Лексикону на сербским язикy пояснєни и на спомнути язики преложєни 332 термини и вирази хтори обробєла професорка латинского язика и овласцєна стаємна судска прєкладателька за латински язик Сладяна Милинкович, а на буневски их прєложєли др Александар Раич и др Сузана Куюнджич Остоїч, на ромски др Исмет Яшаревич и Желько Калдараш, на румунски Анєта Свєра и др Вирджиния Попович, на руски мр Гєлєна Медєши и Богдан Рац, на словацки др Здєнка Валєнт-Бєлич и Братислав Бєлич, а на чески мср. Валєнтина Симиджия-Хоц и Воїслав Хоц.

Рєдакторки Лексикону мр Гєлєна Медєши и Сладяна Милинкович, а видало го Здружєнє стаємних судских прєкладательох и толмачох Сєрбиї, хторє ше з вєльким єнтузиязмом и трудом прилапєло тєй анї кус нє лєгкєй а одвичательней роботі жє би обєзпєчєло досц язично компєтєнтних прєкладательох за односни язики, алє и досц фахових за обласц права и економії.

Прєклад правних текстох, як файта прагматичного прєкладу, муши насампрєдз прєнєсц *змист* вислову. Роби ше, значи, о проблему семантичней єквивалєнтносци, а главна прєдметна обласц описованя семантичних єквивалєнтних одношєньох то *лексика*. Понєжє фахова терминология одрєдзєного правнїцкогo язика условєна зоз специфичним дружтвєно-историйним розвойом правней системи, при прєкладаню юристичних текстох єст вєльки лексични проблеми хтори очєжую запровадзованє семантичней єквивалєнтносци.

Єквивалєнти у одношєню *єдно слово у жридловим язикy*: *єдно у прєкладним* прєкладательови у началє нє задавю почєжкосци при прєкладаню кєд у язикy-цилю єст лєм єдна лєксєма за єдєн одрєдзєни визраз зоз жридлогогo язика. Кєд, з другогo боку, у язикy-цилю єст синонимски вариянти, зоз хторих кажда жє буц єднакoзначни адекват за єдну одрєдзєну лєксєму жридлогогo язика, анї тєди би, по правилу, нє трєбало буц проблеми коло прєкладаня (под условийом жє прєкладатель добрє позна синонимски вариянти). Проблєм настава у ситуациї *кєд жридлови текст ма лєксєму, а язик на хтори ше прєклада ю нє ма*, цо, у ствари, найчєстєйши случай.

На граматичним (морфологічним і синтаксичним) рівню кореспонденти то тоти язични єдинки двох язикох хтори функціую на ідентични спосіб як ношители єднакого значеня у двох текстох хтори стоя у одношеню прекладательней еквіваленції. Медзитим, у граматики, як и у лексики, єст опасносци од фалшивих парох хтори условени з форму граматичней категорії, єй назву и значеньом. Же би ше того обкеровало, потребна психологійна порихтаносц прекладателя на транспоноване єдних граматичних єдинкох до других, хторе подрозумює преруцоване єдней граматичней єдинки жридлового язика до даякей другой язичней єдинки у язичу-цилю. Забува ше же кажди язык ма свою дистрибуцію функційох и значеньох по єдинкох своєї системи и же погришне обчековац же ше дистрибуція єдного язика „пресликує“ до єдинкох з исту назву у другим язичу, цо значи же не будземе вше меновнік прекладац з меновніком, прикметнік – з прикметніком, дієслово – з дієсловом итд.

Здружене планує видац ище єден лексикон, дзе би були преложени тоти термини и вирази на албански, арабски, болгарски, горански, китайски и українски язич, а жадане прекладательох шицких трох лексиконох же би вони нашли драгу гу своїм хасновательом.

Прето, най будзе щешліва драга лексиконом у хторих язичи злучую, а не розлучую людзох.

Мр Гелена Медеши – Мр Славомир Олєяр

ПОЕЗИЯ У МАЛЮНКОХ, МАЛЮНКИ У ПОЕЗИИ

(Соня Папуга: *Думки ми леца / Мисли ми лете*, писні – песме, Нови Сад, 2020, 50 боки)

Дружтво за руски язык, литературу и культуру двоязичну кнїжку писньох Сонї Папуга под назву „Думки ми леца / Мисли ми лете“ видало по руски и сербски у Едициї *Литература 10*, у рамикох хторей уж обявени кнїжки: Габријел Костелник *Поезија и проза* по сербски (2013), Идилски венец *З мойого валала* як друге осучаснене видане (2014) и *Хвильки и Умартей дзивочки* (2019) истого автора, а тиж и писні Гелени Гафич Стойков *Колїска и ноц* (2001), Маланиї Павлович *Белави лет* (2009), Славимира Славе Шанти *Тебе*

гуторим (2013), Зденка Лазора *Попатрунок* (2014), Владимира Сабодайка *Вибрани писні и проза* и Миколи М. Кочиша *Писні и приповедки за дзеци* (2018).

За тото видане вибрани 24 писні Сонї Папуга хтори илустровани з ей малюнками у технїки хтора ше вола енкаустика.

У поетских и фаребних записох под назву *Думки ми леца / Мисли ми лете* злучене тото цо наоко випатра незлучне: поезия и малярство, уметносц и филозофия, технїка и дух. Мир на малюнку з миром у людскей души: поетеса Соня менуе пейзаж але и себе, а малярка Соня лапа слункову шветлосц цо по води и побережю рики пише спокой ричного пейзажу. Краса природи отвера красу чувствох: нет немиру, нет поцерпаня и подозривосци. Єдинство природи и човека, чиста єдноставносц єствованя – и стих и малярски запис чисте возхищоване, аж страхопочитоване совершеной хвильки. Чувство зєдиньованя зоз чимшик велїчезним, немерлївим, безконєчним. У нїм и шветлосц и цинї, и благосц и оштри контрасти. Човек, єден чи у групи, лєм преходнїки през тоту вичносц хтора була пред нами и останє за нами. Нам остава лєм запитаносц и подозривосц гу нашей улоги у тей слики. Озда прето фигури шветлосци, озда прето особни тон у стихох: як призначка же зме

ту були, за тих цо после нас приду. Тоти думки и чувства у стихох и на малюнокх поставени през медитативносц. Вони не єднозначни: одкрива ше их през одношене гу другей теми, слики або символу.

Краса обективизована през техніку, през стих, виражує вязаносц за тот швет, аж и теди кед ю авторка абстрахує або идеализує. Але, пасмо хторе ше одкрива пред тиж так сензибилизованим припатрачом чи читачом, чиря их до метафизики, до космичней универзалносци, през нагадоване же шицко красне цо створене, але и же шицко цо человек нашол – моцнейше од нього. Краса щесце, але и смуток, бо кед ю человек спозна, у тим сознанию одкриє и же му не дата моц зачувац ю. Соня у шветлосци своєї мрії пренаходзи іскру божеского, звонкачасового и искомского. Та и теди кед шветлосц прировнує зоз цмоту, не инсисує на тей дуалносци, але змоцнює моц того символу.

Поетеса Соня поезию чувствує як шлебоду, як цошка у чим ше ужива док ше пише и док ше чита; малярка Соня на исти способ чувствує випольноване свого задатку, роздумуюци на глібшим уровню, пасмовито, почитуюци и морални аспект интерпретації стварносци. Свидома же часто найєдноставнейши малюнки найчежше достац, Соня як подобова уметніца патри и дума скорей як прицишне з пейглу накапкани восково фарби, бо шерцо и розум єдини прави обективи. Кед ей слова постаню неясни, чувствує же их треба вибрушиц, а малярка Соня ше тиж фокусує на сущносц: кед слики празни, вец и стихи уцихню.

Поезия Сонї Папуговей типично лирска, у векшини писньох унапрямена на смуток пре розлуку з милим, але источашне з ней вибива и жажда за животом хтора ю трима далей од рубу депресії.

На перши погляд, при першим читаню кнїжки, здобува ше упечаток же ю писала млада дзивка, преполна чувствох и емоційох на любовни події, а при другим читаню вибива на поверхносц женска моц превозисц боль гоч яки би вельки бул и силовне здогадує на писню „Прежиєм” Глорії Гейнор (I Will Survive - Gloria Gaynor).

Аж при другим читаню, постава очиглядне же ей скоро поезії цесна и з исту душу уходзи до цела малюнокх хтори не лем дополнене, але и предлужене ей нукашнього виразу. Цо слова не могли виповесц, малюнки доповедли. Цми фарби ше преплетаю до фурмох души у хторей превагли белава як боль, червена як любов, желена як равнодушносц и помирене зоз судьбу, била як невиносц и дзецинска зачудованосц при спознаванию швета хтори ю примушує на крик полни з помишанима фарбами чувствох хтори остали недоповедзени у писні.

Чувства не маю одредзену форму и не мож их до конца влапиц до мрежи словох, та як їх предлужене, остава поетови прото-язик те. малюнок як конечни вираз, цо ведно зоз словами може вишпивац свойо мрії як шкорванчок свою писню медзи жему и небом. Соня Папугова особне щешліва поетеса бо ше, як не велі поетове, може виражиц и мултимедиялно, и на таки пособ збогациц не лем читательов дух, але и нашу литературу.

Та, най би кніжка писньох илюстрована з малюнками у енкаустичней техніки Соні Папуговой нашла драгу гу читачом и почитовательом литературней и подобовой творчосци.

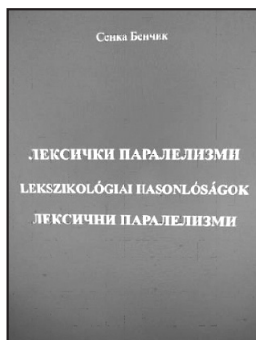

Схадзка Дружтва на хторей Соня Папуга читала стихи зоз кніжки
Думки ми леца (22.02.2020)

Ирина Папуга

ТРИ ЯЗИКИ У ЄДНЕЙ КНІЖКИ

(Сенка Бенчик, *Лексични паралелизми, Заєдніцки гунгаризми у сербским и руским язикам*, Нови Сад, 2020, 105 боки)

„Заєдніцки гунгаризми у сербским и руским язикам” була мастер академска робота Сенки Бенчик на Одсеку за сербски язик и литературу Филозофского факултету у Новим Садзе (2017). Єдна часц мастерскей роботи Сенки Бенчик под назву „Лексични паралелизми у руским, сербским и мадярским язикам” обявена по руски у Зборніку роботох Дружтва за руски язик, литературу и культуру „Studia Ruthenica” 23, 2018, 72-82, а 2020. року вишла у целосци як окреме виданє по сербски, мадярски и руски у Едиції Дружтва *Катедра* (4).

У кніжки под назву „Заєдніцки гунгаризми у сербским и руским язикам” указане на слова подобней форми хтори єст у мадярским, руским и сербским язикам. Приказана фонологийна, морфологийна и лексична адаптация словох хтори прияти у руским и сербским язикам з мадярского: директно, або преїг немецкого, латинского або турского язика. У фонологийней анализи позичкох з мадярского язика презентовани регистри фонемох трох язикох, а при анализи на морфологийним уровню гунгаризми подзелени на директни реплики, виведзени слова и зложени слова. Илустрована тиж и семантична адаптация словох, хтора розкласована до 16 семантичних групох, а потим дати даскельо приклади троязичного словніка.

Авторка ше за тоту тему опредзелела бо ей є була блізка, а и сама одросла у штредку дзе ше уж понад 70 роки у директним контакту находза руски, мадярски и сербски народи и язики. Як наставніца сербского языка у мадярских оддзеленьох и руского языка хтори ше виучує як виборни предмет, стретала ше зоз дзеци хтори у каждодньовой бешеди хасную два, або три язики, але и зоз дзеци хтори и попри можлівосцох яки им понука вецейязични штредок и фамелия, бешедує лем єден язык. Дзеци хтори бешедує два, або три язики, першенствено дзеци зоз мишаних малженствох (сербско-руских, мадярско-руских, сербско-мадярских). Як наставніца хтора преподавала руски и сербски язык у мадярских оддзеленьох, жадала же би школяре зоз дзеку учили язики. Прето як мотивацийни инструмент у своєй роботы почала хасновац пожички зоз мадярского языка (корелация медзи двома языками). Роздумовала же би дзеци були мотивованши за роботу кед такой на початку ученя языка буду чувстовац успех, кед руша од того цо им познате.

Зазберуюци пожички зоз мадярского языка, позберала богати словни фонд хтори жадала обединіц до словніка. У тим намаганю ей помогнул ментор проф. др Михайло Фейса и зоз його помоцу формовани словнік гунгаризмох у руским языку и анализовани уплів мадярского языка на руски язык на фонологийним, морфологийним, семантичним и ономастичним уровню. При формованю словного фонду обачела же ше при веліх одредніцох зяваюю исти лексеми и у сербским языку. Водзаци ше зоз роботу *Гунгаризми у руским языку* и зоз помоцу менторки проф. др Душанки Звекич-Душанович формовани вигледовацки корпус у котрим повязани три язики (сербски, руски и мадярски), бо у вецейязичним штредку интересантне обединіц и вигледовац заедніцки слова у шицких трох языкох. На основи роботи *Гунгаризми у руским языку* зложени словнік заедніцких гунгаризмох у руским и сербским языку и окончена анализа на фонологийним, морфологийним и семантичним уровню. Текст уводного слова на мадярски преложел проф. Жожеф Апро.

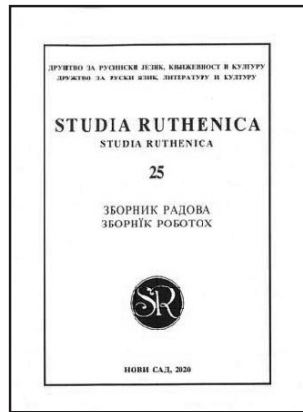
Потримовку видаваню кніжки Сенки Бенчик *Лексични паралелизми, Заедніцки гунгаризми у сербским и руским языку* Дружтву за руски язык, литературу и культуру дала Општина Бачка Тополя, а финансийни средства за друкованє обезпечела Месна заедніца у Новим Орахове.

Сходзка Управного одбору на хторей було слова о новых виданьох Дружтва (25.09.2020)

Ирина Папуга

ЗБОРНІКІ РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA”
(ЧИСЛА 25 (38), НОВИ САД, 2020, 188 БОКИ И 26 (39),
НОВИ САД, 2021, 302 БОКИ)

Дружтво за руски јазик, литературу и културу (основане 4. 12. 1970. року у Новим Садзе) издава свой глашник од 1975. року. Глашник по 1987. рок мал назву *Творчосц*, а од 1988. року виходзи як *Studia Ruthenica*.

Објавени 13 числа *Творчосци* и 26 числа часопису *Studia Ruthenica* (ведно 39 глашніки). Од трецего числа *Studia Ruthenica* виходзи як зборник роботох.

У 25. чишле зборніку *Studia Ruthenica* (трицец осмим глашніку) објавени руски народни писні. Циљ роботи бул пририхтац цо подполнейше видане руских жридлових народних писньох.

Жридлово руски народни писні потераз видати у вецей зборнікох. Найвекше число писньох објавене у виданьох:

Без нотних записох:

1. В. Гнатюк: Етнографічний збірник Наукового товариства ім Шевченка – т. IX: Етнографічні матеріали з Угорської Руси, т. III, Пісні Бач–Бодрогського комітату, у Львові, 1900, 117–227 (430 писні);

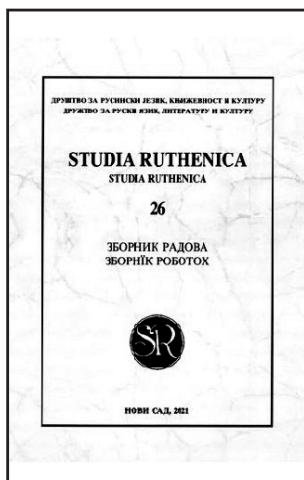
-
2. Южнославянских Русинох народни писнї. Позбєрали и ушорєли Дюра Биндас и Осиф Костелник – Руски Керестур – Нови Сад, 1927 (коло 220 писнї);

Зоз нотнима записами:

3. *Žganec Vinko: Pjesme jugoslavenskih Rusina. Tisak nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1946 (116 писнї).*
У двох виданьох обявени жридлово руски народни, у меншим чишле руски уметнїцки у народном духу и украински народни писнї:
4. Онуфрий Тимко: *Наша писня*. Интегралне виданє кнїжкох I–III зоз преушорєну нотну часцу и IV кнїжку як новим додатком, Руске слово, Нови Сад, 1989 (коло 350 жридлово народни писнї);
5. Писня над Дунаєм. Народні пісні русинів (українців) Сербії. Запис текстів і мелодій ... І. В. Хланти, Ужгород: ТДВ „Патент“, 2014 – 790 с.

Ту не наведзєни зборнїки руских уметнїцких писньох писаних у народном духу остатнїх децениьох. Перши штири зборнїки вєцєй нє доступни читачом (давно су разпредани), а зборнїк под 5 тиж мало доступни руским читачом. Прето Дружтво за руски язык, литературу и культуру унесло до свойого видавательного плану обявиц нови зборнїк руских жридлових народних писньох. У приложєним рукопису єст коло 400 (472) писнї хтори превжати зоз потераз обявених виданьох, або призначєних од поєдинцох, а вибор направєл и пририхтал др Юлиян Рамач.

У другєй часци часопису *Studia Ruthenica* хронїка Дружтва зоз препатрунком активносцох у 2019. року, калєндаром мешачних активносцох у 2020. року, планом розвою и дїялносци (2020-2030), списком нових членох Дружтва и членох хтори помогли видаванє Зборнїка у 2020. року.

У 26. чишлє зборніку *Studia Ruthenica* (триец дзевятим глашніку) обявени прилоги зоз 6. Науково-фахового сходу, хтори отримани 4. децембра 2020. року у Новим Садзе у рамикох Програми означованя 50 рокох од снованя Дружтва (4.12.1970) и 30. Дньох Миколи М. Кочиша (1990-2020) под назву „Руски язык, литература, култура, просвита и публицистика“, зоз надпомнуцом же по тераз отримани пейц науково-фахово сходи у Новим Садзе: перши бул 1993. року, други 1998, треци 2005, штварти 2010. и пияти 2014. року. Роботи зоз спомнутих сходов обявени у Зборніку роботох Дружтва „*Studia Ruthenica*“ числа: 3, 7, 10, 15 и 20.

Шести науково-фахови сход пре актуалну епидемиологийну ситуацию корона-вирусу не отримани як звичайно у сали зоз учашніками, але як он-лайн информация у рамикох хторей авторе у новембре и децембре 2020. року преїг интернету посилали науково-фахово и литературни прилоги Дружтву як организаторови сходу. Прилоги препатрени и 4. децембра 2020. року представени. Сход мал два часци: у першей представена 31 робота, хтори пририхтали 29 авторе з обласци руского языка, литератури, култури, просвити и публицистики, а у другей було слова о авторох шейсцох кратких руских приповедкох.

На початку 26. числа обявени винчованки хтори з нагоди 50 рокох работи Дружтва послали: Желько Ковач, председатель Вивершного одбору Национального совиту Руснацох, Любомир Медеши, Канада, Михал Симунович, Футог и Лучиян Марина, председатель Дружтва за румунски язык Войводини у мено Координацийного одбору дружтвох за язики, литературу и култутру, Нови Сад.

Предслово написали: Блаженка Хома Цветкович, *Крачаме по шлїдох велїканох*, Ирина Папуга, *50 роки од снованя Дружтва за руски язык, литературу и културу (1970-2020)* и Лучиян Марина, *Координацийни одбор дружтвох за язики, литературу и културу* – Дружтво за руски язык, литературу и културу член Координацийного одбору од снованя 1974. року. По обласцох обявени тоти роботи:

Руски язык: др Михайло Фейса, *Діялносц на нормованю руского языка*, др Пол Роберт Магочи, *Русински язык: Недавни посцигнуца и нови*

спокуси, др Оксана Тимко Дітко, *Обставиново присловніки у руским язiku: творене, класификация, хасноване*, др Гайналка Фирис, *Фамилійни назвиска при бачванско-сримских Руснацох*, др Анна Плішкова, *Од діалекту - по урядный язык: новый статус і новы проблемы русиньского языка на Словакїї*, мср. Александер Мудри, *О поняцовой метафори у руским язiku* и Олена Папуга, *Службене хасноване руского языка и писма у опитинох дзе то зоз статутом одредзене*.

Литература: др Юлиан Рамач, *В каліновим лесе вода древко неше, Яке то древко вода неше*, др Мигаль Капраль, *Нашиъ южнъ братя в Ужгороді: вершы бачванських авторув на бокох новинки „Недѣ ля” 1942-1944 рокох (тексты и ілустрації)*, мр Славомир Олеяр, *Дунай у восточнославянских народних писньох*, Ирина Гарди Ковачевич, *Ренесанса або оптимизем (литература за дзеци)* и Олена Планчак Сакач, *Курнява зоз хторей ніхто не вилеци (Владимир Гарянски)*.

Култура: др Михаил Юрьевич Дронов, *Русский публицист Євгений Н. Матросов как исследователь русинской диаспоры в Северной Америке*, Дюра Латяк, *Национални препород Руснацох у Войводици и улога Руского народного просвитного дружства у нїм*, Любомир Медеши, *Руски селїдби: Чи розпресцерање, чи розсельоване*, Олена Папуга, *Руснаци у жемох Европскей унії - право на витворїоване национального идентитету*, др Мiхajло Ljикаr, *Od траџне kotore do veџtaџke inteligencije* и Вероника Вуячич, *Фотография як информация*.

Просвита: мср. Доротеа Будински, *Важносц комуникації и интеракції за розвой вчасней двоязичносци*, мср. Сенка Бенчик, *Лексични паралелизми, Заеднічки гунгаризми у сербским и руским язiku*, Каролина Джуджар, *Сучасни рушаня у настави на руским язiku*, Любица Няради, *Мультикультуралносц и интеркултуралносц у школскей пракси: Приклади добрей пракси зоз образотно-воспитней пракси* и Ванеса Медеши и Ирина Папуга, *Руски язык на штреднім ступню у Новим Садзе (2006-2020)*.

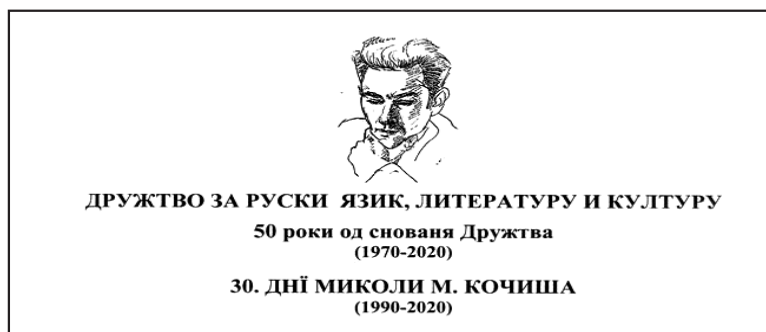
Публицистика: Гавриїл Колесар, *Радосци и смутки двох руских преднякох у виселєнстве: др Владимир Солонар (1926-2012), патолог и Дюра Шовш (1929-2020)*, ветеринар, Блаженка Хома Цветкович, *Од Творчосци по Рутенику*, мр Гелена Медеши, *Два уметносци у єдней кнїжкѣ*, *Поезия и фотография*, Єлена Перкович, *Ирена Колесар - перша югославянска филмска гвизда* и Михал Симунович, *На роздумоване: Здрави будзце и здрави оставайце*. Обявени и биографски податки о авторох.

*

Видаване часописох „Studia Rutnenica“ 25 и 26 финансијно помогли: Покрајински секретаријат за културу, јавне информисане и сарадња зоз вирским заједницама, Покрајински секретаријат за образовање, предписанја, управу и национални мањини-национални заједници, Национални совет рускеј националнеј мањини Србије и Градска управа за културу Новог Сада, на чим срдечно дзекуеме.

Studia Ruthenica 25 представена у рамикох 50 рокох од снованя Дружтва и 30. Дньох Миколи М. Кочиша (Нови Сад, 4.12.2020)

**ВИВОДИ З РЕЦЕНЗИЙОХ НА КНІЖКУ:
БЛАЖЕНА ХОМА ЦВЕТКОВИЧ
ЯЗИЧНИ АЛАРМ, ПОРАДИ З ЯЗИКА, НОВИ САД, 2021.**

Язык у каждим народзе основни фундамент його ества, та и Руснацох. Прето важне же би цо вецей було кніжки о руским языке, цо вецей школи и младих цо у ніх уча по руски. Док руски язык будзе жиц, док людзе буду по руски писац и бешедовац, дотля будзе и Руснацох.

Кніжка *Язични аларм* авторки Блаженки Хома Цветкович настала як резултат ей вельорочней пракси лекторования новинарских текстох у новинох „Руске слово”, часопису МАК, и даєдних кніжкох. До тей кніжки уложена барз велька робота, знанє и искусство у лекторованю.

На прикладах як треба, або як не треба робиц мож научиц кажде ремесло, та и новинарство. У тей публикації назначени найфреквентнейши лексеми зоз виреченьох при хторих було одступаня у синтагматских и парадигматских граматичних одношеньох, а хтори ше часто повторйовали и звекшого настали пре вельки уплїв сербского языка, и други неправилносци або неточносци хтори ше не складали зоз правилами язичней норми. Авторка вибрала вецей як 400 одредніци, хтори пошоровани по азбучним шоре. Прето мож повесц же тота кніжка и поучна, але и практична, бо швидко можеме пренайсц одредніцу цо нас интересує.

У своєй историйи и „Руски новини”, але и „Руске слово”, мало добрих новинарох котрих читач док читал їх тексти могол такой препознац як автора, гоч анї не опатрел же хто подписани под тим текстом. Подобне так и у електронских медийох цо на руским языке.

Же би ше постало добри новинар неабходне, розуми ше, звладац правила у новинарстве, виградзиц свой стил писаня и виражованя, цо ше посцигне з искусством. Заш лем, озда и найважнейше – неабходне барз добре знац руски язык. У тим смислу кніжка *Язични аларм* велька помоц шицким новинаром.

Авторка тей публикації констатує же вона наменена насампредз новинаром и другим цо робя у руских медийох, але я тоту кніжку дзечне препоручуєм шицким цо ше намагаю и сцу правилно писац и бешедовац по руски.

Михал Симунович

БЛАЖЕНА ХОМА ЦВЕТКОВИЧ: ЯЗИЧНИ АЛАРМ, ПОРАДИ З ЯЗИКА

Приручник писани у форми словніка, а у Виндовсу-10 ма 170 боки:

1. Уводне слово (2–6).

2. Сам приручник ма 144 боки (6–150. б.). Авторка по азбучним шоре наводзи вирази (ридко и поединечни слова) у литературним языку, најчашейше сербскогo походзєня, попри хторих або место хторих як еквиваленти предклада хасновац вирази одн. слова народногo языка:

БАВИЦ ШЕ и *ЗАНІМАЦ ШЕ*: *Гевтот челеднік ше озбыльно почал бавиц зоз науку*. Бавя ше дзеци, бави ше бависка, бави ше на джмурки, улоги ..., а з науку ше дахто заніма. Лєпше: *Гевтот челеднік ше озбыльно почал занімац з науку*.

БАШ и *ПРАВЕ*: *Баш сом це сцел наволац*. Похаснуйме слово праве, або праве тераз. Препоручуєм: *Праве сом це сцел наволац*.

3. За словніком шлїдза 23 правописни правила (144–150. б.) при хторих руски авторе дакеди правя гришки:

Правило число 1: Ліки пиєме - а) од глави, од шерца, од прициску ...; б) капки за очи, ухо, нос, ...; в) вакцина процив тетанусу, грипи, корони ...

Дзе ши бул *дотераз*? Але *До тераз* зме вше були цихо, а *од тераз* не будземе.

Налїво ме цага, а *на лїво*, (не на право) скруц на драгу...

Правило ч. 6: *скочел набок, поцагло ме набок*. Але: *Шицки зме у вежби мушели полєгац на бок* (не на брух, або хрибет) ...

4. Виводи з рецензийох (150–151. б.).

5. Список похаснованей литератури (18 библ. єдинки, 150–151. б.).

6. Змист (153–169. б.). У змисту ше шорую, тиж по азбучним шоре, тоти исти вирази хтори авторка обробела у словніку, але без еквивалентох и авторкових коментарох хтори дала у словніку.

(...) Авторка до свойогo приручнїку „Язични аларм” уложела вельки труд. Тримам же Словнік будзе хасновити приручнїк руским културним роботнїком, преподавательом рускогo языка, школяром и студентом, та препоручуєм видавательом же би го обявели.

Др Юлиан Рамач

ЯЗИЧНИ АЛАРМ БЛАЖЕНИ ХОМА ЦВЕТКОВИЧ

Главну часц рукописа *Язични аларм* Блажени Хома представляю 133 боки кратких правописних есейох, за хтори, пре їх краткосц и ясне поручене, можеме повесц и же су правописни гаикуи або правописни твити.

Основни цель *Язичного аларму* бул, як пише авторка у „Уводним слове”, „же би вон новинаром у руских редакцийох обрацел увагу на тото дзе ше найвецей гриши и помогнул им як надалей писац (а и у бешеди хасновац) цо вецей руски слова и виреченя у духу руского языка”. Тот основни цель и витворени.

Рукопис евокуе потерашні подобни подняца проф. др Юлиана Рамача (*Практична стилистика*, 1996) и мр Гелени Медеши (*3 червеним подцагнуते: язични поради з лекторских призначкох*, II часц, 2013; *3 червеним виправене: язични поради з лекторских призначкох*, III часц, 2014; *3 червеним дописане*, 2017). Док Юлиан Рамач пробуе виправиц вислов хасновательох руского языка на 100 публикованих текстох *Руского слова*, його колегині то пробую зробиц на основи непубликованих прикладах. Гелена Медеши приклади черпа зоз текстох хтори мала прекладац у Прекладательней служби АП Войводини и зоз бешеди, а Блаженка Хома Цветкович зоз текстох хтори ей дати на лектороване у Новинско-видавательней установи *Руске слово*. Рамачови, Медешовой и Хома Цветковичовой заеднічки менователь намира же би шицким хтори дзбаю о чистоти руского языка подаровали ещи еден порадник за одстраньоване дилемох коло того хтору з двох або вецей конкурентних формох/конструкцийох правилнейше похасновац.

Генерално патраци, тексти Блажени Хома Цветкович базовани, з єдного боку, на прикладах у хторих ше зявює єдна або вецей фреквентни язични гришки, и, з другого боку, на тих истих прикладах хтори з тей нагоди не уключую дотични гришки. Медзи тима гранічїкама у правописних гаикуох винєшени и ясни и прилапливи язични аргументи. Аргументи часто гарнирани и зоз значну дозу гумору. На таки способ авторки ше удава отрмац увагу хасновательки/хаснователя. У случайох кед ше авторки видзи же необходни и додатни, фахово и правописни аргументи, вона порядно упут`ює на нумеровани правописни правила у поглавю хторе шлїдзи („Даскельо правописни правила”). Авторки сом препоручел и одредзени пременки хтори ше дотикаю того поглавля (у

визи зоз евентуалну пременку и наслова и структури), але сом финалну одлуку препущел самей авторки. Так сом зробел и у случаю своїх меней значних препорученьох, хтори ше одноша на дзепоедни места у „Словніку правописних проблемох” (окреме на места кед авторково ришене проблема не конечне, але представля лем єдну зоз можлївих вариянтох) и у „Уводним слове”. Цо ше дотика правописних правилох у часци „Даскельо правописни правила”, вони ускладзени зоз Граматику руского языка (2002) Юлиана Рамача и нову правописну литературу - Правописним словніком руского языка (2017) и Правописом руского языка (2019) - Михайла Фейси.

Язични аларм вшелїяк будзе на хасен лектором, новинаром, культурним діячом, просвітним роботніком, але и школяром и студентом, хтори жаргон и сербски уплїв найскорей примаю. Мож заключиц же авторка поробела значну и хасновиту роботу. Єй *Язични аларм* у значней мири поможе припадніком рускей националней заєднїци (окреме младшим генераційом) превозисц обаваня коло того хтору з двох або вецей вариянтох похасновац. Голем кед би кажди рок бул публиковани єден подобни poradnik/priручник! Кажда кнїжка такей файти насампредз визначує потребу уважнейшого пестованя руского литературного языка. Кажда кнїжка такей файти онеможлївує неконтроловане преберане не лем одредзених лексемох, але и цалих клаузох.

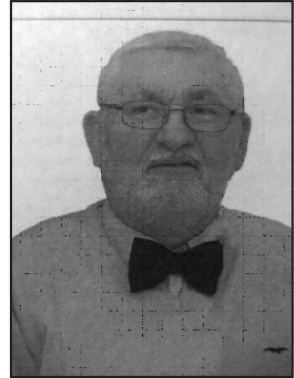
Наздавам ше же уж од тей хвильки Блажена Хома Цветкович почне робиц на новим язичним рукопису, а видавательом (НВУ *Руске слово* и Дружтву за руски язык, литературу и культуру) препоручуем же би рукопис *Язичного аларма* цо скорей публиковали.

Др Михайло Фейса

IV

ЗДОГАДОВАННЯ

ЯНКО ГОЛИК (1949-2020)

У Новим Садзе, 31.05.2020. року, умар Янко Голик, по походзеню зоз Руского Керестура (1949-2020), дипломовани економиста.

Янко Голик бул овласцени ревизор, а мал и самостойну агенцию у той обласци. Член Дружтва за руски язык, литературу и культуру бул од 1979. року (у матичней кнїжки Дружтва уписани є под числом 281).

Бул єден з найвреднейших членох, а єден час и председатель Надпатраюцого одбору Дружтва.

Поховани є 3.06.2020. року на Городским теметове у Новом Садзе.

Янко Голик, Анита Говля и Сенка Бенчик на сшадзки Дружтва (2010)

ЯНКО БАРНА (1955-2020)

У Темеринє, 15. юния 2020. року, умар Янко Барна, народни етнолог. Янко Барна народзени 10. марца 1955. року у Руским Керестуре. Закончел висшу економску школу и роками робел у обласци финансийох (мал самостойну агенцию у тей обласци).

Янко Барна бул член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од 1979. року (у матичней кнїжки Дружтва уписани є под числом 282). Єден час бул председатель Председательства Дружтва (2005-2009), а потим и член Надпатраючого одбору Дружтва.

Янка Барну зме познали и роками з нїм сотрудзовали як зоз народним етнологом хтори, попри тим же препровадзел дзєцинство на салашу у коцурским хотаре, роками писал и обявйовал пригодни написи о салашох, медзи хторима окреме замерковани „Салашарски школи живота“ (Народни календар 1979, *Руске слово*, Нови Сад, 1978, 95-103).

За Янком Барна остали числени обявени и ище не обявени написи о керестурских салашох, та остава же би их Дружтво у доглядним чаше позберало и постгумно обявело у Едициї „Одняте од забуца“. Медзи насловами його написох, хтори обявени у Народних и Руских календарох *Руского слова* треба спомнуц и тоти: Бази у коцурским хотаре, До Америки и назад, Звод салашох, Найстарши коцурски салаша, Прецо були салаша, Салашанє – богатого роду, Зоз приповеданя наших старих, Статкарска пракса, Правели роки итд.

Нови Сад: сходыка Председателства Дружтва 1.03.2008. року
(Янко Барна други з правого боку)

БЛАЖЕНКА КОГУТ (1944-2020)

У Петроварадине 27.06.2020. року умарла Блаженка Когутова, нар. Грайцар. По походзеню була зоз Шиду (*Шид*, 26.10.1944), дзе ходзела и до основней школи. Була школярка учительох Янка и Сенки Саламонових. Учительску школу закончала у Бельней (Беліни), а потим як учителька робела у Основней школи у Гибарцу и Шидзе. По приходу до Нового Саду робела у Просвितним совиту Войводини, дзе була секретар.

Блаженка Когутова була член Дружтва за руски язык, литературу и культуру (у матичней кніжки Дружтва уписана є 1978. року, под числом 288), а єден час була и член Скупштини Дружтва.

Похована є 30.06.2020. року на теметове у Сримскей Каменіци.

Нови Сад: Схадзка Скупштини Дружтва 1.12.2017. року
(Блаженка Когутова шедзи перша з правого боку)

ЮЛИЯН КАМЕНІЦКИ (1938-2020)

У Атланти (ЗАД), 6. децембра 2020. року, умар Юлиан Каменіцки. Юлиан Каменіцки ше народзел 12. априла 1938. року у Коцуре, дзе закончел основну школу, а потим 1956. року почал робиц у *Руским слоуе* як фоторепортер и поступне ше позарядово дошколовйовал. Ище пред тим як дипломовал на висшей управней школи, прешол на роботне место новинара спортскей рубрики, а же тоту длужносц совисно окончовал, доказуе и награда „Спартак“ хтору „Рускому слоуу“ додзелел Спортски союз Войводини. Од 1993. року еден час бул окончователь длужносци главного и одвичательного редактора новинох „Руске слово“. Под час пририхтованя за шветочне означоване 50-рочніци виходзеня новинох „Руске слово“, обявел кратку монографию з насловом „Руске слово 50 роки“, а у ей предлуженю, як другу часц, пораднік будуцим руским новинаром под познату паролю „Хто, цо, дзе, кеди, прецо“.

Попри новинарства, Юлин Каменіцки ше занімам и з литературну творчосцу. Перши литературни твор (проза) обявени му 1958. року, як и други дзепоедни познейши, але превладала поезия. У Едициї „Жридла“, НВУ „Руске слово“ му 1974. року видало збирку писньох з насловом „Квитки и рана“. Барз популярна при младих ище и нешка шпиванка Якима Сивча „Модерна любов“ („Вше ше людзе любовали“), за хтору текст написал Юлиан Каменіцки, а першираз є виведзена 1962. року на „Червеной ружи“.

Юлин Каменіцки бул член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од 1974. року (у матичній кніжкы уписани є под числом 34). Секретар Дружтва бул од 1973-1975. рок, а потим єден час и член Председательства Дружтва. После пензионованя, Юлин Каменіцки ше ведно зоз супругу др Елену преселел гу своєю дзивкы Марти до Зєдинених Америцких Державох, дзе го и застала шмерц.

Новинаре и редакторе „Руского слова“
(Юлиан Каменіцки перши з лївого боку)

ВЛАДИМИР ДУДАШ (1933-2021)

У Петроварадине, 3. марта 2021. року, умар Владимир Дудаш (1933-2021), културни творитель, режисер, длугорочни директор Аматерского руского театру „Дядя” и еден з највреднейших членох Дружтва за руски язык, литературу и культуру.

Народзел ше 4. децембра 1933. року у Руским Керестуре, дзе ходзел до основней школи и першей рускей нїзшей гимназиї. Штредню зуботехнїчну школу закончел у Новим Садзе, а роботни места як зубного технїчара були му у Сенти, Оджаку, а потим у Кули и Руским Керестуре.

У руским театралним живоце бул присутни як глумец, режисер и член руководзащих целох, а потим дваец два роки бул директор Аматерского руского театру „Дядя“ зоз сценами у Руским Керестуре и Новим Садзе. Владимир Дудаш бул активни член Дружтва за руски язык, литературу и культуру (у мат. кнїжки уписани є 1980. року, под числом 348). Бул председатель Надпатраюцого одбору Дружтва и длугорочни председатель Секциї Дружтва у Руским Керестуре.

Зоз напису Михайла Зазуляка з нагоди означован 80-рочніци Владимира Дудаша хтори бул пречитани 4.12.2013. року у Доме култури у Руским Керестуре (на фотографії), а хтори обявени и у часопису *Studia Ruthenica* 18, Нови Сад, 2013, 177-180, медзи иншим пише же Владимир Дудаш бул активни член председательствах Културно-просвитней заедніци Войводини и Општини Кула, член Союзу аматерских театрох Войводини и же достал значни награди, медзи хторима плакети Аматерского руского театру „Дядя”, „Искри култури” КПЗ Войводини, „Зарі култури” КПЗ Општини Кула итд.

Владимир Дудаш поховани 4. марца 2021. року у Руским Керестуре.

Руски Керестур: 4.12.2013. року

ИРИНА НАТЮК (1948-2021)

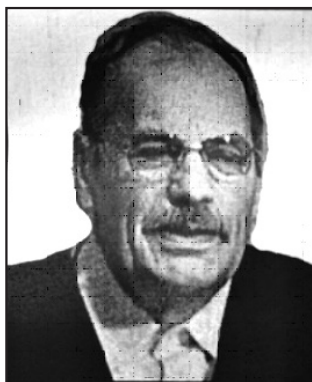

У Новим Садзе 15 марта 2021. року умарла Ирина Ира Натюк, народжена Ковач, длугорочна лекторка и прекладателька за руски язык. Народжена є у Бикичу 9. априла 1948. року, а животна драга ей родичох приведла ю до Нового Саду, дзе закончала Филозофски факултет. У младосци була активна шпивачка, участвовала на велїх културних манифестацийох, а ма и векше число знімкох руских шпиванкох у фонотеки Радио Нового Саду.

Робела як професорка руского языка у керестурскей Основней и штредней школи „Петро Кузмяк”, як и на лекторских и прекладательних роботох у „Руским слове”, Рускей редакції Радио Нового Саду и Прекладательней служби Покраїнского секретарияту за образование, предписаня, управу и национални меншини-национални заєдніци чийо ше просторїї за роботу находза у Скупштини АП Войводини. За Ирину Натюк остали велї з окрему точносцу, прецизносцу и пожертвовносцу преложени и вилекторовани тексти як литературного, так и административного змисту.

Ирина Натюк була член Дружтва за руски язык од самого його снованя (у мат. кнїжки уписана є 1974. року, под числом 32) и вредни член Секції лекторох и прекладательох, дзе дала конструктивне доприношене розришованю нових терминох и виразох на наш язык.

ИВАН ПАП (1946–2021)

У Руским Керестуре 22. марта 2021. року умар Иван Пап, професор историї у Основней и штредней школи „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре и активни у вецей обласцох культурного живота у нашей заеднїци. Народзел ше 11. юлия 1946. року у Миклошевцох. До основней школи ходзел у Дюрдьове, гимназию закончел у Сримских Карловцох, а студиї историї на Филозофским факултету у Новим Садзе.

Роботне ангажованє почал у Кули у Општини у Прекладательней служби, дзе два роки робел як прекладатель на руски язык. Потим прешол до Основней и штредней школи „Петро Кузмяк” за наставнїка у основней и професора историї у Гимназиї. Запаметани останє же з вельким закладаньом на своїх годзинох о националней историї, пестовал при школярох любов гу свойому народу. Професор Пап бул и активни член Дому култури, односно його Хлопскей жридловей групи, зоз хтору наступал на смотрох, наших фестивалох у жеми и иножемстве.

Професор Иван Пап бул член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од 1975. року (у мат. кнїжки уписани є под числом 201) и єден з найвреднейших членох Секциї Дружтва у Руским Керестуре. У здогадованю останю його реферати з нагоди означованя значних рочнїцох Дружтва и його членох, як и визначних культурних, просвитних и других дїячох зоз нашей дальшей и блїзшей прешлосци. У часопису „Studia Ruthenica” му обявени тоти прилоги:

- Иван Пап: Дюра Дудаш, учитель зоз Руского Керестура, 3, 1992-1993, б. 13.

- Иван Пап: Учительска фамелия Медеши зоз Руского Керестура, 3, 1992-1993, б. 345.

- Иван Пап: Витомир Бодянец, керестурски учитель и дружтвени роботнік, 7, 1999-2000, б. 70.

- Иван Пап: 160 роки од народзенья Ферка Пап-Радваня (1848-1986), 14, 2009, б. 77-80.

Иван Пап, професор, чита реферат о Феркови Пап-Радваньови
(треци з лївого боку)

СЕНКА БЕНЧИК (1973-2021)

Мср Сенка Бенчик, дзивоцке Папуга, народзена 28. децембра 1973. року у Бачкей Тополі, дзе закончела и основну школу. Штредне образование педагогийного напряду закончела у Образовним центре „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре (1992), Педагогийну академию у Суботици (1998), а Учительски факултет у Зомборе (2002). Два мастерски роботи на Филозофским факултету у Новим Садзе одбранела 2012. и 2017. року.

На виучованю руского языка як виборного предмету зоз елементами националней култури, з потримовку Дружтва за руски язык, литературу и культуру, почала робити ище як студент-абсолвент Педагогийней академії 1993. року у Основней школи „Чаки Лайош” у Бачкей Тополі и „18. октобер“ у Новим Орахове. Зоз школярами участвовала на медзиокружним и републичним змаганю зоз руского языка и на ніх ей школяре посциговали значни резултати. Школяре зоз наставніцу Сенку участвовали и на стретнуцох руских школах, а були и домашні трох ювильейних стретнуцох: 5 (1998) 15 (2009) и 25 (2019) у Бачкей Тополі и Новим Орахове.

Сенка Бенчик була порядни учашнік семинарох з руского языка и член Активу наставнікох руского языка. Потримала и организовала семинар о басни як литературним жанру у руским языку у Новим Орахове 2006. року. Тиж потримала и отримоване штирох округлих столох зоз прешлосци Руснацох у Новим Орахове (2003-2006). Резултат тих сходов виходзене двох кніжкох о Руснацох у Новим Орахове хтори видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад. Сенка

ушорйовала и водзела Радио-емисию на руским язике на Радио региї Општинох Бачка Тополя и Мали Идьош.

Сенка була председателка Секції Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Орахове у рамикох хторей основана Литературна секция „Штефан Чакан”. Була активна у КУД „Петро Кузмяк” у Новим Орахове. Добитнік є припознання-плакети зоз меном проф. Гаврила Г. Надя (2006), а тиж и Општини Бачка Тополя (2020) итд. Сенка окончовала и длужносц директора Основней школи „18 октобер”, тиж у Новим Орахове у хторей ше настава отримує по мадярски. Була член Национального совиту Руснацох и член Одбору за культуру Национального совиту.

Настава по мадярски, виучованє руского язика у мишаним штредку яки новоораховски у хторим жию Серби, Мадяре и Руснаци дало порив же би Сенка зоз вельким интересованьом и дзеку приступела гу вигледованьом гунгаризмох у руским язике и же би на Филозофским факултету у Новим Садзе одбранела два мастер-роботи под назву: Гунгаризми у руским язике и Заєдницьки гунгаризми у сербским и руским язике. Автор є двох кнїжкох „Гунгаризми у руским язике” (2014) и „Лексични паралелизми” (2020) хтори видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру.

Умарла 18. юния 2021. року у Бачкей Тополї, дзе є и похована.

И. П.

V

ХРОНІКА

**ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ
И КУЛТУРУ**

**50 РОКИ ОД СНОВАНЯ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК,
ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
1970-2020**

С П И С О К

наградзених науковцох, фаховцох, институцийох и организацийох
за потримовку активносцом Дружтва у прешлим периодзе

Постгумно:

1. Микола М. Кочиш, Нови Сад
2. Василь Мудри, Шид
3. Дюра Варга, Нови Сад
4. Гавриїл Г. Надь, Коцур
5. Янко Рац, Нови Сад/Руски Керестур
6. Янко Барна, Темерин
7. др Митар Пешикан, Београд
8. др Михайло Палов, Нови Сад
9. др Раду Флора, Нови Сад
10. др Свен Густавсон, Шведска
11. др Иштван Удвари, Мадярска
12. др Любивое Церович, Нови Сад
13. др Мелания Микеш, Нови Сад
14. др Магдалена Веселинович-Шулц, Нови Сад
15. др Михал Тир, Нови Сад
16. мр Павел Домонї, Нови Сад
17. мр Лука Гайдукович, Нови Сад
18. Дюра Лікар, Миклошевци
19. Янко Олеяр, Руски Керестур
20. Штефан Гудак, Петроварадин
21. Янко Голик, Нови Сад
22. Меланії Маринкович, Београд
23. Славко Пап Петраньов, Батайница
24. Мелания Павлович, Нови Сад
25. Славка Сабадош, Нови Сад/Руски Керестур
26. Наталия Голуб, Дюрдьов
27. Владимир Бесерминї, Руски Керестур

Наградзени:*

1. Любомир и Марія Медєши, Канада
2. Гавриїл Колесар, Канада
3. др Александер Дуличенко, Тарту, Естонія
4. др Душан Дрляча, Београд
5. др Радмила Шовлянски, Нови Сад
6. др Пол Роберт Магочи, Канада.
7. др Оксана Тимко Дітко, Загреб
8. мр Славомир Олеяр, Канада
9. др Дюра и Михайло Баран, Немецка
10. Янко и Павлина Сабадош, Лондон
11. Желимир Пап, Австралија
12. др Юлијан Рамач, Коцур
13. др Яков Кишногас, Нови Сад
14. др Михайло Фейса, Коцур
15. др Михайло Лікар, Нови Сад
16. др Микола Новта, Нови Сад
17. мр Гелена Медєши, Руменка
18. Мирон Канюх, Нови Сад
19. Дюра Латјак, Нови Сад
20. Татјана Тагасович Винај, Суботица
21. Наташа Грунчич, Суботица
22. Јудита, Кирил и Михайло Планкош, Суботица
23. Агнета Буила Маслар, Нови Сад
24. Гелена Гафич Стојков, Нови Сад
25. Леона Лабош-Гайдук, Нови Сад
26. Марія Чакан, Нови Сад/Руски Керестур
27. Магдалена Горњак, Нови Сад
28. Наталија Рамач, Нови Сад
29. Владимир Владо Задрипко, Бачинци
30. Ромко Папуга, Шид
31. о. Михайло Режак, Шид
32. о. Дарко и Маруся Рац, Бачинци
33. о. Юлијан Рац, Нови Сад
34. о. Владислав Рац, Коцур
35. о. Владислав Варга, Сримска Митровица/Београд
36. Владимир Дудаш, Руски Керестур
37. Марія Дорошки, Руски Керестур
38. Марія Злата Надь, Руски Керестур
39. Любица Голик, Нови Сад

-
40. Любица Малацко, Нови Сад
 41. Меланиї Сабадош, Р. Керестур/Нови Сад
 42. Ксенія Варга, Руски Керестур
 43. Каролини Папуга, Руски Керестур
 44. Люпка Малацко, Руски Керестур
 45. Снежана Шанта, Коцур
 46. Марія Самарджич, Дюрдьов
 47. Марія Бесерминї, Нови Сад
 48. Оля Яковлєв, Нови Сад.
 49. Ана-Марія Рац, Нови Сад
 50. Мелания и Янко Арваї, Кула
 51. Марія Стрибер, Кула/Руски Керестур
 52. Тамара Хома, Кула/Руски Керестур
 53. Славица Мали, Вербас
 54. Сенка Бенчик, Нове Орахово/Бачка Тополя
 55. Златици Сивч Здравич, Шид/Бачинци
 56. Нада Колесар-Адамович, Сримска Митривица
 57. Моника Абодї, Сримска Митривица
 58. Леона Олеар, Савино Село/Коцур
 59. Еуфемия Планкош, Савино Село/Руски Керестур
 60. Наташа Перкович, Нови Сад
 61. Марія Дудаш, Нови Сад
 62. Ванеса Медєши, Нови Сад
 63. Наталиа Гнатко, Вуковар/Петровци
 64. мр Илона Хрецешин, Петровци/Вуковар
 65. мр Леся Мудри, Миклошевци
 66. Ксенія Лікар, Миклошевци
 67. Марія Папуга, Миклошевци
 68. Весна Фа, Канада
 69. Леона Тамаш Гаєр, Нови Сад
 70. Александра Колбас, Футог/Нови Сад
 71. Гелена Салаг, Нови Сад
 72. Гелена Сегеди-Рац, Вербас/Руски Керестур
 73. Наталиа Колесар, Руски Керестур
 74. Емилия Костич, Руски Керестур
 75. Марина Сабадош, Дюрдьов
 78. Серафина Яглица, Коцур
 77. Оленка Русковски, Руски Керестур
 78. Ксенія Папуга-Вучкович, Руски Керестур
 79. Лучиян Марина, Нови Сад
 80. Васка Чергоска, Нови Сад

81. Елена Велькович, Нови Сад
82. Жарко Евтимов, Нови Сад
83. Сава Александрович, Нови Сад
84. Єлисавета Бульовчич-Вучетич, Нови Сад
85. Оливера Маринков, Нови Сад
86. Янош Орос, Нови Сад
87. Андор Дели, Нови Сад
88. Адриан Борка, Нови Сад
89. Анамария Ранкович, Нови Сад
90. Софія Николасвич, Нови Сад
91. др Милка Андрич, Београд
92. мр Тияна Глушица, Београд
93. Ирина Гарди Ковачевич, Нови Сад
94. Ясна Варга Белобрк, Нови Сад
95. Єлкица, Коля и Саша Кочиш, Нови Сад
96. Олгица Лендер Радович, Београд

Зоз терашного составу Управи Дружтва:

97. Блажена Хома Цветкович, Нови Сад
98. Владимир Салонски, Господінци
99. Марія Канюх Йозанов, Нови Сад
100. Соня Папуга, Миклошевци/Нови Сад
101. Вероника Вуячич, Нови Сад
102. Ирина Папуга, Нови Сад

Институції и організації:*

1. Министерство просвити, науки и технологийного розвою, Београд
2. Покраїнски секретарият за образование, предписаня, управу и национални меншини-национални заедніци, Нови Сад
3. Покраїнски секретарият за культуру, информоване и одношения з вирскимма заедніцами, Нови Сад
4. Городска управа за культуру, Нови Сад
5. Национани совет рускей национальной меншини Сербії, Руски Керестур
6. Завод за культуру войводянских Руснацох, Нови Сад
7. Општина Жабель, Жабель
8. Месна заедніца, Господінци
9. Библиотека Магици сербскей, Нови Сад
10. Народна библиотека Сербії, Репозиториум, Београд
11. Городска библиотека, Нови Сад

12. Народна библиотека „Симеон Пищевич“, Шид
13. Подобова галерия „Сава Шуманович“, Шид
14. Гимназия „Сава Шуманович“, Шид
15. Основна и штредня школа зоз домом школярох „Петро Кузмяк“, Руски Керестур
16. Основна школа „Братство єдинство“, Коцур
17. Основна школа „Йован Йованович Змай“, Дюрдьов
18. Основна школа „Бранко Радичевич“, Шид/Бачинци
19. Основна школа „Сримски фронт“, Шид/Беркасов/Бикич
20. Основна школа „Светозар Милетич“, Вербас
21. Основна школа „Иса Баїч“, Кула
22. Основна школа „Петефи бригада“, Кула
23. Основна школа „Бранко Радичевич“, Савино Село
24. Основна школа „Чаки Лайош, Бачка Тополя
25. Основна школа „18. октобер“, Нове Орахово
26. Основна школа „Йован Попович“, Сримска Митровица
27. Основна школа „Дюра Даничич“, Нови Сад
28. Основна школа „Петефи Шандор“, Нови Сад
29. Основна школа „Жарко Зренянин“, Господінци
30. Технічна школа „Милева Марич Айнштайн“, Нови Сад
31. Штредньошколски дом „Бранково коло“, Нови Сад
32. Предшколска установа „Бамби“, Дзецинска заградка „Цицибан“, Руски Керестур
33. Народна библиотека Кула, Одзелене у Руским Керестуре
34. НВУ „Руске слово“, Нови Сад
35. Руска редакция ТВ Нови Сад, Нови Сад
36. Руска редакция Радио Нови Сад, Нови Сад
37. Служба за прекладательни роботи по руски у Скупштини АПВ, Нови Сад
38. Завод за учебніки, Одзелене у Новим Садзе, Нови Сад

Авторе прилогох зоз 6. науко-фахового сходу:

Руски язык, литература, култура, просвита и публицистика*

1. Блажена Хома Цветкович, Нови Сад
2. Ирина Папуга, Нови Сад
3. Лучиян Марина, Нови Сад
4. Др Михайло Фейса, Коцур/Нови Сад
5. Др Павел Роберт Магочи, Канада
6. Др Оксана Тимко Дітко, Загреб
7. Др Гайналка Фирис, Будапешт, Мадярска

8. Др Ана Плішкова, Прешов, Словацка
9. Мср. Александер Мудри, Нови Сад
10. Олена Папуга, Руски Керестур/Нови Сад
11. Др Юлиан Рамач, Коцур
12. Др Мигаль Капраль Dr. Káprály Mihály, Малярска
13. Олена Планчак Сакач, Нови Сад
14. Михаил Юрьевич Дронов, Москва
15. Дюра Латяк, Нови Сад
16. Др Михайло Лікар, Нови Сад
17. Вероника Вуячич, Нови Сад
18. Мср. Доротеа Будински, Коцур/Нови Сад
19. Мср. Сенка Бенчик, Бачка Тополя
20. Каролина Джуджар, Руски Керестур
21. Любица Няради, Руски Керестур
22. Ванеса Медеша, Нови Сад
23. Гавриїл Колесар, Торонто, Канада
24. Мр Гелена Медеша, Руменка
25. Єлена Перкович, Петроварадин
26. Желимир Пап, Австралија
27. Любица Отич, Нови Сад

Кратка руска приповедка**

1. Мр Славомир Олеяр, Канада
2. Юлиан Пап, Нови Сад
3. Ирина Гарди Ковачевич, Нови Сад
4. Михал Симунович, Футог
5. Любомир Медеша, Канада
6. Терезия Кубанійова, Словацка

Надпомнуце:

*наградзеним особом и институцијом додзелени ел. подзекованя

- написани по руски, або двојазично

** авторе работи и краткеј приповедке достали ведно єдно ел. подзекованє

**АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК,
ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
2020. рок**

Януар:

06. 01. - вистава зоз 15. подобовой и 18. дзецинскей колоніи „Стретнуце у Боднарова“ у Галеріи у Господінцох (зоз каталогом)
06. 01. - дзень народзенья писательох Штефана Гудака (*Миклошевци*, 1931- *Н. Сад*, 2015) и Юлиана Надя (*Р. Керестур*, 1957-1989)
17. 01. - 13. шветочносц з нагоди означованя Национального швета Руснацох - 269 роки од подписованя Контракту о насельованю Руснацох до Руского Керестура (1751-2019) зоз культурно-уметніцкими програмами по наших местох и централну програму 18.01.2020. у Шидзе.

Фебруар:

- 01-29. 02. - конкурси у культуры, образованию и националних меншинох за 2020. рок и послане вимогах за фин. средства
05. 02. - 120 роки од народзенья Єлени Солонар (*Скеуш*, Румунія, 5. 02. 1900 – *Р. Керестур*, 28. 05. 1982), апатикарки, поетеси
10. 02. - 90 роки од народзенья Янка Раца (*Руски Керестур*, 10. 02. 1930 – 24. 09 2013), наставніка, писателя, редактора
21. 02. - Медзинародни *Дзень мацеринского языка* (UNESCO) и *Дзень Координаційного одбору* (1974-2019)
21. 02. - 3. схадзка Управного одбору Дружтва з активносцами медзи двома схадзками, фин. звитом зоз 2019. року, програму розвою Дружтва (2020-2030), програму 50 роках Дружтва (1970-2020), инф. о конкурсах у 2020. року итд.
21. 02. - 44. схадзка Координаційного одбору дружтвох за язики, литературу и культуру зоз промоцію Часопису *Нови Мост* 3 и 4, 2019
25. 02. - означовас рочніцох гимназиі у Руским Керестуре: 75 роки першей, 50 роки другей и 30 роки тершней гимназиі по руски и додзельоване Зборнікох 28 школяром и наставніком зоз Литературно-подобового конкурсу М. М. Кочиша (2019)
28. 02. - додзельоване Зборнікох 13 новосадским школяром и наставніком зоз Литературно-подобового конкурсу М. М. Кочиша (2019)

Марец:

- 03-09. 03. - Саям кніжкох у Новим Садзе, промоція виданьох дружтвох за язык, литературу и культуру: 05.03.2020. року
07. 03. - 50 роки Аматерского руского театру „Дада“, Руски Керестур (основаного 07. 03. 1970)
08. 03. - програми з нагоди 8. марца, Дня женох и мацерох у руских школах и предшколских установох
13. 03. - 90 роки од народзенья Василя Мудрого (*Дюрдьов*, 13. 03. 1930 – *Шид*, 22. 07. 2016) писателя, редактора
14. 03. - Литературне стретнуце при бисти Мирослава Антича у Дунайским парку у Новим Садзе пре COVID19 не отримане

-
- 15. 03. - 12 роки од шмерци Дюри Папгаргая (*Руски Керестур*, 11.11.1936 – *Нови Сад*, 15.03.2008), писателя
 - 18. 03. - рочница народзєня др Мафтея Виная (*Руски Керестур*, 18.03.1898 – *Суботица*, 8.12.1981), писателя
 - 18. 03. - позарядови стан пре корона вирус у цалей жеми – забрана виходу и спомалшенє активносцох у шицких обласцох
 - 21. 03. - Шветови *Дзєнь поезиї* (UNESCO) и 27. 03 - Шветови *Дзєнь театралней дїялносци* - пре COVID19 не отримани
 - 28. 03. - у Руским Керестуре умар Янко Гудак (1942-2020), член Дружтва, театрални творитель АРТ и РНТ „Дядя“
 - 31. 03. - 90 роки од народзєня Владимира Колесара (*Бегейци*, 31.03.1930 – *Нови Сад*, 02.11. 1981), академского маляра
 - 31. 03. - школски змаганя з руского языка и язичней култури у основним образованю - пре COVID19 не отримани

Април:

- 10. 04. - активносци Литературней секциї „Штефан Чакан ” и Секциї Дружтва у Н. Ораховє – информативно
- 15. 04. - 130 роки од народзєня Петра Ризничя Дядї (*Брацлав, Україна*, 15. 04. 1890 - *Вербас*, 12. 03. 1966) театралного творителя, подобового уметніка, педагога
- 16. 04. - дзєнь шмерци Миколи М. Кочиша (*Дюрдьов*, 1.12.1928 – *Нови Сад*, 16.04.1973), лингвисти и писателя
- 17. 04. - дзєнь народзєня проф. Гавриїла Г. Надя (*Стари Вербас*, 17. 04. 1913 -*Коцур*, 15.10.1983)
- 19. 04. - у Руским Керестуре умарла Ана Дудаш (1936-2020), член Дружтва, театрални творитель РНТ „Дядя“
- 23. 04. - Шветови *Дзєнь кнїжки и авторских правох* (UNESCO) информативно преїг дружтвених мрежох
- 24. 04. - дзєнь народзєня Якима Сивча (*Руски Керестур*, 1935-1987), наставніка музики, композитора
- 24. 04. - дзєнь шмерци Меланії Маринкович (*Шид*, 1926 – *Београд*, 2014), почитователя Дружтва
- 25. 04. - 11. медзиокружне змаганє з руского языка и язичней култури у Руским Керестуре пре COVID19 не отримание
- 25. 04. - дзєнь народзєня и 37 роки шмерци Надї Волко (1943-1983), таписеристкинї зоз Беркасова

Май:

- 06. 05. - престал позарядови стан пре корона вирус у цалей жеми, превентивни мири и даляй остали на моци
- 13. 05. - 74-рочница населованя Руснацох зоз Руского Керестура до Нового Орахова (1946-2020)
- 18. 05. - дзєнь народзєня Олги Карлаварис (1954), подобовой творительки, редакторки ТВ Нови Сад, Нови Сад

21. 05. - на вимогу Министерства проосвити з Београду, послати резултати за 9 шк. VII класи зоз Републичного змаганя хторе отримане 2019. року же би им були ураховани як боди за упис до штредніх школах, того 2020. року
25. 05. - дзень народзенья Дюри Варги (1925-2003), редактора, скорейшого председателя Дружтва од 1973-1981. рок
25. 05. - дзень Основней и штредней школи „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре зоз ел. винчованками
29. 05. - дзень народзенья Дюри Лікара (1941-2018), просвітного и культурного творителя зоз Миклошевцох
30. 05. - 20. републичне змагане з руского языка и язичней культуры у Руским Керестуре пре COVID19 не отримани
31. 05. - рочніци Славки Сабодош (*Р. Керестур*, 13. 06. 1967-*Нови Сад*, 31.05.2004), наст./проф. руского языка
31. 05. - умар Янко Голик (*Р. Керестур*, 1949-*Нови Сад*, 2020), член Дружтва и пред. Надпатраючого одбору

Юний:

01. 06. - дзень народзенья Мирона Жироша (*Р. Керестур*, 1936- *Казинцбарцика, Мадярска* 2016), новинара, редактора
09. 06. - информоване же ше 26. Стретнуце руских школах, хторе було плановане за отримоване 25. августа 2020. року у Основней школи „Антун Бауер” у Вуковаре и одзеленю Школи у Петровцох у Републики Грватскей, на хторим требали участвовац школяре и наставніки зоз понад 10 руских штредкох у АП Войодини, Република Србия пре актуалну епидемиологийну ситуація COVID19 не отрима того школского року, але ше предклада за идуци.
12. 06. - сцигла уплата 30.000,00 дин. од Национального совиту Руснацох по конкурсу за порядну діялносц у 2020. року
15. 06. - информоване же пре актуални епидемиологийни обставини и зменшану можлівосц комуниковаия зоз рускими школами и наставніцами руского языка предложене же би школяре хтори посциговали замерковани резултати на змаганю зоз руского языка були добитніки награди *Славка Сабодош* (Милица Малинович, Катарина Недич, Иван Катона, Иван Сегеди, Наталия Жирош и Драгана Иванов) и *Янко Олеяр* (Тереза Будински) за 2020. рок. Награди ше им придаю познейше.
15. 06. - умар Янко Барна (*Р. Керестур*, 1955-*Темерин*, 2020), нар. етнолог, председатель Председательства и Надпатраючого одбору
16. 06. - придаване контрактох о финансваню програмох у обласци культуры за 2020. рок у Општини Жабель и Архиве Войодини
23. 06. - 70 роки од народзенья Любомира Сопки (*Нове Орахово*, 1950), карикатуристи, илюстратора, подобового уметніка
27. 06. - умарла Блаженка Когут, нар. Грайцар (*Шид*, 26.10.1944 – *Петроварадин*, 27.06.2020), член Скупштини Дружтва
29. 06. - сцигла уплата 50.000,00 дин. зоз АПВ по конкурсу за друкарски трошки видаваня 25. числа *Studia Ruthenica* у 2020. року

Юлий:

02. 07. - дзень народзенья Миколи Скубана (1932-1993), новинара и мр Владимира Гарянского (1959-1996), писателя, педагога
- припознаня *Славка Сабадош* и *Янко Олеяр* школяром у Руским Керестуре и других штредкох буду придати познейше
06. 07. - дзень народзенья Витомира Бодянца (*Руски Керестур*, 1932-1995), культурного творителя, педагога, режисера
14. 07. - 70 роки од народзенья др Иштвана Удвария (*Торньошпалц, Саболчски комитат*, 14.07.1950 – *Ніредьгаза*, 9.11.2005), мадыарского слависти, науковца, академика вгледовача историй руского языка и литературы, члена Дружтва
15. 07. - дзень народзенья Юлиана Колсара (*Дюрдьов, 1927-Канада, 1992*), подобового уметніка, литературного творителя
20. 07. - дзень народзенья Михайла Горняка (*Дюрдьов, 1929-Београд, 2011*), амбасадора, культурного діяча
22. 07. - 120 роки од народзенья Илиї Илька Грайцара (*Шид, 22. 07.1900–Нова Градишка, 24.03.1969*), судий, донатора РНПД
25. 07. - 90 роки од народзенья Мирона Колошняя (*Руски Керестур, 25. 07. 1930 – Нови Сад, 19. 05. 2009*), поети, писателя
- 24-26. 07. - 16. подобова колония „Стретнуце у Боднарова” и 19. дзецинска у Господінцох пре корону преложена за познейше

Август:

04. 08. - 70 роки од народзенья др Юлиана Тамаша (*Вербас, 4. 08. 1950*), академика, писателя, культурного творителя
05. 08. - 110 роки од народзенья Евгена М. Кочиша (*Дюрдьов, 5.08.1910 – С. Карловци, 23.01.1984*), писателя, прозаїсти
05. 08. - дзень народзенья о. Силвестера Саламона (*Беркасов, 5.08.1912-Калифорния, 21.01.1988*), поети, критичара
06. 08. - дзень народзенья Ендия Ворхоли (*Питсбург, 6.08.1928-Ньюйорк, 22.02.1987*), маляра, режисера, уметнік поп-арта
12. 08. - дзень народзенья Татьяни Тагасович Винай (1939), проф. англійского языка, члена Дружтва зоз Суботици
13. 08. - дзень народзенья Янка Фейси (*Коцур, 1904-1983*), поети, учителя (*Пупче, Мижов сон*)
23. 08. - 26. стретнуце руских школох у Вуковаре и Петровцох пре епидемию корона вирусу преложене за идуци 2021. рок
29. 08. - у Лондону умар Янко Сабадош Гиков (ведно зоз супругу Павлинку були донаторе вецей виданьох Дружтва)

Септембер:

01. 09. - отворени нови школски будинок ОШ „Йован Попович“ у Сримскей Митровици у хторим ше од 2000-2001. року отримую и годзини руского языка. У програми отвераня школяре пречитали кратши тексти по сербски, мадыарски, руски, горватски и украински. Текст по руски пречитала Теодора Страпенски, шк. 7 класи, а порихтала ю наставніца руского языка Нада Колсар-Адамович зоз потримовку Дружтва за руски язык, литературу и культуру

-
- 01. 09. - сцигла уплата 30.000,00 дин. зоз АПВ по конкурсу за унапреджене штреднього образования як факултативней настави у Н. Садзе
 - 07. 09. - 50 роки Гимназії *другей* у Руским Керестуре основаней 7.09.1970. року и 30 роки *третей* терашней Гимназії (1990)
 - 08. 09. - Медзинародни дзень писменосци (UNESCO) – пре корона вирус означене лем през медії и коментари на ТВ
 - 08. 09. - 80 роки од народзена Ксенії Планчак Мучаї (*Руски Керестур*, 8. 09. 1940 – *Бачки Петровец*, 2018), писательки
 - 10. 09. - активносци секційох Микола М. Кочиш и Бошко Урошевич у ОШ у Бачинцох и „Михал Ковач“ у Бикичу (Шид) пре корона вирус у школах у Сриме лем надпомнуте през програми у рамкох настави по руски
 - 25. 09. - 4. схадка Управного одбору Дружтва зоз двома новима виданями Дружтва, активносцями медзи двома схадзками, програму означованя 50 рокох Дружтва, результатами конкурсох у 2020. року и програму видавателней діялносци
 - 27. 09. - 70 роки од народзена Наталиї Канюх (*Господінци*, 1950), поетеси-писательки (Нови Сад / Руменка)
 - 28. 09. - сцигли уплати од Општини Жабель за Подобову колонию у Господінцох - 100.000,00 дин. и од Городскей управи за культуру Нового Саду за 25. число *Studia Ruthenica* - 20.000,00 дин.
 - 30. 09. - у Заводзе за культуру войволянских Руснацох отримани перши округли стол пошвещени правопису руского языка

Октобер:

- 01. 10. - рочніца народзена Гелени Гафич Стойков (*Руски Керестур*, 01.10.1938), поетеси-писательки (Нови Сад)
- 05. 10. - Медзинародни дзень просвити (UNESCO) и Дзезински тидзень пре корона вирус означовани през школски програми
- 08. 10. - дзень народзена Ксенії Страценски (*Беркасов*, 1939-2006), педагога, подобевей творительки
- 09. 10. - 90 роки од народзена Влади Костелника (*Петровци*, 9. 10. 1930 – Р. *Керестур*, 18.12.2010), писателя, редактора
- 09.10-9.11 - 14. литературне стретнуце „Поетски нітки Меланії Павлович“ - пре корона вирус означене лем през медії
- 09. 10. - сцигла уплата 50.000,00 дин. зоз АПВ по конкурсу за 26. стретнуце руских школах хторе пре корону не отримане, питана пренаменка фин. средствох за друкарски трошки кнїжки о Рускей гимназії, чека ше одвит
- 10. 10. - подписани два контракти зоз Бориславом Сакачом, пред. Национального совиту коло фин. средствох по конкурсу
- 12. 10. - сцигли два уплати од Национального совиту: 20.000,00 за 16. Подобову колонию и 30.000,00 за 30. Дні М. М. Кочиша
- сцигли и два уплати зоз АПВ: 50.000,00 за 16. Подобову колонию и 50.000,00 за означоване 50 рокох Дружтва
- 15. 10. - активносци Меморияльного одбору проф. Гавриїла Г. Нады – пре корона вирус означене лем инф. през медії
- 16. 10. - схадка Лингвистичней секції лекторох и прекладательох Дружтва коло правопису руского языка у Заводзе

-
- 17. 10. - 80 роки од народзєня Ангели Прокоп-Єздич (*Шид*, 17. 10 1940 – *Нови Сад*, 25. 09. 1971), поетеси-писательки
 - 17. 10. - отримана 16. подобова колония у Господінцох: учасц вжали 22 подобово творителе, 4 приложели роботи и приложени 20 роботи школярох Основней школи у Господінцох. У Галерії опатрена вистава зоз 15 колонії зоз каталогом.
 - 26-30. 10 - реализация финансийних. средствох и звити зоз 16. Подобовой колонії „Стретнуце у Боднарова” зоз Господінцох

Новембер:

- 01. 11. - свидентовани учашніки 6. науково-фахового сходу: привєвени 28 авторе зоз 29 роботами и достати 5 кратки приповедки
- 04. 11. - готови перши прелом *Studia Ruthenici* 25 и послати др Юлиянови Рамачови на препатранє и коректуру
- 05. 11. - послати фин. звити зоз Боднаровой колонії до Секретарияту за нац. меншини, Национального совиту и Општини Жабель
- 06. 11. - схадка Лингвистичней секції лекторох и прекладательох Дружтва коло правопису руского языка у Заводзе
- 08. 11. - День просвитних роботнікох у Републики Сербиї пре корона вирус зоз програмами у школах и медийох
- 09. 11. - врацени 50.000,00 дин. Покраїнскому секретарияту за национални меншини бо не отриманє 26. Стретнуце руских школах
- 09. 11. - дзєнь народзєня писательох Владимира Сабо-Дайка (*Коцур*, 1928-2013) и Мирона Канюха (*Дюрдьов*, 1943)
- 12. 11. - умар Мирослав Цирба (*Шид*, 1946-2020), новинар, дописователь – длугорочни член Дружтва за руски язык у Шидзе
- 13. 11. - законченє преламованє *Studia Ruthenici* 25 и материял у Pdf формату послати до Друкарні на друкованє
- 16. 11. - Медзинародни дзєнь толеранції (UNESCO) - пре корона вирус означеновани лєм през медії и вистави
- 20. 11. - 5. схадка Управного одбору Дружтва зоз Програму означованя 50 рокох Дружтва отримана у Заводзе, Нови Сад

Децембер:

- 01. 12. - Дзєнь народзєня Миколи М. Кочиша (*Дюрдьов*, 1.12.1928-*Нови Сад*, 16.04.1973), першого председателя Дружтва за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад - информативно през руски медії: Радио, ТВ и „Руске слово”
- 02. 12. - видрукованє 25. число *Studia Ruthenici* и дорученє компетентним институцийом: БМС, Народна библиотека, Бгд.
- 03. 12. - участвованє у ТВ емисий по руски „Добри вечар Войводино” зоз прилогами Дружтва и архиви Рускей редакції ТВ
- 04. 12. - 50 роки од снованя Дружтва за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад 4. децембра 1970. року
- 30. Дні Миколи М. Кочиша (1990-2020) зоз информативну схадку у Заводзе о 6. науково-фаховим сходзе „Руски язык, литература, культура, просвита и публицистика“, рефератами (31) и краткими приповедками (6) хтори ел. доручели 29 авторе. Прилоги пририхани за обаявйованє у *Studia Ruthenici* ч. 26. Було слова

- о нагородованю заслужних за розвой и роботу Дружтва. Схадзка Скупштини Дружтва и други програми пре корона вирус не отримани
 - представене нове 25. число Studia Ruthenici, 2002 у хторим обявени понад 400 (472) писні - пририхтал др Юлиян Рамач
06. 12. - у Атланти (ЗАД) умар Юлиян Каменіцки (1938-2020), новинар по пох. зоз Коцура, член Дружтва и секретар (1973-1975)
- 07-31. 12. - послане фин. звитох Национальному совиту, пок. секретариятом за культуру и нац. меншини и Городкей управи Н. Сад
- 10-17-19. 12. Костельникова ешень пре корона вирус отримана он-лайн у Доме культуры у Руским Керестуре
12. 12. - 80 роки од народзенья др Юлиана Рамача (*Руски Керестур*, 12.12.1940), лингвисти, науковца озн. зоз ел. винчованку
 - 130 роки „Руского соловя» Михаила А. Врабеля (1890) и 100 роки виходзенья Читанки Михаила А. Поливки (1920)
22. 12. - у Министерстве просвити у Београдзе отримана схадзка коло Календара змаганьох у 2020/2021. школским року
28. 12. - 30 роки Рускей матки, Руски Керестур, (1990) - 65 роки *першей* (1945) зоз виставу и програму у Руским Керестуре
 - 130 роки „Руского соловя» Михаила А. Врабеля (1890), 100 роки виходзенья Читанки Михаила А. Поливки (1920)

5. схадзка Управного одбору Дружтва 25.11.2020. року у Новим Садзе

РЕЗИМЕ

Цали 2020. рок прешол у цеку означованя 50 рокох од снованя Дружтва (Дружтво основане 4. децембра 1970. року у Новим Садзе), медзитим, пре актуалну епидемию корона-вирусу витворена лем една часц планованих програмних активносцох (*препатрунок сстойна часц звиту*). Так напр. не отримане медзиокружне и републичне змагане з руского языка и язичней култури основних школох, хторе було плановане у Основней и штредней школи „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре, а не отримане ані 26. стретнуце руских школох зоз схадзку Активу наставнікох руского языка у Вуковаре и Петровцох у Републики Грватскей.

Прикладніки Зборнікох дзецинских и школярских роботох зоз Литературно-подобового конкурсу Микола М. Кочиш придати у Бачинцох, Новим Садзе, Руским Керестуре, Дюрдьове, Бачкей Тополі и Новим Орахове, а у других местох: Коцур, Кула, Савино Село, Господінци и Шид буду док ше за тото витворя условия.

Видавательства діялносци: видате и представене 25. число „*Studia Ruthenici*” у хторим обявени руски народни писні (понад 400). Книжки писньох Соні Папуга „Думки ми леца” и Сенки Бенчик „Лингвистични паралелизми” доручени авторком, з тим же ше у доглядним чаше, док за тото будзе можлівосци, отримаю и промоції. Отримана и 16. подобова колония *Стретнуце у Боднарова* и 19. дзецинска у Господінцох, але пре корона-вирус не у школским просторе, але у просторийох Месней засдніци зоз ограниченим числом учашнікох и на дистанци дзе була поставена и вистава зоз Подобовой колиниї, отриманей 2019. року зоз каталогом. Лингвистична секция лекторох и прекладательохла Дружтва отримала два схадзки вязани за правопис руского языка.

Нажаль, остали зме зме и без вецей наших членох и почитовательохла, медзи хторима: Янко Гудак, Ана Дудаш, Янко Голик, Блаженка Когут, Янко Барна, Мирослав Цирба и Юлиан Каменічки. До Дружтва прияти 11 нови члени.

Отримани два схадзки Управного одбору на хторих, пре ограничене число учашнікохла, могло буц лем 5-10 членох. Пре тоти причини не отримана Скупштина Дружтва (преложена є за наступни час). Програма означованя 50 рокох од снованя Дружтва и 30. Дні Миколи М. Кочиша лем часточне реализовани: 6. Науково-фахови сход „Руски язык, литература, култура, просвита и публицистика” отримани на информативней схадзци 4.12.2020. року, на хторей представена 31 робота 29 авторох и 6 кратки руски приповедки, хтори ше планує обявиц у 26. чишле часопису *Studia Ruthenica* 2021. року. Плановани подобово активносци предложени за идужи 2021. рок.

АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

2021. рок

Януар:

- 06. 01. - вистава зоз 16. подобовой и 19. дзединскей колонії „Стретнуце у Боднарова“ поставена у Галерії МЗ у Господінцох
- 06. 01. - 90 роки од народзенья Штефана Гудака (*Миклошевици*, 6.01.1931-*Петроварадин*, 22.02.2015), писателя *през медиї*
- 14. 01. - на www.sajtu Министерства просвити обявени Календар замаганох за шк. 2020/2021. рок и ел. доручени наставніком
- 17. 01. - 270 роки од подписованя Контракту о насельованю Руснацох до Руского Керестура (17. 01. 1751)
14 -та шветочносц з нагоди означованя Национального швета Руснацох зоз ТВ и онлайн програму Завода у Новим Садзе
- 28. 01. - у цеку преламованє текстох *Studia Ruthenici* 26 у хторей перша часц зоз 6. сходу и биографски податки о авторох
- 29-31. 01. - послати ел. Подзекованя наградзеним поединцом, институцийом, организацийом и автором прилогох зоз 6. сходу

Фебруар:

- 03. 02. - 120 роки Максима Давосира (*Тернополь*, 3. 02. 1901- *Нови Сад*, 1976), учителя (*Дюрдьов*, *Нови Сад*) *през медиї*
- 04. 02. - перши ширши информацийі МП коло отримованя Змаганя з руского языка и язичней культуры у тим шк. 2021/2021. року
- 05. 02. - схадзка Лингвистичней секциї коло церковней термонології „Правописна норма у сакралних и секуларних текстох“
- 12. 02. - посланє вимогах на конкурси покраїнских секретариятох за культуру и за национални меншини АПВ за 2021. рок
- 15. 02. - послата ел. потримовка Месней засдніци и КУД „Петро Кузмяк“ до Нового Орахова коло их конкурваня за проекти у 2021. року
- 19. 02. - 90 роки Мирона Будинского (*Руски Керестур*, 19.02.1931-*Нови Сад*, 2.06.2018), писателя, поети за дзеци *през медиї*
- 19. 02. - отримана 45. схадзка КОО, представени Нови Мост ч. 5-6 и други видана дружтвох и здруженьох зоз 2020. року
- було слова и о виданьох Дружтва: „*Studia Ruthenici*“ 25, Сона Папуга *Писні и Сенка Бенчик Лингвистични паралелизми*
- 21. 02. - Медзинародни *Дзень мацеринского языка* (UNESCO) и *Дзень Координацийного одбору* дружтвох за языки (47 роки роботи)
- 21. 02. - у Агенциї за привредни регистри прилапени Закончуюци рахунок - Финансийни звит Дружтва за 2020. рок
- 22. 02. - пре невидогдну епид. ситуацію у Општини Кула забранене отримоване змаганох – о тим ел. инф. руски школи и наставніки
- 24. 02. - членом Управного одбору по интернету послати Препатрунок активносцох од 20.11.2020 и Финансийни звит за 2020. рок

28. 02. - 70 роки Йоакима Чапка (*Дюрдьов*, 28. 02. 1951), писателя, поети (*Дюрдьов*) *през медіи* и илюстрації на ф. б.

Марец:

03. 03. - умар Владимир Дудаш (1933-2021), член Дружтва, длугорочни пред. Надпатраючого одбору и Секції у Р. Керестуре
05. 03. - 120 роки Дюри Дудаша (*Руски Керестур*, 5. 03. 1901-1978), учителя, управителя школи у Руским Керестуре
- 160 роки Дюри Манойли (*Шаланка. Поткарпатска Рус*, 1861-*Руски Керестур*, 1927), учителя, дзяйка (Р. Керестур)
08. 03. - Осми марец медзинародни дзень женох зоз пригоднима програмами за мацери - пре корона вирус не отрмани
14. 03. - 29 автором прилогох зоз б. Науково-фахового сходу по интернету послата *Studia Ruthenica* 26. у Pdf. *формату* зоз приказом
14. 03. - пре епидемию и того року не отримане Литературне стретнуце КОО при бисти Мирослава Антича у Дунайским парку
15. 03. - тринац роки од шмерци Дюри Папгаргая (*Руски Керестур*, 11. 11. 1936 – *Нови Сад*, 15. 03. 2008), писателя *през медіи*
15. 03. - умарла Ирина Натюк, нар. Ковач (1948-2021), прекладатель у Служби за прекладательни роботи у Скупштини АПВ
18. 03. - рочніца народзєня и 40 роки шмерци др Мафтея Виная (*Р. Керестур*, 18.03.1898-*Суботица*, 8.12.1981), писателя
20. 03. - видрукувани паперово прикладніки Зборніка роботох *Studia Ruthenica* 26. зоз прилогами зоз б. Науково-фахового сходу
21. 03. - Шветови *Дзень поезиї* (UNESCO) - 27. 03 - Шветови *Дзень театралней діялносци* - литературни сходи *през медіи*
22. 03. - умар проф. Иван Пап, член Дружтва, длугорочни преподавач исторії у Основней школи и Гимназії у Р. Керестуре
29. 03. - 80 роки од народзєня Силвестера Макая (*Коцур*, 29. 03. 1941), подобового педагога - по интернету послата винчованка
31. 03. - пре корона вирус школски змаганя з руского языка у основним образованю преложени за познейше (календар МП)
31. 03. - Конкурс Национального совиту за порядну діялносц у 2021. року – 2.04.2021. послата вимога на 30.000,00 дин.

Април:

05. 04 - Конкурс Завода за культуру войводянских Руснацох –послата вимога за дигитализацию 13 ч. Творчосци 20.000,00 дин.
10. 04. - активносци Литературней секції „Штефан Чакан» и Секції Дружтва у Новим Ораховє – означене през школску програму
16. 04. - дзень шмерци Миколи М. Кочиша (*Дюрдьов*, 1.12.1928-*Нови Сад*, 16.04.1973), лингвисти, писателя и педагога
17. 04. - дзень народзєня проф. Гавриїла Г. Надя (*Стари Вербас*, 17. 04. 1913-*Коцур*, 15.10.1983), лингвисти, поети и педагога
18. 04. - 70 роки Амалії Хромниш (*Дюрдьов*, 18.04.1951-*Нови Сад*, 14.06.2007), новинара, прекладателя (Нови Сад, Дюрдьов)

-
- 20. 04. - вистка же проф. Леона Олеар достала диплому налешшого наставніка у ОШ у Савиним Селу дзе учи дзеци и по руски
 - 21. 04. - контакти зоз рускими школами и наставніками коло нових терминох змаганьох: школского, медзиокружного и републичного
 - 21. 04. - потписани контракт у Национални совиту у Р. Керестуре коло фин. средствох 30.000,00 дин. за порядну діялносц у 2021. року
 - 22. 04. - прилапени з боку Министерства просвити нови термини змаганя з руского языка и язичней культуры за април и май 2021. року
 - 23. 04. - Шветови *Дзень кніжки и авторских правох* (UNESCO) - промоция нових кніжкох и часописох *през медіи*
 - 25. 04. - дзень народзенья Надї Волчко (*Беркасов*, 25.04.1943-*Београд*, 31.06.1983), подобового педагога, уметніка-таписеристи
 - 27. 04. - дзень народзенья Якимя Олеяра (*Дюрдьов*, 27.04.1914-*Нови Сад*, 3.07.1998), учителя, писателя, культурного творителя
 - 28. 04. - дзень народзенья Петра Ризнича Дядї (*Брацлав*, 28.04.1890-12.03.1966), просвитного и театралного роботніка, режисера
 - 30. 04. - закончене школских змаганьох з руского языка и язичней культуру у руских школах и руских местох (календар МП)

Май:

- 06. 05. - уплата по Конкурсу за порядну діялносц Дружтва од Национального совиту Руснацох – 30.000,00 дин. за 2021. рок
- 09. 05. - 150 роки Володимира М. Гнатьюка (*Велеснів, Галичина*, 9. 05. 1871- Львов, Україна, 6. 10. 1926), етнографа
- 10. 05. - термин за посилане спискох школярох на Е-приявох за Медзиокружне змагане з руского языка у Руским Керестуре
- составени е-список школярох и доручени Школи у Р. Керестуре за 44 школярох: 27 порядна и 17 виборна настава
- 13. 05. - рочніца насельованя Руснацох зоз Руского Керестура до Нового Орахова (13. 05. 1946) зоз культурну програму
- 15. 05. - отримане 11. Медзиокружне змагане з руского языка и язичней культур у ОШ „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре
- учасц вжал 41 школяр: 26 порядна и 15 виборна настава, наградзеним придати дзециски кніжки за I, II и III место.
- 18. 05. - умарла часна шестра Йосафата (Юлияна Молнар, *Руски Керестур*, 1930-2021), була почесни член Дружтва, 2016. року сї як длугорочней вироучительки новосадских дзецох додзелене Припознане зоз меном учителя Осифа Фа
- 19. 05. - виписоване Дипломох (37) зоз Медзиокружного змаганя з руского языка и язичней культуры у Школи у Р. Керестуре
- 24. 05. - Дзень писменосци и Дзень просветительох св. Кирила и Методия – кирбай у Београдзе
- 24. 05. - по Конкурсу за 2021. рок. Покр. секр. за обр. и нац. меншини уплацел 30.000,00 дин. за штредне по руски у Н. Садзе
- 25. 05. - дзень Основней и штредней школи зоз домом школярох „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре зоз школску програму

29. 05. - 20. ювілейне республічне змагане з руского языка и язичней культуры у ОСШ „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре
- учасц важали 19 школяре VII и VIII класох: 10 порядна и 9 виборна настава и шицки достали награди за I, II и III место.
29. 05. - 80 роки од народзєня Дюри Лікара (*Миклошевиц*, 29.05.1941-*Осек*, 04.01.2018), учителя, публицисти и культурного творителя
31. 05. - рочніци Славки Сабодош (*Руски Керестур*, 13. 06. 1967-*Нови Сад*, 31. 05. 2004), проф. руского языка у Новим Садзе

Юний:

01. 06. - виписованє Дипломох (19) зоз Републічного змаганя з руского языка и язичней культуры у Новиом Садзе
02. 06. - НВУ „Руске слово“ уплачени 15.000,00 дин. за друк. кніжки Блаженки Хома Цветкович: Язични аларм Поради з языка
02. 06. - 90 роки од народзєня инж. Мирона Ковача (*Бачинци*, 1931-*Ср. Каменіца*, 2016), новинара у Радио Н. Саду
03. 06. - у Голу Влади АП Войводины потписани контракти по Конкурсу за культуру у 2021: 50.000,00 дин за *Studia Ruthenica* 26
04. 06. - у Министерстве просвити потписани дипломи (19) зоз Републічного змаганя з руского языка за шк. 2020/2021. рок
07. 06. - однесени дипломи до школи у Коцуре и Р. Керестуре и доручени до Дюрдьова, Вербасу, Кули, Б. Тополі и Нового Саду
11. 06. - схадка Лингвистичней секції лекторох и прекладательох коло розришованя терминох вязаних за нови Правопис у РКЦ
14. 06. - у Шидзе умарла Мелания Мудри (1933-2021), нар. Планчак длугорочна учителька руских школярох у Бикичу и Шидзе
14. 06. - Служба Божа у нашей церкви у Новим Садзе з нагоди 50 рокох шмерци учителя Осифа Фа (*Р. Керестур*, 1882-*Н. Сад*, 1971)
18. 06. - у Бачкей Тополі умарла мср. Сенка Бенчик (1973-2021), наставніца руского языка у Б. Тополі и Новим Ораховє
18. 06. - 90 роки Янка Павловича (*Р. Керестур* 18. 06. 1931- *Нови Сад*, 1995), глумца-аматера (Р. Керестур, Нови Сад)
19. 06. - 20. фестивал дзєцинскей творчосци - культурно-уметніцка програма „Веселинка“ у РКЦ, Нови Сад
21. 06. - у ОШ у Коцуре придати Зборніки зоз Конкурсу М. М. Кочиша 21 школярови и 5 наст. и 3 награди *Славка Сабодош*
24. 06. - по Конкурсу за 2021. рок. Покр. секр. за культуру АПВ уплател 50.000,00 дин. за *Studia Ruthenica* 26 у 2021. року
29. 06. - Министерству просвити послати Фин. звит зоз прилогами за одобрени 107.000,00 дин. за Републічне змагане з руского языка

Юлий:

06. 07. - до Општини Жабель послата вимога за средства 17. подобовей и 20. дзєцинскей колонії у Господінцох по Конкурсу за 2021. рок
09. 07. - у Р. Керестуре придати припознаня зоз меном *Янко Олеяр (2)* и *Славка Сабодош (6)* за 2020. и 2021. рок (библиотека-замок)

-
09. 07. - по Конкурсу за 2021. рок Националomu совиту у Р. Керестуре придати вимоги за фин. средства за два програми
24. 07. - 120 роки од народзенья Наталії Цап Гандї (Коцур, 24. 07. 1901-Шид/Коцур, 19. 02. 1973), учительки зоз Коцура
29. 07. - Министерство просвити, Београд уплацело 107.000,00 дин. за Републичне змагане з руского языка. Средства реализовани

Август:

03. 08. - по Конкурсу Националoгo совиту достати 30.000,00 дин. за 31. днї М. М. Кочиша и 20.000,00 за Под. колонию у 2021. року
06. 08. - контакт зоз Школу у Руским Керестуре коло прилогах (выводох) за фин. звит МП зоз Републичного змаганя у 2021. року
09. 08. - Министерству просвити по птт. послати прилоги реализованих фин. средствох за Републичне змагане у 2021. року
10. 08. - Национални совит уплацел 30.000,00 дин. за 31. днї М. М. Кочиша и 20.000,00 за Подобову колонию у 2021. року
18. 08. - порада у Основней школи у Коцуре коло отримованя схадзки Активу наставнікох руского языка 26. 08. 2021. року
23. 08. - потписоване контрактох по Конкурсу за 2021. рок у Општини Жабель, та и за Подобову колонию „Стретнуце у Боднарова!”
26. 08. - схадзка Активу наставнікох руского языка коло 50 рокох Правopiсу М. М. Кочиша и школских питаньох у ОШ у Коцуре

Септембер:

08. 09. - медзинародни Дзень писменосци (UNESCO) информативно през средства информованя
10. 09. - активносци литературних секцийох Микола М. Кочиш и Бошко Урошевич у ОШ у Бачинцох
- 150 рокох од народзен и 100 роки шмерци учителя Йована Салонского (*Нови Сад, 1871- Бачинци 1911*) и
- 80 рокох Рускей школи у Бикичу (1941) информативно през средства информованя
- 25-26. 09. - 17. подобова колония и 20. колония за школярох „Стретнуце у Боднарова” у Господїнцох

**Видаванс „Studia Ruthenici“ 25 и 26
за 2020 и 2021. рок помогли:**

1. Любица Малацко, Нови Сад
2. Мария Злата Надь, Руски Керестур
3. Мирослав Хома, Коцур/Нови Сад
4. Ирина Папуга, Нови Сад
5. Др Михайло Лікар, Нови Сад
6. Мр Гелена Медєши, Руменка
7. Агнета Буила Маслар, Нови Сад
8. Мария Канюх Йозанов, Нови Сад
9. Наталия Грунчич, Суботица
10. Татьяна Тагасович Винай, Суботица
11. Сузана Мамужич, Суботица
12. Вероника Вуячич, Нови Сад
13. Блажена Хома Цветкович, Нови Сад
14. Олига Лендер Радович, Нови Београд
15. Любица Голик, Нови Сад
16. Ана Винаї, Руски Керестур
17. Владимир Папуга, Нови Сад
18. Др Михайло Фейса, Коцур
19. Др Юлиан Рамач, Коцур
20. Ирина Олеяр, Руски Керестур
21. Олена Папуга, Нови Сад/Руски Керестур
22. Гелена Фейди Крклуш, Господінци
23. Каролина Джуджар, Руску Керестур
24. Мария Самарджич, Дюрдьов
25. Тамара Хома, Руски Керестур
26. Снежана Шанта, Коцур
27. Люпка Малацко, Руски Керестур
28. Славица Мали, Вербас
29. Ана-Мария Рац, Коцур/Нови Сад
30. Владимир Салонски, Господінци

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ НОВИ САД
(1970-2021)

Зборнік роботох
STUDIA RUTHENICA
27
(40)

Редакція:

Др Юлиан Рамач, главни редактор
Др Александер Д. Дуличенко
Др Оксана Тимко Дітко
Др Михайло Лікар
Др Михайло Фейса
Блажена Хома Цветкович

За видавателя:
Ирина Папуга

Лектор и коректор:
Мр Гелена Медеши

Преклад на англійски язык:
Мр Славомир Олеяр
Др Михайло Фейса

Друкарня
FB Print, Нови Сад

НОВИ САД
2021

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

51 ГОДИНА РАДА ДРУШТВА 51 РОК РОБОТИ ДРУЖТВА
(1970-2021)

Издавање Зборника радова
STUDIA RUTHENICA 27 (40)

помогли:

Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу
и националне мањине-националне заједнице
Национални савет русинске националне мањине Србије
Руски Крстур

Напомена:

Ставови аутора изнети у књизи, не изражавају ставове органа који је
доделио средства за суфинансирање

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.161.2(497.11)+811.161.2

STUDIA Ruthenica : зборник радова = Studia Ruthenica :
зборник радова / за редакцију: Јулијан Рамач, за издавача: Ирина Папуга.
- 1988/89- . - Нови Сад : Друштво за руски јазик, литературу и културу, 1989-
- 23 cm

Годишње.

ISSN 0354-8058

COBISS.SR-ID 28571404

063 523 979

Зборник радова „Studia Ruthenica” 27 (40), Издавач: Друштво за руски јазик,
литуру и културу, 21101 Нови Сад, Ћирпанова 27, пф. 55, Тираж : 300
Објег: 11,5 друкарски табаки, Друковала Друкарња „FB Print” Нови Сад, 2021
064 19 75 281 * rapugai@mts.rs * 021 453 365, ramacyu@gmail.com * 021 727 342

ISSN 0354-8058